

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
« ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ »**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**«ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ
ΑΛΒΑΝΙΑΣ »**

Έλσα Κουτσού

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΑΨΑΛΗΣ Δ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΠΡΥΤΑΝΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Δ.Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.**

**ΜΕΛΗ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΤΔΕ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

**ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΣΜΑΡΑΓΔΑ, ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΡΙΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΠΤΔΕ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	7
Εισαγωγή.....	9

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

1.1. Τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας ως αναπόσπαστο μέρος των σχολείων της ενιαίας Ηπείρου (1453-1913).....	12
1.1.1. Μοναστηριακές σχολές Βορείου Ηπείρου (1453-1913).....	12
1.1.2. Σχολεία Δροπόλεως Αργυροκάστρου	14
1.1.3. Σχολεία της Περιφέρειας Δελβίνου και Βούρκου.....	18
1.1.4. Σχολεία της Περιφέρειας Χειμάρρας.....	20
1.1.5. Σχολεία της περιοχής Λιούντζης ή Λιουντζουριάς.....	20
1.1.6. Σχολεία της περιοχής Ρίζας και Ζαγοριάς.....	22
1.1.7. Σχολεία του τμήματος Πωγωνίου Αργυροκάστρου και Λεσκοβικίου...23	
1.1.8. Σχολεία Κορυτσάς, Μοσχοπόλεως και Κολώνιας.....	24
1.1.9. Σχολεία Περιφέρειας Τεπελενίου και Πρεμετής.....	26
1.1.10. Σχολεία Περιφέρειας Βελεγράδων (Βερατίου).....	28
1.1.11. Σχολεία της Περιφέρειας Αυλώνας.....	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ

ΣΤΟ ΝΕΟΣΥΣΤΑΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

2.1. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την εκχώρησή της από τις μεγάλες δυνάμεις στην Αλβανία (1914-1940).....	31
2.1.1. Τα ελληνικά σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.....	35
2.1.2. Τα σχολικά εγχειρίδια της περιόδου αυτής.....	38
2.2. Η παιδεία της Ελληνικής Μειονότητας κατά την περίοδο του καθεστώτος της κομμουνιστικής διακυβέρνησης στην Αλβανία (1941-1990).....	40

2.2.1. Η «μειονοτική ζώνη» και τα χωριά που συμπεριλαμβάνει ανά Περιφέρεια.....	41
2.2.2. Η Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση για τη μείωση του αναλφαβητισμού στη χώρα (1944-1952).....	43
2.2.3. Η περίοδος της αλβανο-σοβιετικής προσέγγισης (1952-1960).....	44
2.2.4. Η περίοδος της σινο-αλβανικής προσέγγισης (1960-1978).....	45
2.2.5. Κατάρρευση της σινο-αλβανικής φιλίας (1978-1990).....	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

3.1. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος στην Αλβανία μέχρι σήμερα (1991-2016).....	49
3.1.1. Το νομικό καθεστώς της εκπαίδευση από το 1991.....	49
3.1.2. Πίνακας μαθημάτων για τις τάξεις του Δημοτικού και η αναλογία μαθημάτων στην Ελληνική και Αλβανική γλώσσα.....	51
3.1.3. Πίνακας μαθημάτων για τις τάξεις του Γυμνασίου και η αναλογία μαθημάτων στην Ελληνική και Αλβανική γλώσσα.....	52
3.2. Τα σημερινά σχολικά εγχειρίδια.....	53
3.2.1 Τα βιβλία της Ιστορίας και Γεωγραφίας.....	54
3.3. Ο αριθμός σχολείων και μαθητών για το σχολικό έτος 2015-2016.....	57
3.4. Το εκπαιδευτικό προσωπικό στα σχολεία της Μειονότητας	60
3.4.1. Το Μεσαίο Παιδαγωγικό Σχολείο.....	61
3.4.2. Το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας Λογοτεχνίας και Πολιτισμού.....	61
3.5. Η συνεισφορά της Ελληνικής Πολιτείας στα σχολεία και στους εκπαιδευτικούς της ομογένειας	63
3.6. Τα επιμορφωτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς της ελληνικής μειονότητας.....	65
3.6.1. Το πρώτο επιμορφωτικό Πρόγραμμα στην Αλβανία (1987- 1988).....	66
3.6.2. Πρόγραμμα επιμόρφωσης στην Ελλάδα	67
3.6.3. Επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς διαφόρων ειδικοτήτων (1-30 Σεπτεμβρίου 1992)	67

3.6.4. Το πρώτο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς των φροντιστηρίων (20 Αυγούστου- 20 Σεπτεμβρίου 1993).....	68
3.6.5. Το πρώτο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς του τετράχρονου και οκτάχρονου σχολείου (25 Ιουνίου - 6 Αυγούστου 1994).....	69
3.6.6. Το δεύτερο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς των Φροντιστηρίων (18 Αυγούστου – 4 Σεπτεμβρίου 1994).....	69
3.6.7. Το δεύτερο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς του τετράχρονου και οκτάχρονου σχολείου (25 Ιουνίου – 15 Ιουλίου 1995).....	70
3.6.8. Επιμορφωτικό Πρόγραμμα για τους φοιτητές του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου (27 Αυγούστου – 23 Σεπτεμβρίου 1995).....	70
3.7. Το Εκπαιδευτικό ζήτημα στη Χειμάρα.....	71
3.8. Εκπαιδευτήρια της Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας	72
3.9. Τα Ιδιωτικά δίγλωσσα ελληνο-αλβανικά σχολεία στην Αλβανία.	75
3.10. Ανάπτυξη συμπληρωματικού υλικού από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων για τα Σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας.....	77

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Η Αναγκαιότητα και προβληματική της έρευνας.....	79
4.2. Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα.....	80
4.3. Ερευνητική μεθοδολογία.....	81
4.4. Το δείγμα της έρευνας.....	83
4.5. Χρόνος και διεξαγωγή της έρευνας.....	85
4.6. Περιγραφή και δομή της συνέντευξης.....	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ

ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Περιγραφή του δείγματος της έρευνας.....	88

5.2. Ανάλυση δεδομένων.....	89
5.2.1. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.....	91
5.2.2. Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.....	92
5.2.3. Η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευση.....	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1. Συζήτηση επί των ευρημάτων της έρευνας.....	99
6.1.1. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.....	99
6.1.2. Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.....	101
6.1.3. Η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.....	102
6.2. Συμπεράσματα - Προτάσεις	103
Βιβλιογραφία	105
Παράρτημα.....	106

*Στην οικογένειά μου και
την ιδιαίτερη πατρίδα μου...*

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών στους Νομούς του Αργυροκάστρου, του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα, σχετικά με την επιμόρφωσή τους, τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδακτική διαδικασία και την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στα σχολεία. Στο πρώτο μέρος της εργασίας γίνεται αναφορά στην ιστορική αναδρομή της παιδείας στο χώρο της Βορείου Ηπείρου από την εποχή της Τουρκοκρατίας μέχρι σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, μελετήθηκαν τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου κατά τους χρόνους της τουρκοκρατίας, ως αναπόσπαστο μέρος των σχολείων της ενιαίας Ηπείρου (1453-1913). Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για την εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την εκχώρησή της από τις Μεγάλες Δυνάμεις στην Αλβανία (1914-1940). Το θεωρητικό πλαίσιο ολοκληρώνεται με ανασκόπηση της εκπαίδευσης της Ελληνικής Μειονότητας μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος στην Αλβανία μέχρι σήμερα (1991-2016).

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων της Αλβανίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται και επισημαίνουν την ανάγκη τους για επιμορφωτικά σεμινάρια. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στην διδακτική πράξη είναι μετρίου επιπέδου. Εκφράζουν, επίσης, την αδυναμία των σχολικών εγχειριδίων να καλύψουν τις μαθησιακές ανάγκες των εκπαιδευόμενων, επιζητώντας τη βελτίωση τους.

Λέξεις κλειδιά: εκπαίδευση, επιμορφωτικά σεμινάρια, σχολικά εγχειρίδια

Abstract

Purpose of this paper is to investigate teachers' beliefs concerning their present and future training , the textbooks used in the teaching process as well as the quality of education provided in schools at the regions of Argirokastro, Delvino and S. Saranta.

At First, the history of Education in Northern Epirus from the Ottoman era until today is presented. In particular, this survey is about the schools of Northern Epirus during the Ottoman years, which are considered to be an integral part of the schools of a Unified Epirus (1453-1913). Subsequently, the interest is focused on the Education of the Greek Minority after its concession by the Great powers to Albania (1914-1940). The theoretical framework concludes with a review on the Education of the Greek Minority, from the collapse of the totalitarian regime in Albania, until today (1991-2016).

The survey was conducted with teachers of the Albanian minority schools. According to research findings, it is concluded that teachers identify and emphasize their need for educational seminars. Furthermore, teachers declare that textbooks used in classroom are of modest level. Finally, the inability of textbooks to meet the learning needs of the students is highlighted by the teachers of the research sample. Thus, textbook improvement is of outmost importance, for all the educators working at these schools.

Keywords: Education, educational seminars, textbooks

Εισαγωγή

Η γλώσσα αποτελεί ένα από τα κυριότερα εθνολογικά διακριτικά γνωρίσματα ενός έθνους. Όταν η γλώσσα διατηρείται, επιζεί ιστορικά και ένα έθνος. Χωρίς τη γλώσσα του, κανένα έθνος δεν διατήρησε τον εθνικό του χαρακτήρα¹. Τον εθνικό αυτό χαρακτήρα, διατηρεί ακόμη σήμερα η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας μέσω των σχολείων και της ελληνικής εκπαίδευσης που παρέχεται σε αυτά. Αναφερόμενοι στη διδασκαλία της γλώσσας, κρίνεται απαραίτητη η σύνδεσή της με το ρόλο του σχολείου, το οποίο, ως παιδαγωγικός οργανισμός χαρακτηρίζεται από τις διαδικασίες της διδασκαλίας, της αγωγής, της μάθησης, της αξιολόγησης και της κοινωνικοποίησης, διαδικασίες στις οποίες κυρίαρχη θέση έχει ο μαθητής με τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις προσωπικές ιδιαιτερότητές του. Επιπλέον, σημειώνεται ότι, ένα σχολείο διακρίνεται για τον παιδαγωγικό του χαρακτήρα, όταν πραγματικά ενδιαφέρεται για τον μαθητή, αλλά και όταν δείχνει το ενδιαφέρον του αυτό στην πράξη.²

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών, στους Νομούς του Αργυροκάστρου, του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα, σχετικά με την επιμόρφωση τους και τα εγχειρίδια της ελληνικής γλώσσας που χρησιμοποιούν στη διδακτική τους διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύουμε: 1) στην διερεύνηση της αναγκαιότητας για εκπαίδευση και επιμόρφωση των ίδιων των εκπαιδευτικών, 2) στον προσδιορισμό για την ποιότητα των σχολικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούν σήμερα στη διδακτική πράξη, 3) στον προσδιορισμό για μια πιο ποιοτικά παρεχόμενη εκπαίδευση.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό μέρος. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη των σχολείων της Ελληνικής Μειονότητας από την εποχή της Τουρκοκρατίας μέχρι και σήμερα, ενώ το εμπειρικό μέρος περιλαμβάνει τη μεθοδολογία της έρευνας, παρουσίαση των ευρημάτων, τη συζήτηση επί αυτών, καθώς και τη διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας ως αναπόσπαστο μέρος των σχολείων της ενιαίας Ηπείρου.

-
1. Βλ. Α. Πασχάλης, *Τα μεταπολεμικά αναγνωστικά της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998, σ. 30.
 2. Βλ. Χ. Κωνσταντίνου, *Το καλό σχολείο, ο ικανός εκπαιδευτικός και η κατάλληλη αγωγή, ως παιδαγωγική θεωρία και πράξη*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2015, σσ. 44-45.

Στο *δεύτερο κεφάλαιο* αναφέρεται η εξέλιξη των ελληνικών σχολείων μετά την εκχώρηση της Βορείου Ηπείρου, από τις μεγάλες δυνάμεις, στην Αλβανία και οι αλλαγές που ακολούθησαν για την ελληνική γλώσσα κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος.

Στο *τρίτο κεφάλαιο* μελετάται η πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος μέχρι σήμερα. Γίνεται λόγος για τον αριθμό των σχολείων που λειτουργούν σήμερα, τον αριθμό των μαθητών, όπως επίσης και για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση στον χώρο.

Το *τέταρτο κεφάλαιο* περιλαμβάνει τη μεθοδολογία της έρευνας. Συγκεκριμένα, διατυπώνονται η αναγκαιότητα και η προβληματική της έρευνας και αναφέρονται ο σκοπός, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα. Ακόμη, περιγράφονται οι λόγοι επιλογής της μεθόδου, το δείγμα και ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας, καθώς και η δομή της συνέντευξης.

Στο *πέμπτο κεφάλαιο* γίνεται η παρουσίαση των ευρημάτων της έρευνας, όπως αυτά προέκυψαν από τη θεματική ανάλυση περιεχομένου των συνεντεύξεων.

Το *έκτο και τελευταίο κεφάλαιο* της παρούσας εργασίας περιλαμβάνει τη συζήτηση επί των ευρημάτων της έρευνας και τη διατύπωση των συμπερασμάτων και των προτάσεων.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση της *βιβλιογραφίας*. Ακολουθεί το *παράρτημα*, όπου παρατίθεται μίας εκ των εικοσιπέντε συνεντεύξεων.

Καταθέτοντας την παρούσα εργασία, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους, όσοι με στήριξαν και μου συμπαραστάθηκαν κατά τη διάρκεια εκπόνησής της.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον επιβλέποντα της διπλωματικής μου εργασίας, Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Καθηγητή κ. Γεώργιο Δ. Καψάλη, για την πολύτιμη επιστημονική καθοδήγηση, τη στήριξη και την ενθάρρυνση καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επίσης, τον ευχαριστώ ιδιαίτερα για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου και την αποδοχή του θέματος της εργασίας μου. Η εμπιστοσύνη αυτή αποτέλεσε ισχυρό στήριγμα για μένα.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Καθηγητή κ. Χαράλαμπο Κωνσταντίνου, ο οποίος δέχτηκε πρόθυμα να είναι μέλος της εξεταστικής επιτροπής. Οι καίριες επισημάνσεις του συνέβαλαν ουσιαστικά στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια κα. Σμαράγδα Παπαδοπούλου, που δέχτηκε πρόθυμα να είναι μέλος της εξεταστικής επιτροπής, καθώς και για την άψογη συνεργασία μας κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Ευχαριστώ ιδιαίτερος όλους τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα για την συνεργασία, αλλά και για τον πολύτιμο χρόνο που μου αφιέρωσαν. Χωρίς τη συμβολή τους, η εργασία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί.

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και τις ολόθερμες ευχαριστίες μου προς τους αγαπημένους μου ανθρώπους, τη Σταυρούλα και την Κατερίνα για την ηθική συμπαράστασή τους. Χωρίς τη στήριξή τους, δεν θα τα είχα καταφέρει.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην αναφέρω την οικογένειά μου, τους γονείς μου, για τους οποίους ένα ευχαριστώ δεν θα είναι ποτέ αρκετό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1. Τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας ως αναπόσπαστο μέρος των σχολείων της ενιαίας Ηπείρου (1453-1913)

Μετά την κατάκτηση της Ηπείρου από τους Τούρκους και μέχρι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, πνευματικό σκοτάδι κάλυπτε την Ήπειρο και όλη την τουρκοκρατούμενη Ελλάδα συμπεριλαμβανομένης και της Βορείου Ηπείρου ως αναπόσπαστο μέρος της.

Η πρώτη επίσημη προσπάθεια για τη σύσταση των ελληνικών σχολείων και την καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων στην Βόρεια Ήπειρο έγινε από την τοπική Εκκλησία. Μπροστά στον κίνδυνο της αλλαξοπιστίας και την ανεξέλεγκτη πορεία εισχώρησης αλλόγλωσσων πληθυσμών, πρώτος ο επίσκοπος Χειμάρρας και Δελβίνου Μανασής συνέστησε, γύρω στο έτος 1682, σχολεία στους χώρους του νάρθηκα των εκκλησιών στα οποία έστω και στοιχειωδώς διδάσκονταν τα θρησκευτικά, η Ελληνική Γλώσσα και η Ελληνική Ιστορία.

Τα στοιχειώδη εκείνα σχολεία αναβαθμίστηκαν και οργανώθηκαν σε εκπαιδευτήρια έναν αιώνα αργότερα από τον Κοσμά τον Αιτωλό (1760-1779). Την προσπάθεια του Κοσμά του Αιτωλού την αγκάλιασε όλο το χριστιανικό στοιχείο της Βόρειας Ηπείρου και οι κάτοικοι των ελληνικών κοινοτήτων και οι απόδημοι ομογενείς υποβοήθησαν το εκπαιδευτικό του έργο³.

1.1.1. Μοναστηριακές Σχολές Βορείου Ηπείρου (1453-1913)

Γνωστές μονές της Βορείου Ηπείρου, που είχαν σχολές στους χρόνους της τουρκοκρατίας, ήσαν οι παρακάτω:

- **Η ιερά Μονή Θεολόγου** στην περιφέρεια Δελβίνου.

Η Σχολή της ιδρύθηκε το 1876 με δαπάνες των αδελφών Ν. Λάππα από τη Δρόβιανη για την εξυπηρέτηση των γύρω χωριών, Η σχολή διέθετε πολλά χειρόγραφα και θεωρούνταν «κέντρον πνευματικής ζωής».

- **Η ιερά Μονή Δρυάνου**, η οποία βρισκόταν στην περιφέρεια Δροπόλεως Αργυροκάστρου.

3. Βλ. Ε. Σκοπετέα, *Το πρότυπο Βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα*, εκδ. Πολύτυπο, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 80.

Η μονή είχε αξιόλογη σχολή στους χρόνους της τουρκοκρατίας. Ήταν χωρισμένη σε τρία τμήματα. Το πρώτο τμήμα, που ήταν και το σπουδαιότερο, λειτουργούσε στην κεντρική μονή, το δεύτερο στο μετόχι των Αγίων Αποστόλων στη Δρόβιανη και το τρίτο στο μετόχι του Αγίου Δημητρίου στο Ζερβάτι. Στη Σχολή Δρυάνου, οι μαθητές διδάσκονταν ερμηνεία αρχαίων Ελλήνων πεζογράφων και ποιητών, ερμηνεία εκκλησιαστικών κειμένων και βυζαντινή μουσική. Από τη Σχολή αυτή αποφοίτησαν πολλοί νέοι, που διέπρεψαν στο εμπόριο και τα γράμματα και κατέλαβαν υψηλές θέσεις στην κοινωνία, όπως ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σεραφείμ Β' (1757-1761) από το Δέλβινο, ο διαπρεπής μουσικοσυνθέτης και πρωτοψάλτης του Πατριαρχείου Κ. Παπαχρήστου ή Βρέτης από την Κάτω Δρόβιανη και άλλοι. Στη Σχολή αυτή δίδαξε επί μία πεντηκονταετία ο ηγούμενος Ιγνάτιος Αγιορείτης, που τον τοποθέτησε ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

- **Η ιερά Μονή Γερμανού** στην περιφέρεια Δελβίνου.

Στη μονή αυτή λειτουργούσε από το 1890 Κεντρική Αστική Σχολή με δαπάνες της αδελφότητας Λεσινίτσας για την εξυπηρέτηση κυρίως των χωριών του Βούρκου. Η Μονή είχε βιβλιοδετείο και πλαισιωνόταν από δύο Δημοτικά σχολεία. Η Σχολή Γερμανού υπήρξε πνευματικός φάρος των γύρω χωριών και ανέδειξε 46 δασκάλους.

- **Η ιερά Μονή Σαρωνιάς** στην περιφέρεια Δελβίνου.

Στη μονή αυτή λειτουργούσε Σχολή, άγνωστο από πότε, στην οποία φοιτούσαν μαθητές απ' όλη την επαρχία Δελβίνου.⁴

- **Η ιερά Μονή Αβαρίτσας.** Η Σχολή αυτή ανασυγκροτήθηκε από τον Κοσμά τον Αιτωλό⁵.
- **Η ιερά Μονή Πολύτσανης** την περιφέρεια Πωγωνίου.

Τη Σχολή την ίδρυσε ο επίσκοπος Δρυϊνουπόλεως Σοφιανός, που ήταν και δάσκαλος της σχολής. Η σχολή αυτή συντέλεσε σημαντικό ρόλο στην ελληνική παιδεία και τη διατήρηση του χριστιανισμού στο Βοριοδυτικό τμήμα του Πωγωνίου. Ο λαός ανακήρυξε το Σοφιανό άγιο και εορτάζει τη μνήμη του στις 26 Νοεμβρίου.

- **Η ιερά Μονή Δούβιανης** στην περιφέρεια Αργυροκάστρου.

Στη μονή αυτή λειτουργούσε υφαντουργική σχολή από το 1858 μέχρι το 1885. Η σχολή αυτή είναι μια από τις πρώτες σχολές θηλέων της Ηπείρου. .

- **Η ιερά Μονή Διβρουνίου ή Στύλου** στην περιφέρεια Δελβίνου.

4. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1987, σσ. 60-61.

5. Βλ. Ι. Λαμπρίδη, *Περί των εν Ηπείρω Αγαθοεργημάτων*, Αθήνα 1888, σ. 66.

Είχε ανώτερη σχολή, που την ίδρυσε το 1775 ο Κοσμάς ο Αιτωλός, για τη μόρφωση του διδακτικού προσωπικού των σχολείων. Το διδακτήριο της σχολής διατηρήθηκε μέχρι το 1905.⁶

- **Η ιερά Μονή Πέπελης** στην περιφέρεια Δροπόλεως.

Η σχολή της συστήθηκε από τον ηγούμενο της μονής Καισάρειο και διατηρήθηκε μόνον δύο χρόνια. Στη σχολή αυτή φοιτούσαν μαθητές από τα γύρω χωριά. Η μονή Πέπελης βοηθούσε και τα σχολεία των γύρω χωριών.

- **Οι ιερές Μονές Κάμμενας και Ταξιαρχών Νίβανης** στην περιφέρεια Δελβίνου.

Είχαν σχολές, η μεν πρώτη από το 1275 μέχρι το 1627, η δεύτερη από την προτελευταία δεκαετία του 18^{ου} αιώνα μέχρι το 1853⁷.

1.1.2. Σχολεία Δροπόλεως Αργυροκάστρου

Η περιφέρεια Δροπόλεως είναι μία όμορφη και ιστορική περιοχή της Βορείου Ηπείρου. Απλώνεται ανάμεσα στα βουνά Μουργκάνα, Πλατοβούνι, Πλατύκαμπο, Μπουρέτο και Κατσιδιάρη και διαρρέεται από τον ποταμό Δρίνο⁸.

Στην περιφέρεια Δροπόλεως στους χρόνους της τουρκοκρατίας σχολεία είχαν τα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Αργυρόκαστρο (Αρχαία Αργυρίνη).**

Πόλη της Βορείου Ηπείρου στην Αλβανία, δυτικά της εύφορης πεδιάδας του Δρίνου. Είχε επί τουρκοκρατίας τα παρακάτω σχολεία:

- **Ελληνικό σχολείο:**

Το πρώτο ελληνικό σχολείο (Σχολαρχείο) Αργυροκάστρου συστήθηκε το 1633 από τον επίσκοπο Δρυϊνουπόλεως Κάλλιστο (1620-1636) το δε μεγαλοπρεπές διδακτήριό του κτίστηκε το 1756 στις ημέρες του επισκόπου Δρυϊνουπόλεως Μητροφάνους (1753-1760). Η σχολή έκλεισε το 1821 στις ταραχές της πτώσεως του Αλή Πασά, αλλά ανασυστήθηκε το 1830 ως Αλληλοδιδασκτικό από τον τότε Μητροπολίτη Αργυροκάστρου και ύστερα Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωακείμ Β'. Από το Ελληνικό σχολείο Αργυροκάστρου αποφοίτησαν εξέχοντες επιστήμονες. Το σχολείο

6. Βλ. Β.Μπαρά, *Το Δέλβινο της Β.Ηπείρου*, Αθήναι 1973, σ. 321.

7. Βλ. Φ.Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 61-62.

8. Βλ. Αχ. Παπαδόπουλος, *Η Δρόπολις της Β. Ηπείρου*, Αθήνα 1965, τόμος1, σ. 7.

Αργυροκάστρου ενίσχυσαν μεγαλέμποροι από το Αργυρόκαστρο, όπως ο επίσκοπος Κορυτσάς Νεόφυτος, καταγόμενος από το Αργυρόκαστρο, η Μονή Δρυάνου και πολλοί άλλοι.

▪ **Αστική σχολή:**

Η Αστική σχολή Αργυροκάστρου ιδρύθηκε προ του 1833. Στη σχολή αυτή δίδαξε μεταξύ άλλων και ο Γεώργιος Γαζής από το Δελβινάκι, «γραμματικός» του Γεωργίου Καραϊσκάκη κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821 (1833-1834).

▪ **Παρθεναγωγείο:**

Το Παρθεναγωγείο Αργυροκάστρου ιδρύθηκε το 1861 από τον Αργυροκαστρίτη Παναγιώτη Δήμου. Τον πρώτο χρόνο γράφτηκαν 150 μαθήτριες. Μετά τον θάνατο του ιδρυτή του παρθεναγωγείου διακόπηκε η λειτουργία του, λόγω έλλειψης πόρων, αλλά το 1872 επαναλειτούργησε με επιχορήγηση του Χριστάκη Ζωγράφου, που πρόσφερε για το μισθό της δασκάλας 50 λίρες το χρόνο⁹.

Το 1908 έγινε η πρώτη προσπάθεια για την ίδρυση Αλβανικού σχολείου στο Αργυρόκαστρο.

Το 1912 λειτούργησαν στο Αργυρόκαστρο 1 νηπιαγωγείο, 2 παρθεναγωγεία και μια εξατάξιος αστική σχολή με 300 και πλέον μαθητές, ενώ στην περιφέρεια Αργυροκάστρου λειτουργούσαν 87 ελληνικά σχολεία με 4565 μαθητές και 101 δασκάλους¹⁰.

▪ **Βουλιάρατι:**

Είχε Δημοτικό και αλληλοδιδασκτικό σχολείο και Παρθεναγωγείο. Το Δημοτικό προ του 1800, το Αλληλοδιδασκτικό σχολείο ιδρύθηκε προ του 1851 και ενισχύθηκε με σεβαστά χρηματικά ποσά από τη μονή Δρυάνου και από την Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Βουλιαρατίου στην Κωνσταντινούπολη. Το 1905 ιδρύθηκε το Παρθεναγωγείο και διατηρήθηκε μέχρι το 1917. Από το 1911 το Παρθεναγωγείο επιχορηγούσε ο Βασίλειος Κουρεμένος, αρχιτέκτονας, καθηγητής του Μετσόβιου Πολυτεχνείου και από το 1927 μέλος της Ακαδημίας Αθηνών¹¹.

9. Βλ. Φ.Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1987, σσ. 64-66.

10. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*, Αθήνα 1966, σ. 298.

11. Βλ. Γ. Καλυβόπουλος, *Το Βουλιάρατι της Β.Ηπείρου*, Αθήνα 1975, σ. 118.

- **Κλεισάρι:**

Χωριό της Άνω Δρόπολης. Είχε Δημοτικό σχολείο για τη στέγαση του οποίου η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Κλεισαριτών στην Κωνσταντινούπολη ίδρυσε διώροφο κτήριο στο κέντρο του χωριού.

Σελλειό: Είχε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο¹².

- **Σωτήρα:**

Είχε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο και Παρθεναγωγείο. Το λαμπρό και μεγαλοπρεπές σχολείο κτίστηκε με δαπάνες των ξενιτεμένων παιδιών της στην Αμερική.

- **Κοσοβίτσα:**

Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο από τα παλιά χρόνια, που στεγαζόταν πρώτα στο χαγιάτι της εκκλησίας και ύστερα σ' ένα κελί του Μοναστηρίου της Κοσοβίτσας. Αργότερα η Κοσοβίτσα απέκτησε και Δημοτικό σχολείο¹³.

- **Λόγγος:**

Είχε από το 1872-1873 Αλληλοδιδασκτικό σχολείο και από το 1898-1899 και Δημοτικό με διώροφο διδακτήριο¹⁴.

- **Ζερβάτι:**

Είχε Δημοτικό σχολείο το οποίο από το 1911 επιχορηγούσε η μονή Δρυάνου με 13 λίρες το χρόνο.

- **Σωφράτικα:** Είχε Δημοτικό σχολείο.

- **Τεριαχάτι:** Είχε Δημοτικό σχολείο.

- **Φραστανή:** Είχε Δημοτικό σχολείο.

- **Χάσκοβο:**

Είχε Δημοτικό σχολείο, για τη λειτουργία του οποίου το 1909-1912 το οποίο στήριξε οικονομικά ο «Φιλεκπαιδευτικός Σύνδεσμος του Χασκόβου Αργυροκάστρου» στη Μασαχουσέτη των Η.Π.Α. .

- **Κατούνα:**

Πολύ αργά απέκτησε σχολείο, το οποίο από το 1911 επιχορηγούσε με 5 λίρες το χρόνο η γειτονική μονή των Ζωναρίων ή Κακιωμένου¹⁵.

12. Βλ. Δ. Νάτση, *Το Κλειδάρι και το Σελλειό, στο Λεύκωμα Δροπόλεως*, εκδ. Ο Δρίνος, Αθήναι 1980, σ. 95.

13. Βλ. Ν. Νιάκαρης, *Η Κοσοβίτσα, στο Λεύκωμα Δροπόλεως*, εκδ. Ο Δρίνος, Αθήναι 1980, σσ. 124-125.

14. Βλ. Δ.Θ.Ντέμης, *Ο Λόγγος, στο Λεύκωμα Δροπόλεως*, εκδ. Ο Δρίνος, Αθήναι 1980, σ. 47.

15. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*, Αθήναι 1966, σ. 238.

- **Κρα:**

Είχε Δημοτικό σχολείο, το οποίο από το 1911 επιχορηγούσε η μονή Δρυάνου με 5 λίρες το χρόνο.

- **Λοβίνα:**

Αργά απέκτησε σχολείο, το οποίο από το 1907 επιχορηγούσε η μονή Ζωναρίων με 5 λίρες το χρόνο¹⁶.

- **Λιμπόχοβο:** Είχε Δημοτικό σχολείο.
- **Πέπελη:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο.
- **Κακαβιά:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο.
- **Κακογοραντζή:** Είχε Γραμματοδιδασκαλείο και ύστερα Δημοτικό σχολείο.
- **Κάτω Επισκοπή:** Αργά απέκτησε δικό της σχολείο.
- **Άνω Επισκοπή:**

Είχε στην αρχή Κεντρική σχολή που ιδρύθηκε το 1872. Αργότερα απέκτησε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο.

- **Δούβιανη:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο και Ανώτερη σχολή.
- **Δερβιτσάνη:**

Στο μεγάλο αυτό χωρίο λειτουργούσε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο, Δημοτικό από το 1858 και Παρθεναγωγείο από το 1907

- **Γράψη:** Είχε Δημοτικό σχολείο.
- **Γοραντζή:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό και Δημοτικό σχολείο.
- **Γλύνα:** Είχε Δημοτικό σχολείο που λειτούργησε μετά το 1900
- **Γεωργουτσάτι:** Είχε Δημοτικό σχολείο από το 1872 και Παρθεναγωγείο από το 1909 -1913.
- **Βραχογοραντζή:** Είχε Δημοτικό σχολείο που λειτούργησε μετά το 1900
- **Βόδριστα:** Είχε Δημοτικό σχολείο που επιχορηγούσε η μονή Δρυάνου με 13 λίρες το χρόνο.
- **Βοδίνο:** Είχε Δημοτικό σχολείο που λειτούργησε μετά το 1900.
- **Βάνιστα:** Είχε Γραμματοδιδασκαλείο, Δημοτικό από το 1879 και Παρθεναγωγείο¹⁷.

16. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*, Αθήναι 1966, σσ. 237-238.

17. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 66-74.

1.1.3. Σχολεία της Περιφέρειας Δελβίνου και Βουρκου

▪ Δέλβινο:

Πόλη της Β. Ηπείρου στην νότια Αλβανία. Στους χρόνους της τουρκοκρατίας αποτελούσε ομώνυμο τοπαρχία με πρωτεύουσα τότε το Δέλβινο και τότε το Αργυρόκαστρο.

Το Δέλβινο είχε επί τουρκοκρατίας τα παρακάτω σχολεία:

▪ Ανώτερη σχολή:

Από τον καιρό της Βενετοκρατίας, πριν από το 1537, όταν η πόλη οριστικά κυριεύτηκε από τους Τούρκους. Το αιωνόβιο αυτό σχολείο συντηρούμενο από τα γενναία κληροδοτήματα των Δελβινωτών εμπόρων στη Βενετία εξελίχτηκε σε ανώτερο σχολείο. Στη Σχολή αυτή οι νέοι διδάσκονταν γραμματική, ρητορική, φιλοσοφικά, θεολογικά, βυζαντινή μουσική και μαθηματικά. Η σχολή του Δελβίνου ήταν ισότιμη με άλλες ονομαστές σχολές, που λειτουργούσαν στα μέσα του 18^{ου} αιώνα στην Ελλάδα¹⁸.

▪ Παρθεναγωγείο:

Το Παρθεναγωγείο Δελβίνου ιδρύθηκε το 1874 με πρωτοβουλία του φιλόμουσου Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως Ματθαίου Πετρίδη (1836) και με οικονομική ενίσχυση του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ιωακείμ Β' και πολλών άλλων φιλόμουσων Βορειοηπειρωτών. Αργότερα το Παρθεναγωγείο ενισχύθηκε και από το «Σύλλογο Αθηνών προς διάδοση των Ελληνικών Γραμμάτων»¹⁹.

▪ Δρόβιανη:

Τα πρώτα σχολεία στην Άνω και Κάτω Δρόβιανη συστήθηκαν το 1773 από τον Κοσμά τον Αιτωλό. Ο ίδιος ο Κοσμάς το 1779 ίδρυσε στη Δρόβιανη ανώτερη σχολή. Στα μέσα του 19^{ου} αιώνα τα σχολεία της Δρόβιανης είχαν προαχθεί σε σχολεία Αλληλοδιδασκτικά και Ελληνικά και στεγαζόταν σε μεγαλοπρεπή διδακτήρια. Το 1778 ιδρύθηκε στη Δρόβιανη το πρώτο Παρθεναγωγείο με ενέργειες και προσφορές του Κωνσταντίνου Ζάππα και του Μίνωα Λάππα και το 1894 κτίστηκε και το διδακτήριό του. Το 1888 λειτούργησε στη Δρόβιανη και Υφαντήριο.

Το 1894 τα σχολεία της Δρόβιανης, με απόφαση της αδελφότητάς της στην Πάτρα, ενώθηκαν και ονομάστηκαν το μεν Αρρεναγωγείο «Κεντρική Αστική Σχολή»,

18. Βλ. Δ. Ευαγγελίδης, *Βόρειος Ηπειρος*, Αθήνα 1919, σ. 89.

19. Βλ. Κ. Ξηραδάκη, *Από τα αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, παρθεναγωγεία και δασκάλους υπόδουλου Ελληνισμού*, Αθήνα 1973, σσ. 55-56.

το δε Παρθεναγωγείο «*Ζάππειον Παρθεναγωγείον*». Η Κεντρική αυτή Αστική σχολή έγινε ονομαστή και είναι η πρώτη ύστερα από τα Ζωγράφεια και Ζάππεια Εκπαιδευτήρια. Παρείχε στους σπουδαστές την άρτια εγκυκλοπαιδική μόρφωση. Ένα από τα κυριότερα μαθήματα ήταν και η βυζαντινή μουσική, γιατί οι απόφοιτοι προοριζόταν και για το αξίωμα του κληρικού. Η διοίκηση της Σχολής είχε ανατεθεί σε επιτροπή, που είχε έδρα την Πάτρα. Η Δρόβιανη ανάδειξε κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα πολλούς κληρικούς, δασκάλους και επιστήμονες²⁰.

▪ **Λεσινίτσα:**

Παράλληλα με την Κεντρική Σχολή της Μονής Γερμανού λειτουργούσαν στη Λεσινίτσα και δύο Δημοτικά σχολεία, ένα στην Άνω Λεσινίτσα, που ιδρύθηκε το 1877, και άλλο ένα στην Κάτω Λεσινίτσα. Αργότερα η Λεσινίτσα απέκτησε και Ελληνικό σχολείο (σχολαρχείο)²¹.

▪ **Δίβρη:**

Είχε από το 1871 Κεντρική Αστική Σχολή, άριστα οργανωμένη, που τη συντηρούσε η σταυροπηγιακή μονή Διβροβουνίου²².

▪ **Αλήκου:**

Είχε κεντρική Σχολή με σχολική περιφέρεια τα χωριά Τρέμουλη, Τσαούση και Πάλλη²³.

▪ **Χάλιου, Συρακάτες Μουζίνα και Σενίτσα:**

Είχαν κοινά σχολεία που συστήθηκαν από τον Κοσμά τον Αιτωλό, η δε Μουζίνα είχε και Παρθεναγωγείο. Σώζονται επιστολές του Κοσμά του Αιτωλού προς τους κατοίκους των χωριών αυτών για τη σύσταση και οργάνωση των σχολείων τους.²⁴

- **Μουρσί, Σωπίκι:** Και τα δύο χωριά είχαν Αστική σχολή και Παρθεναγωγείο.
- **Κακοδίκη, Γαρδικάκι, Φοινίκι, Σμίνετσι, Πετσά, Κρόγγοι, Βαγγαλιάτι, Λαζάτι, Γριάζδανη, Κομμάτι:**

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 είχαν Αλληλοδιδασκτικά σχολεία ».

- **Περιοχή Βούρκου:** Γέρμα, Γρίβα, Καινούριο, Μπραϊλάτες, Ομέρ Εφέντι, Χότζα είχαν κατώτερα σχολεία. »²⁵.

20. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*, Αθήναι 1966, σ. 299.

21. Βλ. Κ. Ξηραδάκη, *Από τα αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, παρθεναγωγεία και δασκάλες υπόδουλου Ελληνισμού*, Αθήναι 1973, σ. 66.

22. Βλ. Δ. Ευαγγελίδης, *Βόρειος Ηπειρος*, Αθήναι 1919, σ. 89.

23. Βλ. Β. Μπαράς, *ό.π.*, σ. 343.

24. Βλ. Μ. Γκιόλιας, *Ο Κοσμάς ο Αιτωλός και η εποχή του*, Αθήναι 1972, σσ. 422-428.

25. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 78-80.

1.1.4. Σχολεία της Περιφέρειας Χειμάρρας

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η Χειμάρρα δοκιμάστηκε από πολλές καταστροφές, λεηλασίες, εμπρησμούς και πολλές βαρβαρότητες από τους Τούρκους και τους Τουρκαλβανούς του Αλή Πασά. Η κωμόπολη Χειμάρρας, γενέτειρα ανδρείων πολεμιστών, υπήρξε προπύργιο του Ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου στους χρόνους της Τουρκοκρατίας. Η ιστορία της είναι μια συνεχής εποποιία.

Στο χωριό της Χειμάρρας, στις Δρυμάδες, η καθολική προπαγάνδα ίδρυσε το 1670 σχολείο. Το σχολείο αυτό έκλεισε, γιατί οι ορθόδοξοι χριστιανοί κάτοικοι του χωριού αντέδρασαν και έδειξαν απροθυμία να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο αυτό.

Το 1775 επισκέφτηκε τη θρυλική Χειμάρρα ο εθναπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός, που έμεινε σ' αυτήν τρεις μήνες. Στις περιοδείες του στα χωριά της Χειμάρρας παρότρυνε το άνοιγμα των σχολείων. Με τις ενέργειές του συστήθηκαν σχολεία σε όλη την περιοχή της Χειμάρρας.

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 στην επαρχία Χειμάρρας λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Χειμάρρα:** Είχε 1 Ελληνικό σχολείο (σχολαρχείο), 1 Παρθεναγωγείο,
- **Δρυμάδες:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Βουνό:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Κηπαρό:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Παλιάσα:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Κούδεσι:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Πήλιουρι:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Τσόραϊ:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Νίβιτσα:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Άγιος Βασίλειος:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Λούκοβο:** Είχε 1 Δημοτικό²⁶.

26. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 81-83.

1.1.5. Σχολεία της περιοχής Λιούντζη ή Λιντζουριάς

Το Τμήμα Λιούντζης ή Λιντζουριάς βρίσκεται βορειοανατολικά του Αργυροκάστρου. Στην περιοχή αυτή λειτουργούσαν Ελληνικά σχολεία επί Τουρκοκρατίας στα ακόλουθα χωριά και κωμοπόλεις:

- **Κεστοράτι:**

Μικρό χωριό της επαρχίας Λιούντζης και πατρίδα του ευεργέτη Χριστάκη Ζωγράφου και του γιου του Γεώργιου, ο οποίος διετέλεσε Πρόεδρος της Προσωρινής Κυβέρνησης της Αυτόνομης Β. Ηπείρου.

Ο Χριστάκης Ζωγράφος, θέλοντας να αναδείξει το χωριό του κέντρο εθνικής εκπαίδευσης, εξόδεψε πολλά χρήματα για σχολεία και κοινωφελή έργα. Με γενναίες επιχορηγήσεις του συστήθηκε στο χωριό του Ελληνικό σχολείο (σχολαρχείο), Δημοτικό σχολείο, Παρθεναγωγείο, και τα *Ζωγράφεια Διδασκαλεία* αρρένων και θηλέων. Για τη στέγαση αυτών των Σχολών, ο Χριστάκης Ζωγράφος ίδρυσε μεγαλοπρεπή διδακτήρια, αλλά και ειδικό οίκημα για συσσίτιο των μαθητών.

Στο Ελληνικό σχολείο Κεστορατίου, οι μαθητές διδάσκονταν τέσσερα χρόνια αρχαία και νέα Ελληνικά, κατήχηση, ιερά ιστορία, ελληνική ιστορία, μυθολογία, μαθηματικά, γεωγραφία, λατινικά, γαλλικά και μουσική. Οι απόφοιτοι μπορούσαν να προσλαμβάνονται ως δάσκαλοι στα δημοτικά σχολεία ή να σταδιοδρομούν σε εμπορικά και άλλα επαγγέλματα.

Τα *Ζωγράφεια Διδασκαλεία* αρρένων και θηλέων ιδρύθηκαν το 1874 με σκοπό να μορφώσουν δασκάλους για τη δημοτική εκπαίδευση, με συγχρονισμένο πρόγραμμα μαθημάτων γενικής μόρφωσης και φιλοσοφικής κατάρτισης. Τη φροντίδα και την παιδαγωγική εποπτεία τους είχε αναλάβει ο Ηπειρωτικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, που προσέδωσε και την επωνυμία στα Εκπαιδευτήρια Κεστορατίου «*Ζωγράφεια Διδασκαλεία*». Στα εκπαιδευτήρια αυτά λειτουργούσαν ακόμη πρότυπο Νηπιαγωγείο και πρότυπο Δημοτικό σχολείο για την πρακτική άσκηση των σπουδαστών.

Τα *Ζωγράφεια Διδασκαλεία*, στα 18 χρόνια της λειτουργίας τους (1874-1891), παρέδωσαν 400 περίπου δασκάλους και δασκάλες, που αναδείχτηκαν αληθινοί ιεραπόστολοι και σκαπανείς του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού σ' όλη την Ήπειρο. Κατά τη στατιστική του 1898-1899 λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Άνω Λάμποβο:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.

- **Επάνω χώρα:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Σούχα:** Είχε Γραμματοδιδασκαλείο και Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Σέλτση:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Στεγγόπολη:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Σαρακίνιστα:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Δοξάτι:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Ερίντι:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Κελέζι:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Νόκοβο-Μίγγουλη:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο.
- **Κρίνα-Τρανοσίστα:** Είχε Αλληλοδιδασκτικό σχολείο²⁷.

1.1.6. Σχολεία της περιοχής Ρίζας και Ζαγοριάς

➤ Σχολεία του τμήματος Ρίζας:

- **Κάτω Λάμποβο:** Πατρίδα των μεγάλων ευεργετών Κωνσταντίνου και Ευαγγέλου Ζάππα.

Οι Ζάππες φρόντισαν ιδιαίτερα για την αναβάθμιση της γενέτειράς τους. Μεταξύ των άλλων κοινωφελών έργων, ο Κων/νος Ζάππας το 1878 ίδρυσε στο χωριό του Παρθεναγωγείο και Υφαντήριο. Επίσης ίδρυσε και Αρρεναγωγείο στο οποίο φοιτούσαν παιδιά των γύρω χωριών και από πολλά άλλα χωριά της Δρόπολης. Τα Εκπαιδευτήρια αυτά ονομάστηκαν «*Ζάππεια Εκπαιδευτήρια Λαμπόβου*». Ο Κων. Ζάππας άφησε στο ίδρυμα αυτό με διαθήκη του (18.1.1891) σεβαστό χρηματικό ποσό.

Η *Ζάππειος Σχολή Λαμπόβου* ανέπτυξε σπουδαία εκπαιδευτική δράση και πλουτίστηκε με βιβλιοθήκη με 4 χιλιάδες τόμους από εκλεκτά βιβλία²⁸.

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά:

- **Μεγάλη Τσιέτα:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό.
- **Κάριανη-Κακόζι:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Μασκουλόρι:** Είχε 1 Γραμματοδιδασκαλείο.

27. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 83-85.

28. Βλ. Ι.Λαμπρίδη, *Περί των εν Ηπείρω Αγαθοεργημάτων*, Αθήναι 1888, σ. 204.

➤ **Σχολεία του τμήματος Ζαγοριάς:**

Στο κέντρο της περιοχής αυτής υπήρχε το κεντρικό εκπαιδευτήριο της Ζαγοριάς, οι δαπάνες του οποίου καλύπτονταν από επιχορηγήσεις του Κωνσταντίνου Ζάππα.

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά:

- **Ζιέη:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Λιάρι:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Τόποβο:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Χοστέβα:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Μαλέσιοβο:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Μικρή Τσιέτα:** Είχε 1 Δημοτικό²⁹.

1.1.7. Σχολεία του τμήματος Πωγωνίου Αργυροκάστρου και Λεσκοβικίου

➤ **Σχολεία τμήματος Πωγωνίου Αργυροκάστρου:**

Στο τμήμα Πωγωνίου Αργυροκάστρου σχολεία είχαν τα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

▪ **Πολύτσανη:**

Είχε συστηματικό σχολείο, που ιδρύθηκε το 1750 από τον Πολυτσανίτη Κυριάκο Αλέξιο, μέγα Ποστέλνικο της Βλαχίας, που διέθεσε για το σχολείο αυτό 2500 γρόσια. Στο σχολείο αυτό διδασκόταν και η Υφαντουργική.

▪ **Σωπική:**

Στο χωριό αυτό λειτουργούσε με επιτυχία ανώτερη σχολή στις μέρες του Αλί πασά και που η φήμη της έφτανε μέχρι το Τεπελένι και το Μπεράτι, απ' όπου φοιτούσαν μαθητές στη σχολή αυτή.

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Πολύτσανη:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Σχοριάδες:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό.
- **Χλωμό:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Τσιάτιστα:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Σωπική:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο³⁰.

29. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 86-87.

➤ **Σχολεία του τμήματος Λεσκοβικίου:**

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Λεσκοβίκη:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Τσέρτσικο:** Είχε 1 Δημοτικό.
- **Οστανίτσα:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Δεπαλίτσα:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Παρθεναγωγείο.
- **Βαστοβίτσα:** Είχε 1 Δημοτικό³¹.

1.1.8. Σχολεία Κορυτσάς, Μοσχοπόλεως και Κολώνιας

➤ **Σχολεία Κορυτσάς:**

Η Κορυτσά ήταν μεγάλο πνευματικό κέντρο μετά την καταστροφή της Μοσχοπόλεως (1769). Στην Κορυτσά λειτουργούσε από το 1724 Ελληνικό σχολείο, που ανασυγκροτήθηκε το 1856 ως «*Ελληνική Σχολή*» και με τον τίτλο αυτό λειτουργούσε μέχρι το 1885, χρονιά την οποία πήρε τη μορφή του Γυμνασίου. Από το 1885 και ύστερα, χάρη στις πλούσιες δωρεές του Κορυτσαίου μεγάλου ευεργέτη Ι. Μπάγκα, λειτουργούσε ως κανονικό Γυμνάσιο με τον τίτλο «*Μπάγκειον Γυμνάσιον Κορυτσάς*». Το γυμνάσιο αυτό είχε αξιόλογη βιβλιοθήκη, εργαστήριο φυσικής και χημείας, και αναδείχτηκε ως το πιο αξιόλογο πνευματικό κέντρο της περιοχής της Κορυτσάς.

Το 1857 ιδρύθηκε στην Κορυτσά το πρώτο Παρθεναγωγείο το οποίο περιλάμβανε δύο τάξεις Νηπιαγωγείου, τέσσερις τάξεις Δημοτικού και δύο ανώτερες τάξεις. Το σχολείο αυτό ενισχύθηκε και από τον Χριστάκη Ζωγράφο.

Τα σχολεία της Κορυτσάς ιδρύθηκαν: το Παρθεναγωγείο το 1857, το δεύτερο Αστικό Σχολείο και η Αλληλοδιδασκτική το 1867, τα δύο Νηπιαγωγεία το 1872, το Δημοτικό σχολείο το 1887. Στα σχολεία της Κορυτσάς διδάσκονταν η ελληνική γλώσσα και παιδεία και υποχρεωτικά η τουρκική.

Προ του Ευρωπαϊκού πολέμου λειτουργούσαν σε ολόκληρη την περιφέρεια Κορυτσάς, εκτός των σχολείων της πόλεως, 1 Γυμνάσιο, 1 Παρθεναγωγείο, 1

30. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ 87-88.

31. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*, Αθήνα 1966, σ. 344.

Δημοτικό, 1 Αλληλοδιδασκτικό, 2 Αστικές σχολές και 2 Νηπιαγωγεία, 65 σχολεία Αρρένων και Θηλέων με 5825 μαθητές και 92 δασκάλους και δασκάλες³².

➤ **Σχολεία της Μοσχοπόλεως:**

Η Μοσχόπολη βρίσκεται πλησίον της Κορυτσάς. Στην ακμή της, τον 18^ο αιώνα, χάρη στην αποδημία των παιδιών της στη Βενετία, την Αυστρία, την Ουγγαρία, τη Μολδοβλαχία και την Τρανσυλβανία, είχε αναπτυγμένο εμπόριο και βιομηχανία, επιφανείς λόγιους, καλλιτεχνική κίνηση, τυπογραφείο, γηροκομείο και άλλα ευαγή ιδρύματα. Χαρακτηρίζεται «*Το άνθος των Βαλκανίων*» και «*Το μικρό Παρίσι της Ανατολής*».

Στη Μοσχόπολη αναπτύχθηκαν επί τουρκοκρατίας περίφημες σχολές, που έγιναν φυτώρια της ελληνικής φιλολογίας και φιλοσοφίας. Πρώτη μεγάλη Σχολή που λειτούργησε στη Μοσχόπολη γύρω στο 1730 είναι η «*Ακαδημία*» ή *Ελληνικό φροντιστήριο*. Φαίνονται και σήμερα τα ερείπια της μεγάλης αυτής σχολής κοντά στην εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου.

Το 1744 η Ακαδημία μετονομάστηκε «*Νέα Ακαδημία*» ή *Ελληνικό Φροντιστήριο*, γιατί σε αυτήν διδάσκονταν μαθήματα Ακαδημαϊκού χαρακτήρα, ήτοι ελληνικά, φιλοσοφικά και θεολογικά. Πολύ γρήγορα η νέα Ακαδημία διαφιλονίκησε τα πρωτεία όλων των σχολείων του τουρκοκρατούμενου Γένους. Το μεγαλοπρεπές καλλιμάρμαρο διδακτήριό της κτίστηκε το 1750 με πρωτοβουλία και συνδρομή του Μοσχοπολίτη Πατριάρχη Αχρίδος Ιωασάφ.

Στη Νέα Ακαδημία της Μοσχοπόλεως δίδαξαν διαπρεπείς φιλόλογοι και φιλόσοφοι από την Ήπειρο και μορφώθηκαν εκατοντάδες φιλομαθείς νέοι, που μεταλαμπάδευσαν τα φώτα των γραμμάτων και του πολιτισμού σε ευρεία ακτίνα και ανάδειξαν τη Μοσχόπολη σε κέντρο πολιτισμού. Την πνευματική ζωή της Μοσχοπόλεως υποβοηθούσε και η μεγάλη αυτή βιβλιοθήκη.

Η Μοσχόπολη, εκτός από την Ακαδημία, είχε και Αστική σχολή, που φοιτούσαν 240 περίπου μαθητές και μαθήτριες, ένα Περθυναγωγείο, που φοιτούσαν περίπου 160 μαθήτριες και ένα Νηπιαγωγείο, που μορφώνονταν περίπου 150 νήπια.

32. Βλ. Π. Τζίοβας, «Γερβάσιος Ωρολογάς», Ιωάννινα 1980, σσ. 26-27.

➤ **Σχολεία της Κολώνιας:**

Η Κολώνια βρίσκεται ανάμεσα στην Κόνιτσα και την Κορυτσά. Σε στατιστική του 1902 αναφέρεται ότι στην περιφέρεια της Κολώνιας λειτούργησαν επί τουρκοκρατίας 23 ελληνικά σχολεία με 2050 μαθητές και 33 δασκάλους³³.

1.1.9. Σχολεία περιφέρειας Τεπελενίου και Πρεμετής

➤ **Σχολεία της περιφέρειας Τεπελενίου:**

Το Τεπελένι, πατρίδα του Αλή Πασά, βρίσκεται βόρεια του Αργυροκάστρου και υπεράνω της αριστερής όχθης του Αώου. Από στατιστική του 20^{ου} αιώνα προκύπτει ότι επί τουρκοκρατίας λειτούργησαν 26 ελληνικά σχολεία με 1210 μαθητές και 33 δασκάλους. Σύμφωνα με τη στατιστική του 1898-1899 στην περιφέρεια αυτή είχαν σχολεία τα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Νίβανη:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό (σχολαρχείο), 65 μαθητές, 2 δασκάλους.
- **Σιέπερη:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 65 μαθητές, 2 δασκάλους.
- **Λέκλη:** Είχε 1 Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 90 μαθητές, 3 δασκάλους.
- **Χουντκούκι:** Είχε 1 Δημοτικό, 30 μαθητές, 1 δασκάλους.
- **Δοσνίτσα:** Είχε ένα Γραμματοδιδασκαλείο με 14 μαθητές και 1 δάσκαλο.
- **Δέφανη:** Είχε 1 Δημοτικό με 35 μαθητές, 1 δάσκαλο³⁴.

➤ **Σχολεία της περιφέρειας Πρεμετής:**

▪ **Πρεμετή:**

Κωμόπολη βορειοανατολικά του Αργυροκάστρου και στην αριστερή όχθη του ποταμού Αώου. Είχε σχολείο από το 1789. Το 1830 η Πρεμετή απέκτησε ελληνικό σχολείο (σχολαρχείο) με δαπάνες που κατέλαβε ο ευεργέτης Ζώτος Πάνου Ντούρος, και το 1882 απέκτησε και Παρθεναγωγείο, χάρη στις προσπάθειες του Σωτήρη Παπαϊωάννου.

Το Παρθεναγωγείο της Πρεμετής ανακαινίστηκε το 1907 από τον Βασίλη Γεωργιάδη. Στο παρθεναγωγείο αυτό το 1881 φοιτούσαν μαζί με τις θυγατέρες των

33. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 90-92.

34. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 92-93.

Ελλήνων Χριστιανών και 30 Οθωμανίδες. Το παρθεναγωγείο αυτό ενισχύθηκε και από τον ευεργέτη Κωνσταντίνο Ζάππα.

▪ **Αργόβα και Ζέππα:**

Είχαν Δημοτικά σχολεία χάρη στις ενέργειες του Μητροπολίτη Κορυτσάς Γερβασίου Ωρολογιά. Λειτουργήσε Κεντρική σχολή που εξυπηρετούσε τα χωριά Καλούδι, Κανικόλη, Στρωμνίτσα και Πλούμαρι, αλλά δεν φαίνεται να καρποφόρησαν οι ενέργειές του.

▪ **Χοταχόβα ή Χότοβο:**

Πατρίδα του μεγάλου ευεργέτη Αποστόλου Αρσάκη. Ο Α. Αρσάκης συνέστησε και έκτισε στο χωριό του Ανώτατο ελληνικό εκπαιδευτήριο, που ονομάστηκε προς τιμήν του «*Αρσάκειο*». Την λειτουργία του σχολείου αυτού, ο Αρσάκης, εξασφάλισε με σπουδαιότατο κληροδότημα. Επιπλέον ίδρυσε στη γενέτειρά του και κεντρική σχολή για την εξυπηρέτηση των γύρω χωριών: Κουταλία, Κόσοβα, Φράσερη, Ογρόνα, Λουψίκα, Νοβοσέλια, Μπένια, Γκοστοβίτσα, Κότσικα και Οδρίτσανη. Για τη συντήρηση της κεντρικής σχολής κατέθεσε ο Αρσάκης στη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αθηνών σημαντικό χρηματικό ποσό³⁵.

Κατά τη στατιστική του 1898-1899 στην περιφέρεια Πρεμετής λειτουργούσαν σχολεία στα παρακάτω χωριά και κωμοπόλεις:

- **Πρεμετή:** Είχε μία Αστική σχολή με 80 μαθητές, 60 μαθήτριες, 5 δασκάλους και μία δασκάλα.
- **Ουτρίτσανη:** Είχε ένα Δημοτικό, 1 Ελληνικό, 1 Παρθεναγωγείο, 70 μαθητές και μαθήτριες, 2 δασκάλους.
- **Χοταχόβα:** Είχε 1 Γραμματοδιδασκαλείο, 1 Παρθεναγωγείο, 70 μαθητές και μαθήτριες και 2 δασκάλους.
- **Λιούτσα:** Είχε 1 Δημοτικό, 30 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Λεούσα:** Είχε 1 Δημοτικό, 30 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Μπαντελόνια:** Είχε 1 Δημοτικό, 30 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Ζέππα:** Είχε 1 Δημοτικό, 20 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Λύπα:** Είχε 1 Γραμματοδιδασκαλείο, 15 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Μπούχαλη:** Είχε 1 Δημοτικό, 60 μαθητές, 1 δάσκαλο.

35. Βλ. Φ. Οικονόμου, *Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας*, Αθήναι 1987, σσ. 92-94.

- **Νοβοσέλια:** Είχε 1 Δημοτικό, 35 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Αργόβα:** Είχε 1 Δημοτικό, 40 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Μαλιέσοβο:** Είχε 1 Δημοτικό, 40 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Λιούπτσικα:** Είχε 1 Γραμματοδιδασκαλείο, 20 μαθητές, 1 δάσκαλο.
- **Μπρέζιανη:** Είχε 1 Δημοτικό, 30 μαθητές, 1 δάσκαλο³⁶.

1.1.10. Σχολεία της περιφέρειας Βερατίου (Βελεγράδων)

Η Ήπειρος επί Οθωμανικής αυτοκρατορίας επεκτείνεται προς το βορρά μέχρι των επαρχιών Βερατίου και Αυλώνας. Οι βορειότερες αυτές περιοχές της Ηπείρου ήταν ελληνικές, όπως το μαρτυρούν τα ελληνικά νομίσματα που βρέθηκαν, οι ελληνικές επιγραφές, τα άφθονα ερείπια των ελληνικών πόλεων και τειχών, τα αγγεία και τα άλλα αρχαιολογικά ευρήματα.

➤ Σχολεία της περιφέρειας Βερατίου:

Το Βεράτι είναι πόλη της Βορείου Ηπείρου κοντά στον Αψό ποταμό. Στην πόλη του Βερατίου, η οποία ήταν η έδρα της επισκοπής Βελεγράδων, υπήρχαν δύο Ελληνικά σχολεία (σχολαρχεία), ένα στη συνοικία Κάστρου, που ιδρύθηκε τον 17^ο αιώνα, και το άλλο στη συνοικία Γορίτσα που ιδρύθηκε το 1812. Στα σχολεία αυτά, οι μαθητές διδάσκονταν, εκτός από τα εγκύκλια μαθήματα, μαθηματικά και «αρχές» της γαλλικής, λατινικής, ιταλικής και αργότερα πιθανόν και τουρκικής γλώσσας. Υπήρχαν ακόμη στην πόλη του Βερατίου και τρία Αλληλοδιδασκτικά σχολεία, στα οποία φοιτούσαν περισσότεροι από τριακόσιοι μαθητές. Τέτοια σχολεία υπήρχαν και στο Κολικόντασι, Αρδενίτσα, Φίερι, Λιμπόφσια, Διβιάκα, Άρτα, Αυλώνα και Βουκοπόλια. Στα Αλληλοδιδασκτικά αυτά σχολεία φοιτούσαν περισσότερα από 500 παιδιά, από τα οποία τα περισσότερα και τα ευφωτότερα μάθαιναν και εκκλησιαστική μουσική, για να αποκατασταθούν αργότερα ως ιερείς, ψάλτες ή δάσκαλοι.

Σε ολόκληρη την περιφέρεια Βερατίου υπήρχαν περισσότερα από 60 κοινά ή Γραμματοδιδασκαλεία, με περισσότερα από 800 παιδιά που μάθαιναν γραφή, ανάγνωση και λίγες πράξεις της αριθμητικής.

36. Βλ. Β. Μπαράς, *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές*, Αθήνα 1966, σ. 345.

1.1.11. Σχολεία της περιφέρειας Αυλώνας

Η Αυλώνα βρίσκεται κοντά στον ομώνυμο κόλπο και 140 χιλιόμετρα Βορειοδυτικά των Ιωαννίνων. Κατά τους πρώτους χρόνους της τουρκοκρατίας ήταν έδρα του Πασαλικιού της Νέας Ηπείρου, αργότερα, είχε υπαχθεί πολιτικά στο Βιλαέτι των Ιωαννίνων και εκκλησιαστικά στη Μητρόπολη Βελεγράδων.

Για τα σχολεία της πόλης και της περιφέρειας Αυλώνας δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες. Στην Αυλώνα λειτουργούσε τον 18^ο αιώνα σχολή, στην οποία δίδαξε το 1741 ο Ευγένιος Βούλγαρης.

Από στατιστική του 1902 προκύπτει ότι στην περιφέρεια της Αυλώνας υπήρχαν 10 Ελληνικά σχολεία, 435 μαθητές και 66 δάσκαλοι. Κατά τη στατιστική του Gionani Amadori Virgili στις παραπάνω περιφέρειες της Β. Ηπείρου υπήρχαν το 1902 σχολεία 373, μαθητές 19.392 και δάσκαλοι 535³⁷.

Επαρχία	Αρ. σχολείων	Αρ. μαθητών
Αργυρόκαστρο	86	4 365
Χειμάρα	13	965
Δέλβινο	70	3 020
Λεσκοβίκι	23	640
Τεπελένι	26	1 210
Πρεμετή	37	1 200
Πωγώνι	10	800
Κορυτσά	72	8 345
Κολώνια	23	2 050
Σύνολο:	360	22 595

Πίνακας σχολείων και αριθμό μαθητών το 1913 που υποβλήθηκε στη Διάσκεψη Ειρήνης του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Αυτά είναι τα σχολεία που λειτούργησαν επί τουρκοκρατίας στη Βόρεια Ήπειρο. Τα σχολεία της Β. Ηπείρου ιδιαίτερα Δελβίνου, Δρόβιανης, Αργυροκάστρου, Κεστορατίου, Λαμπόβου, Μοσχόπολης, Κορυτσάς κ.α. δημιούργησαν επί

37. Βλ. Φ. Οικονόμου, «Τα Σχολεία της ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της τουρκοκρατίας», Αθήναι 1987, σσ. 95-98.

τουρκοκρατίας μια πλούσια πνευματική ζωή με έντονο ελληνοχριστιανικό χαρακτήρα και συνετέλεσαν αποτελεσματικά στην αφύπνιση του Γένους για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού³⁸.

Τα σχολεία της Βορείου Ηπείρου, στα σκοτεινά χρόνια της τουρκικής σκλαβιάς, ανάδειξαν πολλούς εκκλησιαστικούς και εθνικούς ηγέτες, επιφανείς λόγιους, εμπνευσμένους δασκάλους και κληρικούς και πολλές άλλες προσωπικότητες, που διέπρεψαν στο εμπόριο και τα γράμματα και κατέλαβαν υψηλές θέσεις στην κοινωνία. Παρατηρούμε ότι υπάρχει διαχρονικά μια πνευματική παρουσία με την ίδρυση και λειτουργία σχολείων από ευεργέτες, πατριώτες, οι οποίοι με την αγάπη τους για την πατρίδα τους και τη γλώσσα τους πρόσφεραν όλο ένα και περισσότερα στην εκπαίδευση.

38. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981, σ. 12.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1. Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας μετά την εκχώρηση της από τις μεγάλες δυνάμεις στην Αλβανία (1914-1940)

Όταν, έπειτα από ατέλειωτους και αιματηρούς αγώνες, ήρθε η ώρα της απελευθέρωσης για όλη την Ελλάδα και για τους Ηπειρώτες, οι τιτάνιες προσπάθειές τους δεν βρήκαν και πάλι τη δικαίωση. Η Βόρεια Ήπειρος, όπως και άλλα μέρη της πατρίδας (Μακεδόνες και Θρακιώτες), έμειναν έξω από τα όρια της ελληνικής επικράτειας, γιατί έτσι ήθελαν οι ενδιαφερόμενες δυνάμεις.

Η δημιουργία μιας ανεξάρτητης Αλβανίας αποτελούσε για την Αυστρία επιτακτική ανάγκη, γιατί έτσι μόνο θα αποκόπτονταν οι επεκτατικές βλέψεις της Σερβίας προς την Αδριατική και προς δυσμάς. Η Ιταλία στόχευε στον ίδιο σκοπό, γιατί έβλεπε με αγωνία την Αυστριακή επέκταση. Κατά συνέπεια υποστήριζε την ακεραιότητα της Αλβανίας, επειδή δεν επιθυμούσε με κανέναν τρόπο να καταληφθεί τμήμα της αλβανικής ακτής από οποιοδήποτε άλλο κράτος. Το ορόσημο των Βαλκανικών πολέμων άφησε τραυματικές εμπειρίες στον Βορειοηπειρωτικό ελληνισμό. Αδικημένοι από την πρωτοφανή παραβίαση της διεθνούς έννομης τάξης, οι Ηπειρώτες δεν δέχτηκαν τα τελευταία γεγονότα του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας (17 Δεκεμβρίου 1913) και προκάλεσαν από μόνοι τους τον Βορειοηπειρωτικό Αγώνα, έναν αγώνα απελευθερωτικό με στόχο την τελική δικαίωση. Το έδαφος της αυτόνομης Βορείου Ηπείρου αποτέλεσε ζωτικό ελληνικό χώρο αρχικά με τη σιωπηρή συγκατάβαση και στη συνέχεια με την αυθόρμητη υποστήριξη αρκετών ευρωπαϊκών κρατών και των μεγάλων δυνάμεων (Η.Π.Α., Αγγλία, Γαλλία).

Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας είναι πανομοιότυπος του Μακεδονικού Αγώνα. Υπάρχει όμως ακόμα και ένα άλλο στοιχείο. Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας δεν είχε ούτε αρχή ούτε τέλος. Συνεχίστηκε και συνεχίζεται στην ουσία, μέχρι και σήμερα σ' όλα τα επίπεδα (στο εκκλησιαστικό, στο εκπαιδευτικό στο εθνικό και πολιτικό)³⁹.

Επισημαίνουμε ότι τα πολιτικά και διπλωματικά γεγονότα που σημάδεψαν τη δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα υπήρξαν ο καταλύτης που ανέτρεψε άρδην την ευτυχή πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης στην περιοχή: οι βαλκανικοί πόλεμοι, η δημιουργία του ανεξάρτητου αλβανικού κράτους, και η χάραξη των συνόρων του, ο

39. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπειρος*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 28-29.

Α' Παγκόσμιος πόλεμος, αποτέλεσαν κοσμογονικές αλλαγές για την εποχή, που μετέβαλαν τη μέχρι τώρα υφιστάμενη κατάσταση και εισήγαγαν ένα καινούριο πλέγμα δεδομένων, ισορροπιών και πολιτικών που θα επαναπροσδιορίσουν πάνω σε νέες βάσεις τις τύχες χιλιάδων ανθρώπων. Ασφαλώς, η ίδρυση του αλβανικού κράτους και η παραχώρηση σ' αυτό ενός σημαντικού τμήματος της Ηπείρου, όπου κατοικούσε συμπαγής ελληνικός πληθυσμός, είναι το κομβικό σημείο που σηματοδοτεί την απαρχή της σταδιακής και ίσως αναπόφευκτης- αριθμητικής συρρίκνωσης των ελληνικών σχολείων. Παρά την έγκαιρη εκ μέρους της ελληνικής πλευράς διάγνωση του κινδύνου και την υπογραφή διμερών συμφωνιών που σε μεγάλο βαθμό εξασφάλιζαν τα εκπαιδευτικά δικαιώματα των Ελλήνων της Αλβανίας, θα έπρεπε να θεωρηθεί από τότε αναμενόμενη η προσπάθεια, η επιθυμία ενός νεότευκτου κράτους, όπως ήταν το αλβανικό, να στήσει από την αρχή ένα εκπαιδευτικό σύστημα που να ανταποκρίνεται στα εθνικά του ιδεώδη, να καλλιεργεί στη νέα γενιά την ιδέα της εθνικής ενότητας και συνέχειας και ταυτόχρονα να προωθεί, έμμεσα αλλά συστηματικά, την αφομοίωση των μειονοτήτων που είχαν παραμείνει εντός των συνόρων του.

Το πρωτόκολλο της Κέρκυρας ή η συμφωνία της Καπεστίτσας, κείμενα που υπογράφηκαν κάτω από συνθήκες ανώμαλες και με την οσμή του πολέμου ακόμη έντονη, δεν θα είχαν τη δύναμη να ανακόψουν την ορμή του όψιμου αλβανικού εθνικισμού και πράγματι δεν το έκαναν. Κατέρρευσαν με την πρώτη ευκαιρία και ποτέ δεν εφαρμόστηκαν⁴⁰.

Τις ενδείξεις ότι τα δεδομένα πλέον άλλαζαν σε βάρος της ελληνικής παιδείας ήρθαν να επιβεβαιώσουν τα γεγονότα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και της ιταλικής κατοχής επί των εδαφών της Ηπείρου. Η εκπαίδευση υπήρξε ένας από τους τομείς για τους οποίους από πολύ νωρίς ενδιαφέρθηκαν οι Ιταλοί, παρέχοντας έτσι μια πρόγευση αυτού που επρόκειτο να ακολουθήσει στις επόμενες δεκαετίες. Η ίδια η Ανώτατη Διοίκηση των ιταλικών αρχών κατοχής ανέλαβε, από το 1916, την ευθύνη για το σχολικό δίκτυο των περιοχών Αυλώνας και Αργυροκάστρου. Η πρόθεση ήταν προφανής και οι ενέργειες εσκεμμένες, ο αλβανικός νότος έπρεπε να αποκοπεί από την ελληνική επιρροή, που ασκούσαν μέσω της παρουσίας της ελληνικής μειονότητας και κάθε σχέδιο περί μελλοντικής αναδιάρθρωσης των συνόρων προς όφελος της Ελλάδας να ακυρωθεί εκ των προτέρων. Το αποτέλεσμα είναι βέβαια γνωστό, τα

40. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπειρος*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 815-818.

ελληνικά σχολεία της περιοχής που οι προηγούμενες στατιστικές τα ανέβαζαν έως και σε 350, έκλεισαν, οι δάσκαλοι διώχτηκαν και φυλακίστηκαν, η χρήση της ελληνικής γλώσσας απαγορεύτηκε και η εκπαίδευση ουσιαστικά παρέλυσε.

Στη θέση τους ιδρύθηκαν τα πρώτα αλβανικά σχολεία της περιφέρειας Αργυροκάστρου με δασκάλους Αλβανούς, προερχόμενους από διάφορα επαγγέλματα, κατά κανόνα χειρωνάκτες, ακατάλληλους για το έργο που τους ανατέθηκε, αλλά και Ιταλούς δασκάλους.

Για την περίοδο αυτή υπάρχουν στατιστικοί πίνακες και στοιχεία μετά το 1925, όταν η Αλβανία, μετά από μεγάλο διάστημα εσωτερικών αναταραχών, γνωρίζει κάποια πολιτική σταθερότητα με την εγκαθίδρυση της εξουσίας του βασιλέα Αχμέτ Ζόγκου. Εξουσία η οποία θα διαρκέσει δεκατέσσερα χρόνια ως την κατάληψη της χώρας από τους Ιταλούς, τον Απρίλιο του 1939. Από τη χρονιά αυτή μπορεί να γίνει λόγος για χάραξη μιας σταθερής πολιτικής, όπου το αλβανικό καθεστώς έθεσε ως πρωταρχικό στόχο του την αποδυνάμωση του ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου και κατ' επέκταση και την αποδυνάμωση των ελληνικών σχολείων. Οδυνηρές επιπτώσεις τόσο στο εκκλησιαστικό όσο και στο εκπαιδευτικό καθεστώς της Μειονότητας είχαν τα μέτρα που έλαβαν κατά καιρούς οι αλβανικές κυβερνήσεις οι οποίες υιοθέτησαν μέτρα που έπλητταν καίρια την εκπαιδευτική αυτοτέλεια της Ελληνικής Μειονότητας. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι ο αριθμός των σχολείων και των δασκάλων μειώθηκε δραστικά.

A/A	Σχολικό Έτος	Αριθ. σχολείων	Αριθ. δασκάλων
1	1925-1926	78	113
2	1926-1927	68	102
3	1927-1928	66	95
4	1928-1929	60	85
5	1929-1930	63	83
6	1930-1931	64	82
7	1931-1932	43	50
8	1932-1933	10	11

Πίνακας με τον αριθμό των σχολείων και των δασκάλων κατά τα έτη 1925-1933 ⁴¹

41. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπείρου*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 849.

Η εκπαίδευση στη μειονότητα είναι αντιμετώπιση με ποικίλα και οξύτατα προβλήματα. Ο συστηματικός αφελληνισμός της Βορείου Ηπείρου ολοκληρώθηκε με τη διακοπή λειτουργίας των περισσότερων ελληνικών σχολείων, με την αντικατάσταση του Ελληνικού διδακτικού προσωπικού από Αλβανούς δασκάλους, με τις συνεχείς επεμβάσεις στα ελληνικά σχολικά ζητήματα, με την υποχρεωτική εισαγωγή της αλβανικής γλώσσας και την εκμάθηση της αλβανικής ιστορίας, γεωγραφίας και άλλων μαθημάτων στα αλβανικά και τέλος με την τροποποίηση του σχετικού άρθρου του αλβανικού συντάγματος, το οποίο καταργούσε τα ιδιωτικά-κοινοτικά σχολεία δηλαδή τα ελληνικά σχολεία (1933). Μέρα με τη μέρα η ελληνική γλώσσα εξελισσόταν σε μια ξένη γλώσσα⁴².

Χρόνο με τον χρόνο πολλαπλασιάζονταν οι αλβανικές παρεμβάσεις στα εκπαιδευτικά ζητήματα της Μειονότητας, με αποτέλεσμα να φθίνει διαρκώς η εκπαιδευτική δράση του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού. Με συνεχείς απειλές και εκφοβισμούς, οι αλβανικές αρχές επιβράδυναν σταθερά τη λειτουργία των σχολείων, αρνούσαν να εγκρίνουν τον διορισμό των κοινοτικών δασκάλων, απαιτούσαν από εκείνους τη γνώση της αλβανικής γλώσσας και τους υπέβαλαν εξετάσεις, για να τους απομακρύνουν. Επέβαλαν τη διδασκαλία των μαθημάτων στην αλβανική γλώσσα, απαγόρευαν στους μαθητές τα ελληνικά άσματα και την ομιλία στην ελληνική κατά την ώρα των διαλειμμάτων. Κατά το σχολικό έτος 1933-1934, η αλβανική κυβέρνηση εισήγαγε νόμο, ο οποίος πρόβλεπε την απαγόρευση της πρόσληψης των κοινοτικών δασκάλων εκ μέρους των κοινοτήτων, γεγονός, που οδήγησε στην ολοσχερή παράλυση των ελληνικών σχολείων. Οι αλλεπάλληλες διαμαρτυρίες των βορειοηπειρωτών ιδιαίτερα στις περιοχές Λιμποχόβου και Αργυροκάστρου, προς τον Αλβανικό μονάρχη και η ελληνική προσφυγή στην Κοινωνία των Εθνών όξυναν την κατάσταση και ερέθιζαν περισσότερο τα πνεύματα. Τα αλβανικά αντίποινα απέναντι στους έλληνες δασκάλους της Βορείου Ηπείρου κατά το 1934 υπήρξαν τρομερά: μαζικές συλλήψεις, εκτοπίσεις, βασανιστήρια, παύση Ελλήνων δασκάλων, κατατρομοκράτηση των ελλήνων του Αργυροκάστρου, σύλληψη του γραμματέα του Ελληνικού Υποπροξενείου Αργυροκάστρου Γεωργίου Παπαδόπουλου από τη Δερβιτσάνη, και απαγόρευση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας. Τα παράπονα

42. Βλ. Κ Βακαλόπουλος, *ό.π.* σσ. 849-850.

των καταδιωγμένων Βορειοηπειρωτών στρέφονταν και προς την κατεύθυνση της επίσημης ελληνικής πολιτικής και ιδιαίτερα στην κυβέρνηση Τσαλδάρη⁴³.

Μόνος του και αβοήθητος ο ελληνικός πληθυσμός της Δρόπολης και των άλλων περιοχών της νομαρχίας Αργυροκάστρου αντέδρασε με σθένος απέναντι στην τροποποίηση του άρθρου 206 του αλβανικού συντάγματος στα 1933, που προέβλεπε τη διακοπή λειτουργίας των ελληνικών σχολείων. Με την πρωτοβουλία του ισχυρού σε επιρροή, Αργυροκαστρίτη τραπεζίτη, Ματθαίου Σαχίνη, ο οποίος συμπαραστεκόταν με κάθε τρόπο στους συμπατριώτες του, συγκροτήθηκε η «*Νέα Φιλική Εταιρεία*». Στους κόλπους της Οργάνωσης εκείνης συμμετείχαν ο γραμματέας του Ελληνικού Υποπροξενείου Αργυροκάστρου Γ. Παπαδόπουλος καθώς και ο ίδιος ο υποπρόξενος Αριστομένης Μηλιαρέσης από την Κεφαλλονιά. Η ίδρυση της «*Νέας Φιλικής Εταιρείας*» σκοπό είχε να συντονίσει τον αγώνα των Βορειοηπειρωτών και να διαφυλάξει τα σχολικά προνόμια. Πρόκριτοι, ιερείς και δάσκαλοι παρά τις απηνείς διώξεις αποδύθηκαν σε μια χωρίς προηγούμενο προσπάθεια ώστε να διατηρηθεί υψηλά το φρόνημα των Ελλήνων κατοίκων και να προετοιμαστεί η προσφυγή της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας στην Κοινωνία των Εθνών. Τα βασικά στελέχη της «*Νέας Φιλικής Εταιρείας*», αφού πέτυχαν πρώτα τον διορισμό εμπίστων προσώπων στις θέσεις-κλειδιά των προέδρων και των δημογερόντων στις κοινοτικές εκλογές του 1934, άρχισαν να συγκεντρώνουν με απόλυτη μυστικότητα τις απαιτούμενες υπογραφές για την ελληνική προσφυγή στην Κοινωνία των Εθνών. Δροπολίτες και δροπολίτισσες υπέγραφαν μέσα στο σκοτάδι τα σχετικά έγγραφα όπως και οι υπόλοιποι συμπατριώτες τους.

Μέχρι τις 20 Ιανουαρίου του 1934 το υπόμνημα της Ελληνικής μειονότητας είχε συγκεντρώσει 30000 και πλέον υπογραφές, δημιουργώντας παράλληλα τις προϋπόθεσεις για την εθνική αντίσταση ολόκληρου του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού. Ο σχολικός απεργιακός αγώνας άρχισε το Σεπτέμβριο του 1934 από τα χωριά Δερβιτσάνη, Καλογοραντζή, Δούβιανη και Γλύνα και μέχρι τα τέλη του ίδιου μήνα είχε επεκταθεί τους κόλπους ολόκληρης της Μειονότητας. Τόσο η ελληνική προσφυγή στην Κοινωνία των Εθνών όσο και ο σχολικός αγώνας αποτελούν ζωντανές σελίδες από τη σκληρή αντίσταση του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού

43. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπειρος*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 865-870.

απέναντι στα μέτρα της αλβανικής κυβέρνησης για τον αφελλητισμό του απέναντι στα μέτρα της αλβανικής κυβέρνησης για τον αφελλητισμό του⁴⁴.

2.1.1. Τα ελληνικά σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Μετά την παραπομπή του ζητήματος των ελληνικών σχολείων στο Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης της Χάγης, τόσο η Ελλάδα όσο και η Αλβανία κλήθηκαν με επιστολή του γραμματέα του Δικαστηρίου της 29^{ης} Ιανουαρίου και σύμφωνα με τις διαδικασίες, να παρουσιάσουν τις θέσεις τους επί του θέματος, καθώς και όλες τις πληροφορίες που θα μπορούσαν να αποδειχτούν χρήσιμες για το Δικαστήριο, πριν την έκδοση της γνωμοδότησής του για τα ερωτήματα που είχε θέσει υπόψη του το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών.

Για την Ελληνική πλευρά το σχετικό υπόμνημα κατέθεσε στο Δικαστήριο ο Έλληνας πρέσβης Γεώργιος Λαγουδάκης, στις 21 Φεβρουαρίου 1935. Η ελληνική θέση βασιζόταν πάνω σε τριών ειδών επιχειρήματα: ιστορικού, ορθολογικού και νομικού χαρακτήρα.

Καταρχάς, το δικαίωμα των μειονοτήτων στην εκπαίδευση δεν ήταν κάτι καινούριο, ειδικά στην περίπτωση των εδαφών της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι ελληνορθόδοξες κοινότητες απολάμβαναν θρησκευτικής και εκπαιδευτικής ελευθερίας και αυτό το καθεστώς, όχι μόνον κληροδοτήθηκε στο σύγχρονο αλβανικό κράτος, το οποίο αποτελούσε τμήμα της αυτοκρατορίας ως το 1913 (για την Αλβανία ως το Νοέμβριο 1912), αλλά επιβεβαιώθηκε περαιτέρω και από τις διεθνείς συμβάσεις. Το 1913 με τη συνθήκη του Λονδίνου και αργότερα, το 1914, όταν η Ελλάδα συμφώνησε να εκκενώσει τα εδάφη που παραχωρήθηκαν στην Αλβανία, οι μεγάλες δυνάμεις αποδέχτηκαν το ελληνικό αίτημα περί σεβασμού της θρησκείας και της γλώσσας των ομοεθνών της, οι οποίοι παρέμεναν εντός της αλβανικής επικράτειας. Ανάλογες ρήτρες περιέχονταν και στο πρωτόκολλο της Κέρκυρας, το 1914, αλλά και στο σύμφωνο της Καπεστίτσας, το 1920. Επομένως, η αλβανική δήλωση του 1921 δεν δημιουργούσε νέα δικαιώματα παρά αναγνώριζε τα ήδη υπάρχοντα, κυρίαρχη θέση μεταξύ των οποίων και κατείχε το δικαίωμα της

44. Βλ. Κ. Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ηπειρος*, εκδ. Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 870.

Ελληνικής Μειονότητας να ιδρύει σχολεία με δικά της έξοδα. Απλώς τα δικαιώματα αυτά ετίθεντο πλέον υπό την εγγύηση της Κοινωνίας των Εθνών.

Η αλβανική πλευρά λίγες μέρες αργότερα, την 1^η Δεκεμβρίου, υπέβαλε με τη σειρά της υπόμνημα στο δικαστήριο όπου εξέθετε τα δικά της επιχειρήματα προκειμένου να στηρίξει τις θέσεις της περί σχολείων και εκπαίδευσης. Για μια ακόμη φορά επαναλάμβανε το επιχείρημα ότι το μέτρο της κρατικοποίησης των σχολείων δεν ερχόταν σε αντίθεση με όσα προέβλεπε η δήλωση του 1921, καθώς επρόκειτο για ένα γενικό μέτρο που εφαρμόστηκε τόσο για τη μειονότητα όσο και για την πλειονότητα του πληθυσμού και συνδέονταν με την ανάγκη για την ανάπτυξη κοσμικής και ταυτόχρονα εθνικής εκπαίδευσης.

Όλα τα παραπάνω αποδείκνυαν, σύμφωνα πάντα με το αλβανικό υπόμνημα, πως με την αλλαγή του συντάγματος το 1933, τα μειονοτικά σχολεία δεν έπαψαν να υφίστανται, αντί όμως για ιδιωτικά ήταν πλέον κρατικά, ούτε θίχτηκαν τα πολιτιστικά δικαιώματα της μειονότητας. Συμπερασματικά, η αλβανική κυβέρνηση ζητούσε από το δικαστήριο να αποδεχτεί την άποψή της, τα μέτρα που είχε λάβει, σε εφαρμογή του συντάγματος δεν έρχονταν σε αντίθεση ή αντίφαση με τις διατάξεις της αλβανικής δήλωσης στην Κοινωνία των Εθνών⁴⁵.

Το Δικαστήριο με οκτώ ψήφους υπέρ και τρεις κατά, είναι της γνώμης ότι: *Η θέση της Αλβανικής Κυβέρνησης, κατά την οποία η κατάργηση των ιδιωτικών σχολείων στην Αλβανία, αποτελούσε γενικό μέτρο, το οποίο εφαρμόστηκε τόσο επί της πλειονότητας όσο και της μειονότητας, είναι σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα των διατάξεων του άρθρου 5 παράγραφο 1 της από 2^{ας} Οκτωβρίου 1921 Δήλωσης, **δεν είναι βάσιμη.***

Η Απόφαση εκδόθηκε στη Γαλλική και Αγγλική γλώσσα, στο Μέγαρο Ειρήνης, στη Χάγη στις 6 Απριλίου 1935, σε δύο αντίτυπα, από τα οποία το ένα θα παραμείνει κατατεθειμένο στα αρχεία του Δικαστηρίου και το άλλο διαβιβάστηκε στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών.

Ο πρόεδρος του Δικαστηρίου

(υπογρ.) Cecil J.B. Hurs

Ο Γραμματέας του Δικαστηρίου

45. Βλ. Ε. Μαντά, «Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία κατά τον Μεσοπόλεμο.», Θεσσαλονίκη, σσ. 232.

(υπογρ.) A. Hammarskjold ⁴⁶

Κατ' ακολουθία της Απόφασης και της γνωμοδότησης του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών, η Αλβανική Κυβέρνηση ανέβαλε όλες τις ρυθμίσεις για το καθεστώς των σχολείων της Μειονότητας. Η Αλβανική Κυβέρνηση, στις 30 Αυγούστου 1935 υπέβαλε τον νέο κανονισμό, ο οποίος και έγινε δεκτός από το Συμβούλιο της Κοινωνία των Εθνών σε συνεδρίαση αυτού της 23^{ης} Σεπτεμβρίου 1935.

Το σχέδιο περί της λειτουργίας των Ελληνικών σχολείων, το οποίο προέβλεπε ότι τα ιδιωτικά σχολεία των μειονοτήτων του Βασιλείου, είναι ελεύθερα να λειτουργούν, με δασκάλους οι οποίοι εκλέγονται από τη μειονότητα και εγκρίνονται από το Υπουργείο Παιδείας της Αλβανίας. Το σχέδιο προέβλεπε ξανά τους όρους που πρέπει να πληροί ώστε να εγκρίνεται ως ιδιωτικός δάσκαλος από το Υπουργείο Παιδείας, αφού συνάψει με τη Δημογεροντία του τόπου σχετικό με τα καθήκοντά του και τον μισθό του συμβόλαιο, το οποίο συντάσσεται εις την αλβανική γλώσσα και τη γλώσσα της μειονότητας, υπογράφεται ενώπιον του Νομάρχη. Επίσης το σχέδιο προέβλεπε επίσημο διοικητικό και εκπαιδευτικό έλεγχο, ο οποίος διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου από το Υπουργείο Παιδείας, μέσω του οικείου επιθεωρητού. Το σχολικό πρόγραμμα είναι το ίδιο με τα δημόσια σχολεία του Κράτους, μόνον η ύλη διδάσκεται στη γλώσσα της μειονότητας. Στα σχολεία της μειονότητας επιτρέπεται η χρήση βιβλίων και λοιπόν σχολικών εγχειριδίων τα οποία συντάσσονται κατά το επίσημο πρόγραμμα και μόνον αφού έχουν εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας. Το Υπουργείο Παιδείας δικαιούται την εισαγωγή της Αλβανικής γλώσσας ως υποχρεωτική γλώσσα. Σε περίπτωση που το Υπουργείο Παιδείας δεν έχει συντάξει εγχειρίδια εγκρίνει, στη γλώσσα της μειονότητας κείμενο, το οποίο προσαρμόζεται καλύτερα στο επίσημο πρόγραμμα⁴⁷.

2.1.2. Τα Σχολικά εγχειρίδια αυτής της περιόδου

Το καθεστώς της επιλογής και της προμήθειας των σχολικών βιβλίων αποτέλεσε μεγάλο πρόβλημα κατά την περίοδο αυτή. Κατά κανόνα, παρά τις υποσχέσεις που

46. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, «Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα.» Ιωάννινα 1981, σ.120.

47. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα.*, Ιωάννινα 1981, σσ. 122-125.

είχαν δοθεί τον Αύγουστο του 1925 περί ανανέωσής τους, τα βιβλία που εισάγονταν και χρησιμοποιούνταν στα μειονοτικά σχολεία ήταν παλιές εκδόσεις Κωνσταντινουπόλεως (καταγράφονται εκδόσεις ακόμη και του 1860), που αρχικά προορίζονταν για όλες τις τουρκοκρατούμενες περιοχές, στα σχολεία όμως της Αλβανίας έφτασαν να χρησιμοποιούνται μέχρι και την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Από το περιεχόμενο των βιβλίων αυτών απουσίαζε κάθε αναφορά στην ελληνική ιστορία, σε ιστορικές περιόδους ή γεγονότα, και στη χριστιανική θρησκεία. Η λογοκρισία που υφίσταντο ήδη κατά την έκδοσή τους στην Κωνσταντινούπολη ήταν καταφανής και σε γενικές γραμμές σ' αυτήν αρκούσαν και οι αλβανικές αρχές. Ευνόητο είναι επομένως ότι τα βιβλία αυτά ήταν παρωχημένα και θεωρούνταν από όλους ως ακατάλληλα και από παιδευτική και γλωσσική άποψη. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονταν τα:

- **Γραμματική της μητρικής γλώσσας**. 1902 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- **Αναγνωστικόν των Νέων Ελληνικών**: Πατρίς, 1^{ov} έτος, 1^{ov} μέρος, 1921 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- **Αναγνωστικόν των Νέων Ελληνικών**: Πατρίς, 1^{ov} έτος, 2^{ov} μέρος, 1920 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- **Αναγνωστικόν**: Ο καλός Πατήρ, του Ιωάννη Βρεττού, 1895 (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)
- **Βιβλιοθήκη του Αγροτικού Σχολείου**, του Ιωάννου Τάη, Τόμος 1^{ος} (Βιβλιοπωλείον Σεϊτανίδη, Κωνσταντινούπολις)

Την εισαγωγή των βιβλίων στην Αλβανία είχαν αναλάβει κατά τρόπο μονοπωλιακό μερικοί έμποροι της περιοχής που είχαν συνάψει σχετικά συμβόλαια με την Επιθεώρηση Δημοτικής Εκπαίδευσης Αργυροκάστρου, στους οποίους δινόταν η δυνατότητα να κερδοσκοπήσουν σε βάρος των μαθητών. Οι ελληνικές προξενικές Αρχές και η Επιτροπή επί των Εκπαιδευτικών μάταια κατέβαλαν προσπάθειες για την εισαγωγή σχολικών βιβλίων από την Ελλάδα. Αυτό δεν στάθηκε δυνατόν να επιτευχθεί παρά μόνο πολύ αργότερα, το φθινόπωρο του 1935 και αφού είχε μεσολαβήσει η καταδικαστική για την Αλβανία απόφαση στη Χάγη⁴⁸.

Ο Αλβανός Επιθεωρητής των Ιδιωτικών (Κοινοτικών) Σχολείων της Μειονότητας, κ. Κολ Κότσι, με την υπ' αριθ. 7/33 από 15 Ιουλίου 1937 απέστειλε

48. Βλ. Ε. Μαντά, *Η εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία κατά τον Μεσοπόλεμο*, Θεσσαλονίκη, σσ. 64-65.

εμπιστευτική αναφορά προς το Υπουργείο Παιδείας Τιράνων αναλυτική έκθεση, επί των Ελληνόφωνων Σχολείων, Σχολικού έτους 1936-1937, στην οποία έγραφε, μεταξύ άλλων και τα εξής:

... ελληνόφωνες περιφέρειες, αποτελούνται από 99-100 χωριά διατεταγμένα κατά τρόπο ώστε δεν περιβάλλεται μεταξύ αυτών ουδέν αλβανόφωνο χωρίο, ... είναι μια συνέχεια των μερών τα οποία βρίσκονται εκείθε των συνόρων...έχουν την ίδια γεωγραφική, κοινωνική σύσταση. ...το εναπομείναν τμήμα εντός των συνόρων μας, είναι ελληνόφωνο από απόψεως γλώσσας και ελληνικόν από απόψεως αισθημάτων... είναι περισσότερο ελληνικό απ' ότι το άλλο μέρος, επειδή το μέρος εκείθε των συνόρων ησύχασε από τον κίνδυνο που απειλεί τη γλώσσα και την εθνική του ψυχή, ενώ το μέρος το ένθεν των συνόρων, μην επιθυμώντας να αναγνωρίσουν τη γενόμενη αλλαγή, διατήρησε, όπως πρώτα, το πνεύμα της αντιδράσεως. Ο Αλβανός Επιθεωρητής παρουσιάζει αποτελέσματα επιθεώρησης για 79 συνολικά σχολεία της μειονότητας όπου παρουσιάζει έκθεση αναλυτικά για κάθε σχολείο και τους κοινοτικούς δασκάλους του αναφέροντας κυρίως τα φρονήματα των μαθητών και δασκάλων καθώς επίσης το πόσο κατείχαν την αλβανική γλώσσα, τα ήθη και έθιμά τους κα⁴⁹.

2.2. Η παιδεία της Ελληνικής Μειονότητας κατά την περίοδο του καθεστώτος της κομμουνιστικής διακυβέρνησης στην Αλβανίας (1941-1990)

Η εδραίωση του καθεστώτος του Ενβέρ Χότζα από το 1944 ανέτρεψε τα πολιτικά και πραγματικά δεδομένα, τα οποία είχαν μέχρι τότε διαμορφώσει το καθεστώς της Μειονότητας.

Η αντιμετώπιση της ελληνικής εκπαίδευσης κατά το καθεστώς της κομμουνιστικής διακυβέρνησης, υπό τον Ενβέρ Χότζα, χαρακτηρίζεται από τον προσδιορισμό των «μειονοτικών ζωνών», και το δικαίωμα να έχουν μειονοτικά σχολεία, αγνοώντας τους συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς των πόλεων Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα, Δελβίνου, Χειμάρρας, Κορυτσάς, Πρεμετής.

49. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981, σσ. 126-170.

2.2.1. Η «μειονοτικής ζώνης» και τα χωριά που συμπεριλαμβάνει ανά Περιφέρεια

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ:

Επαρχία Άνω Δρόπολης:

Γεωργουτσάτι	Βοδίνο
Σελλειό	Κοσοβίτσα
Ζερβάτι	Πέπελη
Λοβίνα	Άγιος Νικόλαος
Βουλιάρατι	Λυκομήλι
Κρυονέρι	Κακαβιά
Βόδριστα	Κλεισάρι
Σωτήρα	Βρυσερά
Κρα	
Λόγγος	

Επαρχία Κάτω Δρόπολης:

Δερβιτσάνη	Δούβιανη
Φράστανη	Γλύνα
Γοραντζή	Σωφράτικα
Λούγκαρη	Κάτω Επισκοπή
Βάνιστα	Τεριαχάτι
Γράψη	Άνω Επισκοπή
Χάσκοβο	Γορίτσα
Βραχογοραντζή	Ράντάτι

Επαρχία Πωγωνίου:

Πολύτσανη	Χλωμός
Τσάτιστα	Σωπική
Σχωριάδες	Σέλτσκα

ΝΟΜΟΣ ΑΓΙΩΝ ΣΑΡΑΝΤΑ:

Επαρχία Αλήκου:

Αλήκο	Τσαούση
Νεοχώρι	Ραχούλα

Πλάκα

Γέρμα

Φανάρι

Χάλιο

Τσούκα

Καινούριο

Τρέμουλη

Επαρχία Λιβαδειάς:

Λιβαδειά

Κόντρα(Καλύβια του Πασά)

Κουλουρίτσα

Κομμάτι

Λευτέρη Τάλλιο

Γράβα

Γριάζδανη

Καισαράτι

Βαγγαλιάτι

Καρόκι

Παντελεήμονα

Σμίνετσι

Λαζάτι

Καλτσάτι

Επαρχία Δίβρης:

Δίβρη

Μάλτσανη

Ρουμαντζά

Άνω Λεσινίτσα

Ντερμίσι

Κάτω Λεσινίτσα

Άγιος Ανδρέας

Μεμόραχη

Τσερκοβίτσα

Λουψάτι

Γιανιτσάτι

ΝΟΜΟΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Λευτεροχώρι

Κακοδίκι

Επαρχία Μεσοποτάμου:

Δρόβιανη

Κώσταρι

Μουζίνα

Βραϊλάτι

Πετσά

Βελιάχοβο

Κρόγγοι

Σιρακάτι

Μπίστριτσα

Μεσοπόταμος

Λίβενα

Κρανιά

Μαραφέντι (Φιτόρε)

Αρδάσοβα

Επαρχία Φοινικίου:

Φοινίκι
Μαυρόπουλο
Βρωμερό

Βρυώνι
Καραχάτζι

NΟΜΟΣ ΠΡΕΜΕΤΗΣ

Βλαχοψηλοτέρα
Βαλοβίζντα⁵⁰

Σημειώνουμε ότι μόνον στα ανωτέρω χωριά επέτρεψε το καθεστώς του Χότζα να ανοίξουν και να λειτουργήσουν ελληνικά σχολεία. Σ' όλα τα χωριά λειτουργούσε Δημοτικό σχολείο και η πλειοψηφία τους, ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών, είχαν και γυμνάσιο.

Στην χρονική αυτή περίοδο, μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής αλλαγές στο πολιτικό προσκήνιο και ως επακόλουθο και στο εκπαιδευτικό σύστημα της περιοχής:

2.2.2. Η Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση για τη μείωση του αναλφαβητισμού στη χώρα (1944-1952).

Με το άρθρο 35 του αλβανικού Συντάγματος του 1945, κατοχυρώνεται η ελεύθερη χρήση της μητρικής γλώσσας, ενώ με Νόμο της 17.08.1946 σχετικά με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, καθιερώνεται το δικαίωμα στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας για την Ελληνική Μειονότητα. Το 1945 λειτουργούν 20 μειονοτικά σχολεία. Τον Αύγουστο του 1946, ο Χότζα σε λόγο του αναφέρεται στη λειτουργία 79 δημοτικών και ενός λυκείου, ενώ το 1947 έχουν ανοίξει 82 ελληνικά σχολεία με 5 150 μαθητές και 102 εκπαιδευτικούς. Στα μειονοτικά δημοτικά σχολεία, το πρόγραμμα διδάσκεται στα ελληνικά στο 84% του προγράμματος και το υπόλοιπο 16% στα αλβανικά.

Τον Μάιο 1945, κυκλοφορεί για πρώτη φορά η Εφημερίδα «*Λαϊκό Βήμα*» στην ελληνική γλώσσα, η οποία ήταν όργανο του «*Συμβουλίου του Δημοκρατικού Μετώπου*» Νομού Αργυροκάστρου, για την Εθνική Ελληνική Μειονότητα⁵¹.

50. Βλ. Γ. Παπαδόπουλος, «Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικό αυτής ζήτημα.» Ιωάννινα 1981, σσ. 172-175.

51. Βλ. Κ. Γκατζώνης, *Τα ελληνικά σχολεία στο Αργυρόκαστρο (1633-1960)*, Ιωάννινα 2005, σ. 44.

Το Λαϊκό Βήμα, ανεξαρτήτως αν ήταν αυστηρά ελεγμένο από το Κομμουνιστικό καθεστώς και τη λογοκρισία που γινόταν σε όσα έγραφε, ως το μοναδικό έντυπο στην ελληνική γλώσσα στην Αλβανία, συνετέλεσε σημαντικά στη διατήρηση και περαιτέρω καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας στη Μειονότητα.

Η εφημερίδα «*Λαϊκό Βήμα*» από 15.10.1945, δημοσιεύει Απόφαση του Υπουργείου Παιδείας της Αλβανίας για το άνοιγμα ελληνικού Σχολαρχείου στο Αργυρόκαστρο.

Από τις 14.12.1945 λειτουργεί στο Αργυρόκαστρο το ελληνικό Σχολαρχείο το οποίο είχε και οικοτροφείο όπου θα στεγαζόταν με υποτροφία μαθητές από τη Μειονότητα. Σκοπός του Σχολαρχείου ήταν να προετοιμάσει στελέχη για τα σχολεία της Μειονότητας. Ωστόσο, το 1949 κλείνει το ελληνικό σχολαρχείο στο Αργυρόκαστρο, μέτρο το οποίο πλήττει την παραγωγή στελεχών της εκπαίδευσης. Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Σχολαρχείου (1945-1949) πήραν Απολυτήριο συνολικά 70 σπουδαστές, 50 από το Αργυρόκαστρο και 20 από τους Αγίους Σαράντα.

Το 1946 -πιθανώς το 1947- αφαιρέθηκε το δικαίωμα λειτουργίας ελληνικού σχολείου στη Χειμάρρα, ύστερα από μαζική αποχή από τις εκλογές, που ουσιαστικά είχαν σκοπό την έγκριση του καθεστώτος Χότζα από τους κατοίκους της. Η Απόφαση αυτή ελήφθη με τη μορφή επιβολής αντιποίνων για την πολιτική στάση των κατοίκων κατά του καθεστώτος. Έτσι η Χειμάρρα «αποχαρκτηρίστηκε» από μειονοτική ζώνη⁵².

Με ειδικά μέτρα το 1947, επιχειρείται η εξάλειψη του αναλφαβητισμού και στις περιοχές της Μειονότητας, όπως και σε ολόκληρη τη χώρα.

2.2.3. Η Περίοδος της αλβανο-σοβιετικής προσέγγισης (1952-1960)

Επιβάλλεται η υποχρεωτική επταετής φοίτηση, ανατρέποντας στα μειονοτικά σχολεία τον συσχετισμό του χρόνου διδασκαλίας σε βάρος των ελληνόγλωσσων μαθημάτων: Στις πρώτες τέσσερις τάξεις (το Δημοτικό) τα μαθήματα διδάσκονται στα ελληνικά συν μία ώρα την ημέρα αλβανική γλώσσα. Ενώ στις τρεις επόμενες τάξεις (Γυμνάσιο) το 87% του χρόνου διδασκαλίας των μαθημάτων γίνεται στα αλβανικά και το 13% στα ελληνικά. Τα Ελληνικά διδάσκονται μόνο ως γλωσσικό μάθημα. Τη περίοδο αυτή, οι λίγοι δάσκαλοι, που είχαν σπουδάσει κυρίως τη δεκαετία του 30 και αρχές

52. Βλ. Κ. Γκατζώνης, *Τα ελληνικά σχολεία στο Αργυρόκαστρο (1633-1960)*, Ιωάννινα 2005, σσ.44-49.

του 40 στην Κωνσταντινούπολη και την Ελλάδα, διορίστηκαν στα σχολεία για να διδάξουν την ελληνική γλώσσα. Υπόλοιπες θέσεις καλύπτουν δάσκαλοι που βγήκαν από το Σχολαρχείο που λειτούργησε το 1945-1949.

Η έλλειψη δασκάλων στα σχολεία για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας κάθε χρόνο γινόταν και πιο αισθητή, καθώς δεν υπήρχαν νέοι δάσκαλοι που θα αντικαθιστούσαν τους ηλικιωμένους δασκάλους.

Για να καλύψει το κενό αυτό, το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας το Σεπτέμβριο του 1955 άνοιξε στο Αργυρόκαστρο τη Μέση Ελληνική Παιδαγωγική Σχολή (λύκειο) η οποία είχε ως βασικό σκοπό την κατάρτιση στελεχών για τα Δημοτικά σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Η Σχολή αυτή για πολλές δεκαετίες αποτέλεσε το μοναδικό φυτώριο προετοιμασίας και κατάρτισης δασκάλων για τη Μειονότητα. Το επίπεδο της Σχολής ήταν αρκετά χαμηλό και υποβαθμισμένο. Οι ελάχιστοι δάσκαλοι που διορίστηκαν από το καθεστώς αντιμετώπιζαν σοβαρές δυσκολίες κυρίως σε ελλείψεις εγχειριδίων. Η χρήση σχολικών εγχειριδίων από την Ελλάδα ήταν αυστηρώς απαγορευμένη.

Ο δάσκαλος Γρηγόρης Κατσαλίδας γράφει σχετικά: [...] «*Εδώ δύο χρόνια συνέχεια, περιορισμένος, εργάστηκα με πολύ πείσμα κι έφτιαξα το «Συντακτικό της Νεοελληνικής Γλώσσας» . Το 'στειλα στο Αργυρόκαστρο για εκτύπωση. Το βιβλίο τυπώθηκε, αλλά για έκπληξη μεγάλη, είχε άλλα ονόματα για συγγραφείς του και όχι εμένα, που θεωρούσαν «ανεπιθύμητο πρόσωπο»[...]*⁵³. Την περίοδο αυτή αντικατοπτρίζεται στα εγχειρίδια η διεθνής θέση και η εσωτερική πολιτική του αλβανικού καθεστώτος της εποχής, κυριαρχεί η εξύμνηση της Σοβιετικής Ενώσεως και της διεθνούς σοσιαλιστικής αλληλεγγύης, η διδασκαλία της Ελληνικής Ιστορίας είναι ανύπαρκτη.

2.2.4. Η Περίοδος της σινο-αλβανικής προσέγγισης (1960-1978)

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τη ρήξη των αλβανο-σοβιετικών σχέσεων, την προσέγγιση με την Κίνα και την πραγματοποίηση στην Αλβανία της πολιτιστικής επανάστασης. Στο πλαίσιο της ιδεολογικής καταστολής της τελευταίας, η ελληνόφωνη εκπαίδευση περιορίζεται σε μεταφράσεις κειμένων αυστηρά εγκεκριμένων από το Κομμουνιστικό κόμμα. Τον Σεπτέμβριο του 1966 έχουμε

53. Βλ. Γρ. Κατσαλίδας, Η περιοχή Θεολόγου Αγίων Σαράντα, Λαογραφικά – Εθνογραφικά – Ηθογραφικά, Ιωάννινα 1994, σ. 29.

αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος από 7-χρονο (τέσσερα Δημοτικό και τρία Γυμνάσιο) σε 8-χρονο (τέσσερα Δημοτικό και τέσσερα Γυμνάσιο). Το 1971 αναδιοργανώνεται η Παιδαγωγική Ακαδημία Αργυροκάστρου. Με το Σύνταγμα του 1977, κατοχυρώνεται η χρήση της μητρικής γλώσσας των εθνικών μειονοτήτων και η διδασκαλία της στο σχολείο. Οι εκδόσεις εγχειριδίων της εποχής είναι αποκαλυπτικές τόσο για τον τρόπο με τον οποίο διαπαιδαγωγείται η νέα γενιά όσο και για τους μακροπρόθεσμες επιδιώξεις του αλβανικού καθεστώτος έναντι της Μειονότητας. Ως προς τις γενικές κατευθύνσεις της εκπαίδευσης, οι οποίες είναι κοινές για Αλβανούς και Έλληνες, είναι η καλλιέργεια πίστωσης και αφοσίωσης στο Κόμμα και τον αρχηγό του, Ενβέρ Χότζα. Η εθνικιστική παρουσίαση του αλβανικού παρελθόντος με ανάλογη καλλιέργεια αισθήματος απομονωτισμού, η έπαρση του «εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα» ως αφετηρία για την εδραίωση της νέας κοινωνίας, του νέου ανθρώπου. Ειδικότερα, έναντι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, αφενός μεν διαπιστώνεται η μετρημένη, πλην όμως επαρκής για τη συντήρησή της, διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και αφετέρου δε διαφαίνεται πρόθεση βιαίας αλβανοποίησης του ελληνόγλωσσου περιβάλλοντος εντός του οποίου διαβιούσε η Μειονότητα (ελληνικά ονοματεπώνυμα, τοπωνύμια κ.λ.π.).

Σε αντιστάθμισμα των παραχωρήσεων αυτών, το αλβανικό καθεστώς εφαρμόζει πολιτική πλήρους αποκοπής της Μειονότητας από τις ρίζες της, τον Ελληνισμό (αποσιώπηση της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, παντελή έλλειψη στοιχείων περί συγχρόνου Ελλάδος, κατάργηση ηθών και εθίμων που συνδέουν τη Μειονότητα με τον εν γένει Ελληνισμό). Ταυτόχρονα προβάλλει στο έπακρον τους δεσμούς και τα κοινά συμφέροντα Ελλήνων της Μειονότητας και Αλβανών. Τούτο, όμως, δεν αρκεί. Εφόσον η γλώσσα καλλιεργείται, και για ιδεολογικούς και πολιτικούς λόγους δεν επιλέγεται η οδός της βιαίας αλβανοποίησης, υιοθετείται άλλη μέθοδος μακροχρόνιας αποδόσεως. Τα επιλεγέντα κείμενα των εγχειριδίων μιλούν για την προσπάθεια δημιουργίας ενός αλβανικού πληθυσμού, ελληνόφωνου μεν, αλλά τελείως ξένου και αποκομμένου από τον υπόλοιπο Ελληνισμό. Σε αυτό, συνέβαλε και η πλήρης κατάργηση της Χριστιανικής Θρησκείας και μαζί με αυτήν των ηθών και εθίμων.

Συμπερασματικά, για το μέλλον της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία προκύπτουν δύο στοιχεία: Πρώτο, ότι επί του παρόντος ο κίνδυνος της γλωσσικής αφομοίωσης δεν είναι μεγάλος ή άμεσος, τουλάχιστον για την περίοδο στοιχειώδους εκπαίδευσης. Δεύτερο, ότι η τάση καλλιέργειας ιδιόμορφου

αυθύπαρκτου μειονοτικής –στη θέση εθνικής ελληνικής- συνειδήσεως, με κατάλληλη απομάκρυνση της νέας γενιάς από την Ελλάδα και τον ελληνισμό, δημιουργεί μακροπροθέσμως σοβαρούς κινδύνους για την ύπαρξη της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία⁵⁴.

2.2.5. Κατάρρευση της σινο-αλβανικής φιλίας (1978-1990).

Επέρχεται η κατάρρευση της σινο-αλβανικής φιλίας, ενώ εντείνονται οι προσπάθειες φιλελευθεροποίησης της αλβανικής πολιτικής ζωής. Παράλληλα βελτιώνονται οι ελληνο-αλβανικές σχέσεις και ως αποτέλεσμα συντάσσονται νέα ελληνόφωνα σχολικά εγχειρίδια με βελτιωτικές αλλαγές. Ο Ραμίζ Αλία μετά τον θάνατο του Ενβέρ Χότζα αναλαμβάνει την ηγεσία του καθεστώτος από το 1985 μέχρι τα τέλη του 1990, οπότε και αναγκάζεται από τις διεθνείς εξελίξεις να αποδεχτεί τον πολυκομματισμό και να προκηρύξει δημοκρατικές εκλογές.

Κατά την τελευταία δεκαετία (1980-1990) τα σχολικά εγχειρίδια της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία διακρίνονταν σ' αυτά της γενικής μάθησης, που ουσιαστικά ήταν μεταφράσεις από τα αντίστοιχα αλβανικά, και σε κείνα της γραμματικής της ελληνικής γλώσσας. Αν και τα πρώτα παρείχαν ικανοποιητικές γνώσεις στα μαθήματα της αριθμητικής, της γεωγραφίας της Αλβανίας, της Φυσιογνωσίας, της Ηθικής και Πολιτικής Αγωγής, ωστόσο υστερούσαν σημαντικά ως προς τη δομή, τη διάταξη και το περιεχόμενο της ύλης συγκριτικά με τα αντίστοιχα ελληνικά. Τα εγχειρίδια αυτά απέβλεπαν με το περιεχόμενό τους, να εμφυσήσουν στα Ελληνόπαιδα της Αλβανίας πίστη και αφοσίωση στον πολιτικό ηγέτη της χώρας τους. Γι' αυτόν το λόγο, όπως ήταν φυσικό, δεν γινόταν πουθενά μνεία στο ιστορικό παρελθόν των Ελλήνων. Από μεθοδολογική άποψη τα εγχειρίδια της γραμματικής της ελληνικής γλώσσας θεωρούνται δόκιμα. Αξιοσημείωτο, όμως, είναι το γεγονός ότι τα κείμενα που παραθέτονταν στο τέλος κάθε κεφαλαίου με στόχο την εμπέδωση των γραμματικών και συντακτικών γνώσεων, δεν αναφέρονταν καθόλου στην ελληνική ιστορία και γενικότερα στην Ελλάδα παρά μόνο στην πολιτική και στην κοινωνική ζωή της Αλβανίας. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρούνταν και στα αναγνωστικά. Αλλά και τα λογοτεχνικά κείμενα, αν και περιείχαν αποσπάσματα από την ελληνική μυθολογία, την Ιλιάδα, την Οδύσσεια και τα έργα

54. Βλ. Γ. Παπαδοπούλου, *Η Εθνική Ελληνική Μειονότης εις την Αλβανίαν και το σχολικόν αυτής ζήτημα*, Ιωάννινα 1981, σσ. 206-207.

πολύ νεότερων Ελλήνων ποιητών και πεζογράφων (των Κωστή Παλαμά, Κ. Βάρναλη, Κ. Κρυστάλλη, Γ. Δροσίνη, Αργ. Εφταλιώτη, Έλλης Αλεξίου), χαρακτηρίζονταν ως «ξένη λογοτεχνία» και κατατάσσονταν στο ίδιο κεφάλαιο με τα αντίστοιχα αποσπάσματα των έργων του Τσέχωφ, του Ουγκώ, του Γκόρκι, του Μολιέρου και άλλων⁵⁵.

Την περίοδο 1945-1980 αρκετοί δάσκαλοι της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία της Μειονότητας υπέστησαν διωγμούς, υποχρεωτικές μεταθέσεις σε απόμακρα μέρη, φυλακίσεις, εξορίες ακόμα και εκτελέσεις από το αδίστακτο κομμουνιστικό καθεστώς. Δεκάδες δάσκαλοι κατηγορήθηκαν ως αντικαθεστωτικοί, κρατήθηκαν σε φυλακές υψίστης ασφαλείας και εκτελέστηκαν με την κατηγορία ως φιλέλληνες και ότι έκαναν στα σχολεία που δίδασκαν προπαγάνδα υπέρ της Ελλάδος, ακόμη κατηγορήθηκαν και ως κατάσκοποι της Ελλάδας στην Αλβανία.

55. Βλ. Κ. Βακαλοπούλου, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού, Ηπειρος*, Θεσσαλονίκη 1992, σσ. 871-872.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1. Η παιδεία της Ελληνικής Μειονότητας μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος στην Αλβανία μέχρι σήμερα (1991-2016)

Η περίοδος αυτή αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πεδία που η Ελληνική Μειονότητα επιτελεί τη συλλογική της ταυτότητα στο νεοπαγές δημοκρατικό κράτος της Αλβανίας. Με τα πρώτα βήματα προς τον εκδημοκρατισμό της Αλβανίας εξελίχθηκαν οι πρώτες εκλογές του Μαρτίου 1991, κατά τις οποίες η Μειονότητα συμμετείχε ως αυτόνομο πολιτικό κόμμα. Η «Ομόνοια» εξασφάλισε 5 έδρες στην αλβανική Βουλή με ισάριθμους βουλευτές, παρά το γεγονός ότι οι εκλογές εκείνες κάθε άλλο παρά δημοκρατικό χαρακτήρα είχαν.

Η Ομόνοια, αλλά και σύσσωμος ο διδασκαλικός κόσμος της μειονότητας, ξεκίνησαν μία προσπάθεια για την εδραίωση των υπαρχόντων σχολείων αλλά και το άνοιγμα νέων σχολείων, όπου κατοικούν Έλληνες. Από την 1^η Οκτωβρίου 1991, ο Βορειοηπειρωτικός ελληνισμός εγκαινίασε νέο σχολικό αγώνα μετά το 1934 και πραγματοποίησε αποχή διαρκείας από τα μαθήματα 15 ημερών. Απαίτησε τη διεξαγωγή ολόκληρης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στη μητρική ελληνική γλώσσα, το άνοιγμα των Ελληνικών σχολείων σ' όλη την Αλβανία, εκεί που υπήρχαν πάντα Έλληνες, τη διδασκαλία της ελληνικής ιστορίας, λογοτεχνίας και της γεωγραφίας⁵⁶.

3.1.1. Το νομικό καθεστώς της εκπαίδευσης

Από την πρώτη χρονιά μετά την κατάρρευση του απολυταρχικού καθεστώτος, το Αλβανικό Υπουργείο Παιδείας σύμφωνα με την Οδηγία 17 από 21.09.1991 αυξάνει τις ώρες διδασκαλίας των ελληνικών σ' όλες τις τάξεις της υποχρεωτικής φοίτησης (τάξεις 1^η - 8^η). Την περίοδο αυτή έχουμε το άνοιγμα νέων σχολείων και κυρίως στις πόλεις Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου.

Ωστόσο, μετά από 2 χρόνια, το καθεστώς αυτό ανατράπηκε στο κλίμα όξυνσης των ελληνο-αλβανικών σχέσεων, η Οδηγία 19 από 14.09.1993 του Αλβανικού Υπουργείου Παιδείας αντικατέστησε την οδηγία 17/1991, δυσκολεύοντας σημαντικά το καθεστώς συντήρησης και λειτουργίας των σχολείων. Σε εκτέλεση της

56. Δημοσίευτα στοιχεία του Συλλόγου Ελλήνων Δασκάλων Αργυροκάστρου.

οδηγίας αυτής και των περιορισμών που έθετε βασικά για τον αριθμό μαθητών ανά τάξη, δυσκόλεψε αρκετά τη λειτουργία των υπαρχόντων σχολείων, κυρίως σε μικρά χωριά όπου ο αριθμός μαθητών ήταν ελάχιστος, όπως επίσης και τα νέα σχολεία που λειτούργησαν το 1991 με αποτέλεσμα τα σχολεία να ανοιγοκλείνουν για δύο περίπου χρόνια.

Την περίοδο αυτή έχουμε ξανά υποχρεωτική φοίτηση οκτώ χρόνια.

Στις τάξεις 1-4 (πρώτος κύκλος) τα μαθήματα διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα, ενώ η αλβανική γλώσσα διδάσκεται ως γλωσσικό μάθημα μία ώρα την ημέρα.

Στις τάξεις 5-8 (δεύτερος κύκλος) 60% των μαθημάτων διδάσκονται στα ελληνικά, ενώ το υπόλοιπο 40% των μαθημάτων διδάσκεται στα αλβανικά.

Στις τάξεις 9-12 (τρίτος κύκλος) τα μαθήματα γίνονται στα αλβανικά και διδάσκεται η ελληνική γλώσσα στην 9^η και 10^η τάξη δύο ώρες την εβδομάδα.

Με την υπ' αριθ. 14 από 03.09.1994 Οδηγία του Υπουργείου Παιδείας επαναπροσδιορίζεται το νομικό πλαίσιο των μειονοτικών σχολείων με ορισμένες μεταβολές. Η Οδηγία αυτή ορίζει τις αναλογίες διεξαγωγής των μαθημάτων στην μητρική ελληνική γλώσσα και την αλβανική γλώσσα στην υποχρεωτική φοίτηση (τάξεις 1-8). Οι αναλογίες αυτές, με κάποιες τροποποιήσεις που κατά καιρούς έχουν γίνει, ισχύουν ακόμα και τώρα και αντικατοπτρίζονται κάθε χρόνο στις Εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας για την έναρξη της εκάστοτε σχολικής χρονιάς.

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση στη μειονοτική γλώσσα καθιερώθηκε και σε συνταγματικό επίπεδο το 1998, μετά από δημοψήφισμα, υιοθετήθηκε το πρώτο Σύνταγμα στη μετά το 1990 εποχή. Το Άρθρο 20 του Συντάγματος ορίζει ότι οι μειονότητες έχουν δικαίωμα να σπουδάζουν και να διδάσκονται στη μητρική τους γλώσσα.

Το σχολικό έτος 2008-2009 ολοκληρώθηκε η μεταρρύθμιση του αλβανικού εκπαιδευτικού συστήματος για την υποχρεωτική φοίτηση από 8χρονη σε 9χρονη.

Παρακάτω παρουσιάζεται πίνακας με το πρόγραμμα μαθημάτων και τις ώρες διδασκαλίας για κάθε μάθημα για τα σχολεία των μειονοτήτων στην Αλβανία επίσης και την αναλογία διεξαγωγής των μαθημάτων στη μητρική γλώσσα και την αλβανική γλώσσα. (υπ' αριθ. 17 από 29.06.2010 Εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας και Επιστήμης της Αλβανίας για την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2010 -2011)

3.1.2. Πίνακας μαθημάτων για τις τάξεις του Δημοτικού και η αναλογία μαθημάτων στην Ελληνική και Αλβανική γλώσσα

Τάξεις						
Αρ.	Μάθημα	I	II	III	IV	V
1.	Ελλ. Γλώσσα	8/7	6	5	4	4
2.	Αλβ. Γλώσσα	0/2	5	5	5	5
3.	Ξένη γλώσσα	-	-	-	-	-
4.	Μαθηματικά	4 E	5 E	5 E	4 E	4 E
5.	Φυσιογνωστικά	1 E	-	2 E	3 E	2 E
6.	Φυσική	-	-	-	-	-
7.	Χημεία	-	-	-	-	-
8.	Βιολογία	-	-	-	-	-
9.	Γενέτειρα	-	-	-	-	2 E
10.	Ιστορία	-	-	-	1 E	-
11.	Γεωγραφία	-	-	-	-	-
12.	Ελλ. Ιστορία	-	-	-	-	-
13.	Γεωγρ. Ελλάδα	-	-	-	-	-
14.	Κοιν. Αγωγή	1 E	1 E	1 E	1 E	1 E
15.	Εικαστικά	1 E	1 E	1E	1 E	1 E
16.	Μουσική	1 E	1E	1 E	1 E	1 E
17.	Τεχνολογία	-	1 E	1E	1 E	1 E
18.	Φυσική αγωγή	2 E	3 E	3E	3 E	3 E
19.	Πληροφορική	-	-	-	-	-
20.	Θέατρο	-	-	-	-	-
21.	Μάθ. Επιλογής	1 E	-	-	-	-
	Σύνολο	19/20	23	24	24	24

Πίνακας μαθημάτων που διδάσκονται στις τάξεις του Δημοτικού (1-5) καθώς και η αναλογία διεξαγωγής των μαθημάτων στην Ελληνική γλώσσα (μητρική γλώσσα) και Αλβανική γλώσσα

-E* - Μαθήματα που διδάσκονται στα ελληνικά

-A*- Μαθήματα που διδάσκονται στα αλβανικά

-Η Ελληνική Γλώσσα στην Α' τάξη διδάσκεται 8 ώρες στο α' εξάμηνο και 7 ώρες στο β' εξάμηνο

-Τα Αλβανικά στην Α' τάξη διδάσκονται μηδέν ώρες στο α' εξάμηνο και 2 ώρες στο β' εξάμηνο

3.1.2. Πίνακας μαθημάτων για τις τάξεις του Γυμνασίου και η αναλογία μαθημάτων στην Ελληνική και Αλβανική γλώσσα

Τάξεις					
Αρ.	Μάθημα	VI	VII	VIII	IX
1.	Ελλ. Γλώσσα	4	4	4	3
2.	Αλβ. Γλώσσα	4	4	4	4
3.	Ξένη γλώσσα	2	2	2	2
4.	Μαθηματικά	4 A	4 A	4 A	4 A
5.	Φυσιογνωστικά	-	-	-	-
6.	Φυσική	1 A	2 A	2 A	2 A
7.	Χημεία	-	1 A	1 A	2 A
8.	Βιολογία	1 E	2 E	2 E	2 E
9.	Γενέτειρα	-	-	-	-
10.	Ιστορία	1 E	2 E	2 E	2 A
11.	Γεωγραφία	1 E	2 E	2 E	2 A
12.	Ελλ. Ιστορία	-	-	-	1 E
13.	Γεωγρ. Ελλάδος	-	-	1 E	-
14.	Κοιν. Αγωγή	1 E	1E	1E	1 E
15.	Εικαστικά	1 E	1 E	1E	-
16.	Μουσική	1 E	1 E	1 E	2 E
17.	Τεχνολογία	1 E	1 E	-	-
18.	Φυσική αγωγή	2 E	3 E	3 E	3 E
19.	Πληροφορική	1 A	1 A	1 A	1 A
20.	Θέατρο	1 E	-	-	-
21.	Μάθ. επιλογής	-	-	-	-
	Σύνολο	26	31	31	31

Πίνακας μαθημάτων που διδάσκονται στις τάξεις του Γυμνασίου (6-9) καθώς και η αναλογία διεξαγωγής των μαθημάτων στην Ελληνική γλώσσα (μητρική γλώσσα) και Αλβανική γλώσσα:

E* - Μαθήματα που διδάσκονται στα ελληνικά

A* - Μαθήματα που διδάσκονται στα αλβανικά

Ξένη γλώσσα στο Γυμνάσιο είναι κυρίως τα Αγγλικά

Στις τάξεις 10-12 (γ' κύκλος) τα μαθήματα στα σχολεία της Μειονότητας γίνονται στα Αλβανικά. Η Ελληνική Γλώσσα διδάσκεται στα λύκεια της Μειονότητας δύο ώρες την εβδομάδα, σ' όλες τις τάξεις, ως μάθημα υποχρεωτικής επιλογής βάσει της υπ' αριθ. 6045 από 14.10.2009 Απόφασης του Υπουργείου Παιδείας και Επιστήμης της Αλβανίας.

3.2. Τα σημερινά σχολικά εγχειρίδια

Ένα από τα βασικά προβλήματα της εκπαίδευσης στη Μειονότητα είναι τα σχολικά εγχειρίδια. Λόγω των συνεχόμενων αλλαγών στα προγράμματα των μαθημάτων, αλλά και λόγω της αλλαγής του εκπαιδευτικού συστήματος στην υποχρεωτική φοίτηση, απαιτείται αρκετός χρόνος για την έγκαιρη συγγραφή ή μετάφραση των σχολικών εγχειριδίων. Όπως αναφέρει και Γ.Δ. Καψάλης: *Έχοντας παρακολουθήσει αρκετές διδασκαλίες μαθημάτων στα σχολεία της ελληνικής μειονότητας, διαπιστώσαμε ότι το γλωσσικό επίπεδο των σχολικών εγχειριδίων δεν ήταν ικανοποιητικό. Είναι γεγονός ότι μετά την κατάρρευση του προηγούμενου καθεστώτος στην Αλβανία, έχουμε τη συγγραφή νέων σχολικών εγχειριδίων για όλα σχεδόν τα γνωστικά αντικείμενα. Τα εγχειρίδια αυτά μεταφράστηκαν ακολούθως στην ελληνική γλώσσα από ανθρώπους των γραμμάτων της ελληνικής μειονότητας. Οι μεταφράσεις αυτές εμφανίζουν, ωστόσο, σημαντικές αδυναμίες, τόσο σε καθαρό γλωσσικό επίπεδο όσο και στην απόδοση και χρήση της επιστημονικής ορολογίας. Αρκετά από τα βιβλία αυτά είχαν μάλιστα μεταφραστεί και εκδοθεί στην Αλβανία, με αποτέλεσμα αφενός το επίπεδο της μετάφρασης και αφετέρου η αισθητική των βιβλίων να τα καθιστούν ακατάλληλα για σχολική χρήση.*⁵⁷

Το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας, αν και επίσημα δηλώνει ότι λαμβάνει εγκαίρως μέτρα για τον εφοδιασμό των μειονοτικών σχολείων με βιβλία, παρατηρούνται καθυστερήσεις και ελλείψεις βιβλίων. Στα σχολεία δεν επιτρέπεται η χρήση των σχολικών εγχειριδίων από την Ελλάδα παρά τα αιτήματα διάφορων φορέων και των Συλλόγων Ελλήνων Εκπαιδευτικών της Μειονότητας. Στα σχολεία της Μειονότητας άτυπα μοιράζονται κάποια βιβλία, κυρίως γλωσσικού περιεχομένου, με την ανοχή των επίσημων αρχών της παιδείας.

Στα σχολεία της Μειονότητας χρησιμοποιούνται τρεις κατηγορίες βιβλίων :

57. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 11-12.

- Βιβλία ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας τα οποία γράφονται από ομογενείς συγγραφείς, βάσει των προγραμμάτων του αλβανικού Υπουργείου Παιδείας.
- Βιβλία που είναι ίδια με τα αλβανικά και απαιτείται η μετάφρασή τους στην ελληνική γλώσσα.
- Βιβλία ίδια με τα αλβανικά για τα μαθήματα που διδάσκονται στην αλβανική γλώσσα και στα σχολεία της Μειονότητας.

Από το 1996, βάσει συμφωνιών μεταξύ Υπουργείων Παιδείας Ελλάδας και Αλβανίας, αρκετά βιβλία για τα σχολεία της Μειονότητας εκδίδονται από τον Οργανισμό Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα σχολεία. Συγκεκριμένα από το 2008 24 τίτλοι βιβλίων, αφού μεταφράστηκαν, επιμελήθηκαν από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της Ελλάδος, εκτυπώθηκαν από τον Οργανισμό Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων και κάθε χρόνο διανέμονται στα σχολεία μέσω του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο.

3.2.1. Τα βιβλία της Ιστορίας και Γεωγραφίας

Μείζον πρόβλημα προκύπτει από το περιεχόμενο των βιβλίων της Ιστορίας και Γεωγραφίας τα οποία, αν και έχουν συγγραφεί πρόσφατα, περιέχουν αλυτρωτικές αναφορές και ιστορικές και γεωγραφικές ανακρίβειες. Ενδεικτικά παρουσιάζω παρακάτω μια διδακτική ενότητα, σε μετάφραση, από το βιβλίο της Γεωγραφίας (9 ης τάξης) το οποίο έχει γραφτεί το 2003 βάσει των νέων προγραμμάτων και είναι επίσημα εγκεκριμένο από το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας και χρησιμοποιείται σ' όλα τα σχολεία της Αλβανίας συμπεριλαμβανομένης και της Μειονότητας, περιέχει ιστορικές και γεωγραφικές ανακρίβειες:

10. ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γεωγραφική θέση και φυσικές ιδιαιτερότητες της Τσαμουριάς

Η Τσαμουριά είναι η νοτιότερη περιοχή των εδαφών κατοικημένη από τους Αλβανούς, η οποία εκτείνεται στην παραλία του Ιονίου, από τους Αγίους Σαράντα μέχρι και την Πρέβεζα. Από το Βορρά η περιοχή αυτή συνορεύει με τον ποταμό Σάλσι, ενώ από την Ανατολή διευρύνεται μέχρι την οροσειρά που ξεχωρίζει την κοιλάδα των Ιωαννίνων. Η περιοχή της Τσαμουριάς φέρει το όνομα αυτό από τον ποταμό Καλαμά

(Αρχαίο Θύαμη), όπου διασχίζει αυτή από Βορειοανατολικά προς Νοτιοδυτικά. Μόνον το ορεινό μέρος της περιοχής αυτής, με κέντρο την Κονίσπολη και επιφάνεια 500 χμ², βρίσκεται εντός των συνόρων της Δημοκρατίας της Αλβανίας. Το υπόλοιπο μέρος, με επιφάνεια περίπου 2000 χμ², από το 1913 έχει συμπεριληφθεί στην Ελλάδα. Η περιοχή της Τσαμουριάς αποτελείται κυρίως από νέα πετρώματα. Το ανάγλυφο της Τσαμουριάς είναι ποικίλο. Οι πεδιάδες εκτείνονται δυτικά και νότια (Φράτι, Φιλιπιάδα, Ράγι, Γαρδίκη κ.α.) Ενώ τα βουνά, με ύψος 1806 μ (Μουργκάνα) είναι δασώδες και με βοσκοτόπια.

Στην Τσαμουριά συναντούμε τρία είδη μεσογειακού κλίματος: Θαλάσσιο μεσογειακό κλίμα, με ήπιο χειμώνα και θερμό καλοκαίρι, λοφώδες μεσογειακό κλίμα και ορεινό μεσογειακό κλίμα στα βάθη, όπου ο χειμώνας είναι μακρύς και ψυχρός ενώ το καλοκαίρι είναι φρέσκο. Η θερμοκρασία τον Ιανουάριο κυμαίνεται από 5 – 8 βαθμούς, ενώ τον Ιούνιο κυμαίνεται από 22-26 βαθμούς. Ο μέσος όρος βροχοπτώσεων είναι 1100-1200 χιλιοστά.

Η Τσαμουριά είναι πλούσια σε ύδατα. Βασικότεροι ποταμοί είναι ο Καλαμάς (μήκος 100 χμ), Μάυρος Ποταμός (αρχαίος Αχέροντας), του Λούρου, της Άρτας. Ο τελευταίος ποταμός αποτελεί και το νοτιότερο σύνορο των αλβανικών εδαφών.

Το κλίμα και το έφορο έδαφος έχουν ευνοήσει την ανάπτυξη ποικιλόμορφης χλωρίδας των μεσογειακών θάμνων (πουρνάρι, δρυς, δάφνη, κουμαριά, ρείκια, σπάρτο κ.α.) μέχρι και την οξιά. Η παραλία της Τσαμουριάς ευνοεί την κατασκευή λιμανιών, όπως στον κόλπο της Άρτας, Πάργας, Ηγουμενίτσας κ.α. Επίσης, η παραλία ευνοεί την ανάπτυξη του τουρισμού.

Πληθυσμός και οικονομία της Τσαμουριάς.

Από την αρχαιότητα η Τσαμουριά ήταν κατοικημένη από τους προγόνους των αλβανών.

Η Τσαμουριά έχει υποστεί κυρίως βίαιους διωγμούς. Το έτος 1923 δεκάδες χιλιάδες τσάμηδες υποχρεώθηκαν να εκτοπιστούν στην Τουρκία σε ανταλλαγή με τον ελληνικό πληθυσμό της Μικράς Ασίας. Ένα δεύτερο κύμα εξόδου συμπεριέλαβε τον τσάμικο πληθυσμό μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου εκδιώχτηκαν όλοι οι αλβανοί μουσουλμανικής πίστewς.

Στο μέρος της Τσαμουριάς, που βρίσκεται εντός των συνόρων του ελληνικού κράτους, σήμερα βρίσκονται 25000 – 30000 τσάμηδες ορθόδοξης πίστewς. Αλλά,

ακριβής στοιχεία είναι δύσκολα να βρεθούν. Σήμερα ο τσάμικος πληθυσμός βρίσκεται διασκορπισμένος και σε άλλα μέρη της Ελλάδος.

Τα σημαντικότερα κατοικήσιμα κέντρα της Τσαμουριάς είναι το Φιλιάτες, η Ηγουμενίτσα, η Παραμυθιά, το Μαργαρίτη, η Πάργα, η Πρέβεζα, η Φιλιπιάδα και η Άρτα. Το κέντρο της Τσαμουριάς ήταν τα Ιωάννινα.

Η Τσαμουριά είναι σήμερα η πιο υπανάπτυκτη περιοχή της Ελλάδας. Ο πληθυσμός ασχολείται με τη γεωργία. Η πιο σημαντική καλλιέργεια είναι οι ελιές, το λάδι των οποίων εξάγεται. Η παραλία είναι πλούσια σε εσπεριδοειδή, αμπέλια και φρουτόδεντρα. Το Φιλιάτες φημίζεται για τον αραβόσιτο, η Παραμυθιά για τα οπωροφόρα κ.α.. Στα βοσκοτόπια της Τσαμουριάς χειμάζουν περίπου 1 εκατομμύριο ζώα. Η Τσαμουριά φημίζεται για την εκτροφή των αλόγων, βιοτεχνίες και βιομηχανία κτηνοτροφικών προϊόντων.

Τα δάση έχουν ευνοήσει την ανάπτυξη της βιομηχανίας ξύλου. Στην Πάργα, Αρπίτσα, Βόλο, Σαγιάδα κ.α. ασχολούνται με την πλοήγηση και με την αλιεία. Η Παραμυθιά παράγει το σαγιάκι και όλη η Τσαμουριά φημίζεται στην επεξεργασία του μαλλιού και των μάλλινων ενδυμάτων. Οι μεταφορές, το εμπόριο και κυρίως ο τουρισμός έχουν αναπτυχθεί αρκετά.

Οι αλβανικές περιοχές της Φλώρινας, Καστοριάς, Γρεβενών και Κόνιτσας.

Οι εθνικές αλβανικές περιοχές της Φλώρινας, Καστοριάς, Γρεβενών, και Κόνιτσας εκτείνονται Νοτιοανατολικά της Αλβανίας, πέρα των κρατικών συνόρων. Η Φλώρινα είναι το πιο Νότιο σημείο του υδατοφράγματος της Πελαγονίσα. Η περιοχή της Καστοριάς είναι περίξ της μικρής λίμνης της Καστοριάς μέχρι το κρατικό σύνορο. Τα Γρεβενά εκτείνονται βόρεια της πεδιάδας της Βιστρίτσας (Αλιάκμονα), που εκβάλλει στον κόλπο της Θεσσαλονίκης. Ο αλβανικός πληθυσμός κατοικούσε κυρίως στην πεδιάδα του Ασπροποτάμου. Η Κόνιτσα βρίσκεται στο άνω μέρος της πεδιάδας του Αώου.

Το 1913, όπως η Τσαμουριά, και η Φλώρινα, η Καστοριά, τα Γρεβενά και η Κόνιτσα παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα. Έκτοτε στον πληθυσμό αυτών των αλβανικών περιοχών έχει εφαρμοστεί συστηματική πολιτική εθνικής αφομοίωσης και βίαιου διωγμού. Μόνον το έτος 1923 απ' αυτές τις περιοχές εκδιώχτηκαν βίαια προς την Τουρκία περίπου 35 000 μουσουλμάνοι αλβανοί. Ένα μέρος του πληθυσμού αυτών των περιοχών έχει μεταναστεύσει στην Αλβανία. Ο αλβανικός πληθυσμός ορθόδοξης

πίστεως όπου συνεχίζει να ζει στα πατρώα εδάφη του στην Ελλάδα, δε χαίρει κανένα δικαίωμα ως εθνική μειονότητα. Αυτή δεν τολμά να δηλώσει την εθνική της ταυτότητα και ούτε να μιλήσει τη μητρική γλώσσα.

Συμπληρωματικό ανάγνωσμα

Σύμφωνα με τούρκικες στατιστικές του έτους 1910 ο αριθμός του αλβανικού πληθυσμού στο Σαντζάκι της Τσαμουριάς ήταν περίπου 60 897, από τους οποίους 31304 μουσουλμάνοι και 29593 ορθόδοξοι. Οι έλληνες την εποχή αυτή αποτελούσαν το 12% του πληθυσμού της περιοχής αυτής ή 9840 κάτοικοι. Αφού πήραν την Τσαμουριά, οι έλληνες τους αρνήθηκαν τη μητρική γλώσσα αποσκοπώντας στην εθνική αφομοίωση και εξελληνισμό του αλβανικού πληθυσμού.

Αν και επίσημα η αλβανική κυβέρνηση δηλώνει ότι εφαρμόζει τις Διεθνείς Συμβάσεις για τα δικαιώματα των μειονοτήτων, τις οποίες και έχει κυρώσει, απέχει πολύ από την εφαρμογή τους στην πράξη. Εδώ και πολλά χρόνια έχει επιτραπεί επίσημα η διδασκαλία της Ιστορίας και Γεωγραφίας της Ελλάδος στα σχολεία της Μειονότητας (Ιστορία της Ελλάδος στην 8^η τάξη και Γεωγραφία στην 9^η τάξη από μία ώρα εβδομαδιαίως). Ουδέποτε, όμως, οι μαθητές είχαν σχολικά εγχειρίδια γι' αυτά τα μαθήματα, με αποτέλεσμα οι δάσκαλοι να αυτοσχεδιάζουν και επιλέγουν μόνοι τους το διδακτικό υλικό. Μόνον τα δύο τελευταία χρόνια, με πρωτοβουλία των Συλλόγου Εκπαιδευτικών Αργυροκάστρου και τη στήριξη του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο, προετοιμάστηκαν φωτοτυπημένα αντίγραφα και διανεμήθηκαν στους μαθητές.

3.3. Ο αριθμός σχολείων και μαθητών για το σχολικό έτος 2015-2016

Είναι γεγονός ότι η κατάσταση και τα προβλήματα της μειονοτικής παιδείας δεν μπορούν να εξεταστούν ανεξάρτητα από τη συνολικότερη κατάσταση στην οποία ευρίσκεται η Μειονότητα, στο πλαίσιο της Αλβανικής κοινωνίας και των αλλαγών που συντελούνται σ' αυτήν. Η δραστική μείωση του αριθμού των μαθητών και εκπαιδευτικών, κατ' επέκταση και των ελληνικών σχολείων στη Μειονότητα, οφείλεται βασικά στην πληθυσμιακή συρρίκνωση, που την τελευταία εικοσιπενταετία συντελείται με γοργούς ρυθμούς, λόγω της μετανάστευσης προς την Ελλάδα.

Συγκριτικός πίνακας με αριθμό μαθητών, ανά πέντε έτη μετά το 1990, όπου διαφαίνεται η διαρροή μαθητών λόγω της μετανάστευσης. Η καταγραφή δεδομένων που αφορούν τον αριθμό μαθητών προκύπτει από στοιχεία που διαθέτουμε από τους Συλλόγους Ελλήνων Εκπαιδευτικών των νομών Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου.

ΝΟΜΟΣ:	1991-92	1995-96	2000-01	2005-06	2009-10	2015-16
Αργυροκάστρου	2137	1077	1074	721	481	406
Αγίων Σαράντα	2189	863	592	375	310	304
Δελβίνου	2108	788	362	140	127	115
Σύνολο:	6434	2728	2028	1236	918	825

Αναλυτικός πίνακας με τον αριθμό σχολείων και μαθητών ανά τάξη για το σχολικό έτος 2015-2016 για τους Νομούς Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου

**ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2015-2016**

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	Δερβιτσάνη	10	10	6	11	9	11	8	17	17
2	Γεωργουτσάτι	-	-	-	-	-	-	2	3	-
3	Βουλιάρατι	1	2	1	1	4	1	1	4	4
4	Αργ/στρο	8	15	9	8	16	22	20	21	27
	ΣΥΝΟΛΟ:	19	27	16	20	29	34	31	45	48

ΣΥΝΟΛΟ:269

Μαθητές Λυκείων:

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	X	XI	XII	ΣΥΝΟΛΟ
1	ΔΕΡΒΙΤΣΑΝΗ	12	4	10	26
2	ΒΟΥΛΙΑΡΑΤΙ	22	17	13	52
3	ΠΑΙΔ. ΑΚΑΔΗΜΙΑ	19	14	26	59
	ΣΥΝΟΛΟ:	53	35	49	137

**ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΓΙΩΝ ΣΑΡΑΝΤΑ
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2015-2016**

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	Αγ. Σαράντα	16	17	16	22	17	23	28	24	19
2	Λιβαδειάς	9	3	4	7	6	7	10	7	5
3	Αλύκο	2	3	3	3	-	2	2	1	1
4	Τσούκα	-	1	2	1	2	-	1	-	1
5	Δίβρη	-	-	-	-	-	1	-	1	2
6	Ντερμίσσι		1	2	2	3	-	-	-	-
7	Λεσνίτσα		-	1	-	2	-	-	-	-
	ΣΥΝΟΛΟ	27	25	28	35	30	33	41	33	28

ΣΥΝΟΛΟ: 280**Μαθητές Λυκείων:**

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	X	XI	XII	ΣΥΝΟΛΟ
1	Λιβαδειά	10	7	7	24

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΔΕΛΒΙΝΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2015-2016

A/A	ΣΧΟΛΕΙΟ	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
1	Δέλβινο	-	1	1	-	-	1	2	1	-
2	Μπίστριτσα	-	-	-	-	1	-	1	-	-
3	Μεσ/ταμος*	3	2	4	3	5	6	10	6	7
4	Κρανιά	3	2	1	4	2	-	-	-	-
5	Φοινίκι	5	-	4	2	5	2	7	4	7
6	Καραχάτζι	-	1	-	-	2	-	-	-	-
7	Βρυώνι	-	-	1	1	2	1	-	-	-
8	Βρωμερό	1	-	1	1	1	-	-	-	-
9	Δρόβιανη	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	ΣΥΝΟΛΟ	12	6	12	11	18	11	20	11	14

ΣΥΝΟΛΟ: 115**3.4. Το εκπαιδευτικό προσωπικό στα σχολεία της Μειονότητας**

Οι δάσκαλοι που διδάσκουν στα δημόσια σχολεία της Μειονότητας είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίων της Αλβανίας και κυρίως του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου.

Το 2001 το 80% των δασκάλων ανήκε στο «παλιό καθεστώς» χωρίς σχετικό πανεπιστημιακό δίπλωμα.

Στο χώρο της Μειονότητας το σχολικό έτος 2015-2016 διδάσκουν στα σχολεία (σ' όλες τις βαθμίδες) 114 ομογενείς εκπαιδευτικοί (31 στο νομό Αργυροκάστρου, 34 στο νομό Αγίων Σαράντα, 24 στο νομό Δελβίνου. Εκ των οποίων στο σύνολο τους οι 41 διδάσκουν την ελληνική γλώσσα σε όλες τις σχολικές βαθμίδες.

Οι δάσκαλοι της ελληνικής γλώσσας είναι κυρίως απόφοιτοι του Μεσαίου Παιδαγωγικού Σχολείου (λύκειο) και του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου⁵⁸.

3.4.1. Το Μεσαίο Παιδαγωγικό Σχολείο

Μεσαίο Παιδαγωγικό Σχολείο: (τάξεις 9^η-12^η, με το νέο εκπαιδευτικό σύστημα τάξεις 10^η-12^η). Το σχολείο αυτό ιδρύθηκε το 1956 και λειτουργεί μέχρι σήμερα με ορισμένες διακοπές. Αν και το 1981 καταργήθηκε στην Αλβανία το σύστημα εκπαίδευσης των δασκάλων από δευτεροβάθμια σχολεία και θεσπίστηκε η υποχρεωτική τους φοίτηση σε πανεπιστημιακές σχολές, αυτό δε συνέβη για τους δασκάλους των μειονοτικών σχολείων. Έτσι οι απόφοιτοι της Μεσαίας Παιδαγωγικής Σχολής διορίζονταν αυτόματα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για να διδάξουν την ελληνική γλώσσα. Η διδασκαλία των μαθημάτων γίνεται στην ελληνική γλώσσα, εκτός από την αλβανική γλώσσα και λογοτεχνία, την ιστορία και τη γεωγραφία της Αλβανίας. Πάντως τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει αλλαγές στα προγράμματα διδασκαλίας πλησιάζοντας περισσότερο τα προγράμματα του γενικού λυκείου και ελάχιστοι έως κανένας απόφοιτος αυτής της σχολής δεν διορίζεται δάσκαλος.

3.4.2. Το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας Λογοτεχνίας και Πολιτισμού

Το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας Λογοτεχνίας και Πολιτισμού είναι ενταγμένο στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου και λειτουργεί από το 1993. Τα πρώτα χρόνια από την ίδρυσή του το Τμήμα αποτέλεσε το μοναδικό κέντρο προετοιμασίας δασκάλων, πανεπιστημιακού επιπέδου, για την ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία στα σχολεία της Μειονότητας. Μέχρι περίπου το 2000 είχε 20 – 25 εισακτέους ανά έτος. Έκτοτε ο αριθμός σπουδαστών μειώθηκε δραστικά με αποτέλεσμα το Ακαδημαϊκό έτος 2015-2016 να έχουμε 31 προπτυχιακούς φοιτητές, 13 μεταπτυχιακούς φοιτητές καθώς και 6

58. Βλ. Γενικό Προξενείο Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο, 2016.

επιτόπιους καθηγητές . Οι καθηγητές του Τμήματος αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα, λόγω έλλειψης προσωπικού με προσόντα αντίστοιχα ξένων πανεπιστημίων. Μάλιστα, από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων αποστέλλει διδάσκοντες προς ενίσχυση των καθηγητών του Τμήματος.

Παρότι έχουν γίνει, κατά καιρούς, προσπάθειες για την αναβάθμιση του Τμήματος το επίπεδο σπουδών παρέμεινε χαμηλό. Το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008, οι Αρχές του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ανέλαβαν πρωτοβουλία για την αναβάθμιση των προγραμμάτων του Τμήματος και την αναγνώριση του πτυχίου στην Ελλάδα. Το διάστημα αυτό, για ένα χρόνο, καθηγητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων δίδαξαν στο Τμήμα Αργυροκάστρου. Η συμφωνία όμως αυτή δεν προχώρησε, με αποτέλεσμα να μη βρεθεί λύση για την αναγνώριση του πτυχίου.

Ένας άλλος σοβαρός λόγος της υποβάθμισης του Τμήματος είναι ότι οι απόφοιτοι λυκείων από τα σχολεία της Μειονότητας επιλέγουν να σπουδάσουν σε Πανεπιστήμια της Ελλάδας, με αποτέλεσμα ελάχιστοι ομογενείς φοιτητές (κυρίως όσοι δεν προάγονται στα ελληνικά πανεπιστήμια) επιλέγουν, κατ' ανάγκη, να σπουδάσουν στο εν λόγω Τμήμα.

Οι περισσότεροι δάσκαλοι είναι στα όρια συνταξιοδότησης. Αισθητή γίνεται στα σχολεία η έλλειψη δασκάλων άλλων ειδικοτήτων πέρα της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας.

Λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο του εκπαιδευτικού στην επιτυχία της κάθε εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης θα πρέπει να εξεταστούν με προσοχή τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Την περίοδο 1987-2000 διεξήχθησαν επιμορφωτικά σεμινάρια στην Ελλάδα μέσω του Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων τα οποία βοήθησαν αρκετά στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αλλά και την αύξηση του ενδιαφέροντος γενικά για το επάγγελμα του δασκάλου.

Επίσης θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι αποδοχές των εκπαιδευτικών (220-250 Ευρώ μηνιαίως) δεν μπορεί να αντεπεξέλθει στο σημερινό κόστος ζωής ώστε να μπορεί ο δάσκαλος να έχει αξιοπρεπή θέση μέσα στην κοινωνία. Τα πρώτα χρόνια (1994-1999) χορηγήθηκε στους εκπαιδευτικούς το επίδομα των 20000 Δρχ μηνιαίως από την Ελλάδα, το οποίο ήταν σημαντικό βοήθημα και άμβλυσε σημαντικά το πρόβλημα αυτό. Θα πρέπει να εξεταστεί και πάλι η οικονομική ενίσχυση των δασκάλων.

3.5 Η συνεισφορά της Ελληνικής Πολιτείας στα σχολεία και στους εκπαιδευτικούς της ομογένειας

Η Ελληνική Πολιτεία έχει συμβάλλει και συνεχίζει να συμβάλλει στη βελτίωση της κατάστασης μέσω παρεμβάσεων επιβοηθητικού χαρακτήρα.

Τα πρώτα χρόνια (1988-2000), Το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδος διοργάνωσε επιμορφωτικά σεμινάρια (κυρίως στα Ιωάννινα και Αθήνα) με όλους τους ομογενείς εκπαιδευτικούς για τη βελτίωση του επιστημονικού αλλά και μεθοδικού τους επιπέδου. Στα προγράμματα αυτά θα αναφερθούμε εκτενέστερα και παρακάτω.

Ανάλογα με τις ανάγκες έχει αναλάβει την επιμέλεια και εκτύπωση μέρους σχολικών εγχειριδίων για τα σχολεία της μειονότητας.

Το Ελληνικό κράτος τα πρώτα χρόνια (1992-1999) έχει αναλάβει την επιδότηση, με 25000 δρχ. μηνιαίως, σε όλους τους Ομογενείς εκπαιδευτικούς. Επισημαίνουμε ότι το Αλβανικό κράτος καταβάλει αυτή την εποχή στους εκπαιδευτικούς μισθούς της τάξεως των 20000 δρχ. ενώ τώρα το μηνιαίο εισόδημα των εκπαιδευτικών είναι της τάξεως των 250-280 Ευρώ.

Έχουν γίνει παρεμβάσεις για τη βελτίωση της κτιριακής υποδομής των σχολείων της Μειονότητας, αλλά και ως προς τον εξοπλισμό τους με σύγχρονα μέσα, δημιουργία βιβλιοθηκών κ.ά. Πολλοί είναι και οι ιδιωτικοί φορείς αλλά και μη κυβερνητικές οργανώσεις από την Ελλάδα που επισκέπτονται τα σχολεία της μειονότητας και προσφέρουν βοήθεια σε διδακτικό εξοπλισμό, γραφική ύλη, εξωσχολικά βιβλία.

Από το 1994 το Γενικό Προξενείο της Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο έχει οργανώσει δίκτυο μεταφοράς των μαθητών προς τα σχολικά κέντρα στους Νομούς Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου.

Ελλείπει συμβατικού πλαισίου, όλες οι ρυθμίσεις στηρίζονται σε άτυπες συνεννοήσεις μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων μέσω του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο.

Στην προβληματική κατάσταση της ελληνικής μειονοτικής εκπαίδευσης στην Αλβανία οι φορείς της μειονότητας αντιδρούν μέσω των πολιτικών τους εκπροσώπων σε κοινοβουλευτικό και κυβερνητικό επίπεδο, ιδιαίτερα στο βαθμό που Έλληνες μειονοτικοί καταλαμβάνουν θέσεις που αφορούν την άσκηση πολιτικής εξουσίας και

μάλιστα στη δημόσια εκπαίδευση. Στο «Ψήφισμα για τα δικαιώματα της Εθνικής Ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία» που απέστειλε η Ομόνοια το Μάιο του 1993 στον πρωθυπουργό και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας υποστήριξε την εισαγωγή της διδασκαλίας των ελληνικών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και οπουδήποτε βρίσκονται μαθητές της μειονότητας. Τα αιτήματα σχετικά με την ουσιαστική εφαρμογή των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων της μειονότητας εκφράστηκαν σε μια εποχή αναμφίβολα σημαντικού πολιτικού και νομικού ελλείμματος, ως προς την προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων. Ο βασικός κορμός των αιτημάτων αυτών ικανοποιήθηκε σε ορισμένο βαθμό ύστερα από τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα τα επόμενα 2-3 χρόνια.

Ιδιαίτερα σημαντικό για τις εξελίξεις αποτελεί το γεγονός ότι φορείς της μειονότητας απευθύνονται παράλληλα και στην ελληνική κυβέρνηση, προβλέποντας στην εξ Αθηνών άμεση βοήθεια ή την άσκηση πίεσης στα Τίρανα για την αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Τέλος, αποδέκτες αιτημάτων είναι και οι διεθνείς οργανισμοί, αρμόδιοι για την επίβλεψη και εφαρμογή των σχετικών και διεθνών δεσμεύσεων της Αλβανίας. Κύριος εκφραστής των αιτημάτων προς τη διεθνή κοινότητα είναι η Ομόνοια. Σε υπόμνημα της (του 2001) προς το Συμβούλιο της Ευρώπης εκφράζει την αντίθεση της για την αυθαίρετη χάραξη των μειονοτικών ζωνών. Τονίζει ότι το δικαίωμα στη μειονοτική εκπαίδευση πρέπει να αποδεσμευτεί από τις μειονοτικές ζώνες και να αποδοθεί οπουδήποτε διαβιούν Έλληνες στην Αλβανία. Επίσης ζητά να βελτιωθούν ποσοτικά και ποιοτικά οι προδιαγραφές της μειονοτικής εκπαίδευσης. Παρόμοιες θέσεις εκφράζουν και η Νεολαία της Ομόνοιας, η οποία διακήρυξε, μεταξύ άλλων, ότι: στην γκετοποίηση της μειονότητας, ζητώντας να εφαρμοστούν εκπαιδευτικά δικαιώματα σε όλες τις βαθμίδες χωρίς περιορισμούς, να επαναλειτουργήσουν όλα τα μειονοτικά σχολεία που έκλεισαν και να αφαιρεθούν από τα σχολικά εγχειρίδια οι ανθελληνικές αναφορές.

Τα αιτήματα που απευθύνονται στην ελληνική κυβέρνηση είναι να προσανατολισμένα σε πιο πρακτικά ζητήματα και αφορούν συνήθως την υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων (αίθουσες, βιβλία), συνδικαλιστικά θέματα των δασκάλων, βελτίωση του νομικού καθεστώτος της μειονοτικής εκπαίδευσης. Σταχυολογώντας τα σχετικά κείμενα που οι εκπαιδευτικοί απευθύνουν στο ελληνικό Υπουργείο Παιδείας ή σε άλλους κυβερνητικούς και κοινοβουλευτικούς φορείς. Τα κύρια αιτήματα που προβάλλονται αφορούν:

- Την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της μειονότητας με την οργάνωση σεμιναρίων, στην Ελλάδα ή την Αλβανία, ανάλογα με τις ανάγκες των εκπαιδευτικών.
- Τη μετεκπαίδευση όλων των εν ενεργεία εκπαιδευτικών στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, καθώς και την εκμάθηση ξένων γλωσσών από ορισμένους σε κάθε σχολείο. Απαραίτητα θεωρείται η ίδρυση και ανέγερση ενός κέντρου επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στο Αργυρόκαστρο και τους Αγίους Σαράντα.
- Την επαγγελματική αναβάθμιση με προσαρμοσμένα προγράμματα. Για κάθε εκπαιδευτικό που ενδιαφέρεται για την περαιτέρω επιστημονική του αναβάθμιση, θα πρέπει να δίνονται ευκαιρίες μετεκπαίδευσης σε πανεπιστήμια ή ιδρύματα της Ελλάδας και αλλού, υπό την προϋπόθεση να επιστρέφουν στην Αλβανία.
- Την τεχνική υποστήριξη για τη δημιουργία σύγχρονων χώρων διδασκαλίας και ψυχαγωγίας στο μειονοτικά σχολεία.
- Την ανάληψη πρωτοβουλίας για τη συγγραφή και διανομή στα μειονοτικά σχολεία της «Ιστορίας του ελληνικού έθνους» προσαρμοσμένη στις ανάγκες των Ελλήνων μαθητών κ.ά.⁵⁹.

3.6. Τα επιμορφωτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς της ελληνικής μειονότητας

Η επιμόρφωση στην παιδαγωγική της λειτουργία σημαίνει την ενημέρωση στις σύγχρονες αντιλήψεις της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας, την πληροφόρηση για την πιθανή αλλαγή στάσης ή θεώρησης σε επικρατούσες παιδαγωγικές απόψεις ή και στην εμβάθυνση στο περιεχόμενο ενός ή περισσότερων γνωστικών αντικειμένων. Η επιμόρφωση έρχεται να διευρύνει και να εμπλουτίσει κατεξοχήν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο επίπεδο της βασικής εκπαίδευσης. Όλοι οι μελετητές των θεμάτων της επιμόρφωσης θεωρούν ως απόλυτη προτεραιότητα την ανάγκη για συνεχή επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Επιτακτικής ανάγκης για επιμόρφωση έρχηζαν και οι εκπαιδευτικοί της ελληνικής μειονότητας, καθώς οι σπουδές των εκπαιδευτικών και ολόκληρου του πληθυσμού της ελληνικής

59. Βλ. Κ. Τσιτσελίκης, *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2003, σσ. 215-217.

μειονότητας δεν επέτρεπαν τη σωστή διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, κυρίως μέσα από την ασυνέπεια που υπήρχε τόσο ως προς τη χρονική αφετηρία όσο και ως προς τη χρονική διάρκειά τους⁶⁰.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της ελληνικής μειονότητας, από το έτος 1987, γινόταν σε κεντρικό επίπεδο από το Τμήμα Ελληνικών του Πανεπιστημίου (Ινστιτούτου) Αργυροκάστρου.

Επειδή το διδακτικό προσωπικό του Πανεπιστημίου δεν διέθετε τα προσόντα για να ανταποκριθεί με επιτυχία στη συγκεκριμένη αποστολή, τέθηκε σε εφαρμογή το «Πρόγραμμα Μορφωτικών Ανταλλαγών μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας», το οποίο εντασσόταν στο ευρύτερο Μορφωτικό Πρόγραμμα των δύο χωρών.⁶¹

3.6.1. Το πρώτο επιμορφωτικό Πρόγραμμα στην Αλβανία (1987-1988)

Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό, υπήρχε η δυνατότητα για αποστολή από την Ελλάδα στην Αλβανία τεσσάρων εκπαιδευτικών. Έμειναν στην Αλβανία για μία εβδομάδα και υπέβαλαν στη συνέχεια λεπτομερή έκθεση για τα θέματα που περιελάμβανε το πρόγραμμα εργασίας τους, καθώς και προτάσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας, της λογοτεχνίας και του πολιτισμού.

Οι αποστολές που επισκέφτηκαν την Αλβανία ήταν δύο. Στην πρώτη αποστολή συμμετείχαν ο κ. Σήφης Μπουζάκης από το Πανεπιστήμιο Πατρών, η αείμνηστη Γεωργία Ξανθάκου, ο κ. Γιώργος Παναγός και ο κ. Χριστόφορος Μηλιώνεις.

Στη δεύτερη αποστολής (24-31 Μαΐου 1988) συμμετείχαν ο κ. Γεώργιος Δ. Καψάλης από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και πάλι η αείμνηστη Γεωργία Ξανθάκου, ο κ. Δημήτρης Τουλούπης και ο κ. Γιώργος Αλβανός.

Η γνωριμία των απεσταλμένων με τους εκπαιδευτικούς αποτέλεσε μια αρχική συστηματικής προσέγγισης των εκπαιδευτικών ζητημάτων της ελληνικής μειονότητας, καθώς κανείς δεν γνώριζε εκ των προτέρων τις πραγματικές τους ανάγκες και προτεραιότητες⁶².

60. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 51-60.

61. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.*, σ. 62.

62. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.* σσ. 63-64.

3.6.2. Πρόγραμμα επιμόρφωσης στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκαν συνολικά έξι επιμορφωτικά Προγράμματα. Τα τρία από αυτά χρηματοδοτήθηκαν από τη Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Εκπαιδευτικών Ανταλλαγών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και τα υπόλοιπα τρία από το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων.

Οι βασικές κατηγορίες των εκπαιδευτικών που παρακολούθησαν τα προγράμματα ήταν οι εκπαιδευτικοί του τετράχρονου και οι φιλόλογοι τους οκτάχρονου σχολείου, καθώς και οι διδάσκοντες την ελληνική γλώσσα σε φροντιστηριακό επίπεδο. Μία ειδική κατηγορία αποτέλεσαν οι φοιτητές του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου.

3.6.3. Επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς διαφόρων ειδικοτήτων (1-30 Σεπτεμβρίου 1992)

Φορέας του Προγράμματος ήταν η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Εκπαιδευτικών Ανταλλαγών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ο αριθμός των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα ανήλθε στους πενήντα. Βασικές δραστηριότητες του Προγράμματος είναι η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού, καθώς και η ξενάγηση σε αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους.

Κατόπιν καταγραφής των ειδικοτήτων των εκπαιδευτικών ο πρώτος στόχος ήταν να διαμορφωθεί μια άποψη για το γλωσσικό επίπεδο της ομάδας.

Θετικές ήταν οι διαπιστώσεις για τους δασκάλους του τετράχρονου και τους φιλόλογους του οκτάχρονου σχολείου που διδάσκουν στην ελληνική γλώσσα. Οι βασικές τους αδυναμίες εμφανίστηκαν σε θέματα που αφορούν την ιστορικότητα της ελληνικής γλώσσας.

Γλωσσικές αδυναμίες είχαν οι εκπαιδευτικοί που δίδασκαν στο τετράχρονο και οκτάχρονο αλβανικό σχολείο, καθώς επίσης και οι Μαθηματικοί και οι Φυσικοί που δίδασκαν στο οκτάχρονο στην αλβανική γλώσσα.

Παράλληλα με τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος, συμπεριλήφθηκαν επίσης και «Θέματα παιδαγωγικής κατάρτισης, συνδυάζοντας συχνά το γνωστικό

αντικείμενο με τη διδακτική του προσέγγιση» καθώς και «Μαθήματα ειδικότητας όπως Φιλολογία, Ιστορία, Μαθηματικά, Φυσική κλπ.

Επίσης οι εκπαιδευτικοί παρακολούθησαν την τελευταία εβδομάδα ολόκληρο το Πρόγραμμα μαθημάτων σε Δημοτικά Σχολεία και σε Γυμνάσια της πόλης των Ιωαννίνων.⁶³

3.6.4. Το πρώτο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς των φροντιστηρίων (20 Αυγούστου- 20 Σεπτεμβρίου 1993)

Φορέας του Προγράμματος ήταν πάλι η Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων και Εκπαιδευτικών Ανταλλαγών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το πρόγραμμα απευθυνόταν σε πενήντα εκπαιδευτικούς ελληνικής καταγωγής απο την Αλβανία οι οποίοι δίδασκαν σε φροντιστηριακό επίπεδο την ελληνική γλώσσα σε περιοχές, στις οποίες δεν επιτρέπονταν η ίδρυση και λειτουργία ελληνόγλωσσων σχολείων. Το επίπεδο που αυτοί κατείχαν την ελληνική γλώσσα ήταν σχετικά χαμηλό. Είκοσι πέντε περίπου από τα μέλη της ομάδας είχαν δεχθεί εφτάχρονη ελληνόγλωσση εκπαίδευση, γύρω στους δεκαπέντε τετράχρονη ελληνόγλωσση εκπαίδευση και οι υπόλοιποι δέκα ήταν αυτοδίδακτοι. Τέλος δέκα εκπαιδευτικοί κυρίως από την πρώτη κατηγορία αποφοίτησαν από τη Μέση Παιδαγωγική Σχολή Αργυροκάστρου.

Ο αριθμός των μαθητών που αναφέρθηκε απο τους τριανταπέντε εκπαιδευτικούς ότι παρακολουθούσαν τα μαθήματα τους ανερχόταν περίπου στους χίλιους εκατό. Η ηλικία των μαθητών κυμαινόταν συνήθως μεταξύ οκτώ και δεκατεσσάρων ετών. Τα μαθήματα γίνονταν τις απογευματινές ώρες, συνήθως σε σχολικές αίθουσες ή στα σπίτια των δασκάλων. Η συχνότητα μαθημάτων ήταν δυο ή τρεις φορές την εβδομάδα από μιάμιση μέχρι δύο ώρες σε κάθε συνάντηση.

Οι μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι εκπαιδευτικοί είχαν να κάνουν με το επίπεδο των γνώσεων τους, με τις αίθουσες διδασκαλίας, αλλά κυρίως με τα βιβλία της ελληνικής γλώσσας.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία διαμορφώθηκε το εκπαιδευτικό αλλά και πολιτιστικό-μορφωτικό μέρος του Προγράμματος. Το εκπαιδευτικό μέρος του Προγράμματος οργανώθηκε σε τέσσερις βασικές θεματικές ενότητες:

63. Βλ. Γ.Δ. Καυγάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 66-72.

- Στη Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας
- Στη Διδακτική Μεθοδολογία της Γλώσσας
- Σε μια ευρύτερη Παιδαγωγική κατάρτιση
- Σε Ιστορικά και Αρχαιολογικά θέματα, σε θέματα Θρησκείας κ.λ.π.⁶⁴.

Επιστημονικός υπεύθυνος του Προγράμματος ήταν ο Γ.Δ. Καψάλης μέλος του Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

3.6.5. Το πρώτο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς του τετράχρονου και οκτάχρονου σχολείου (25 Ιουνίου - 6 Αυγούστου 1994)

Φορέας του επιμορφωτικού Προγράμματος ήταν το ΕΙΥΑΠΟΕ. Το Πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση περιελάμβανε εκατό εκπαιδευτικούς για το χρονικό διάστημα από 25 Ιουνίου έως 16 Ιουλίου και η δεύτερη τον ίδιο αριθμό εκπαιδευτικών για το χρονικό διάστημα από 17 Ιουλίου έως 6 Αυγούστου.

Το Πρόγραμμα απευθύνθηκε στη μεγαλύτερη πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που δίδασκαν στο τετράχρονο ελληνόγλωσσο σχολείο και στους εκπαιδευτικούς που δίδασκαν τα γλωσσικά- φιλολογικά μαθήματα στο δεύτερο τετράχρονο κύκλο του οκτάχρονου σχολείου⁶⁵.

3.6.6. Το δεύτερο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς των Φροντιστηρίων (18 Αυγούστου-4 Σεπτεμβρίου 1994)

Το Πρόγραμμα αυτό αποτέλεσε στην ουσία το προηγούμενο πρόγραμμα για τους εκπαιδευτικούς Φροντιστηρίων το οποίο έλαβε χώρα τον περασμένο χρόνο. Έτσι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί είχαν παρακολουθήσει και το προηγούμενο, εκτός από μία ομάδα εκπαιδευτικών, περίπου δέκα στον αριθμό, από τη βορειότερη Αλβανία και την περιοχή των Τιράνων⁶⁶.

64. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ.72-87.

65. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.* σσ. 88-94.

66. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.* σσ. 95-105.

3.6.7. Το δεύτερο επιμορφωτικό Πρόγραμμα για εκπαιδευτικούς του τετράχρονου και οκτάχρονου σχολείου (25 Ιουνίου – 15 Ιουλίου 1995)

Το συγκεκριμένο επιμορφωτικό Πρόγραμμα αποτελεί στην ουσία το πρώτο μέρος ενός συνολικού Προγράμματος για εκπαιδευτικούς της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Το Πρόγραμμα αυτό υποβλήθηκε στις 13.02.1995 προς το Προξενείο Αργυροκάστρου από μια ομάδα καθηγητών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και εγκρίθηκε στις 30.05.1995 από το ΕΙΥΑΠΟΕ.

Το συγκεκριμένο Πρόγραμμα απευθυνόταν σε εκπαιδευτικούς της ελληνικής μειονότητας που δίδασκαν στον πρώτο σχολικό κύκλο, που ήταν ως γνωστόν το τετράχρονο σχολείο και στον οποίο όλα τα μαθήματα διδάσκονταν στην ελληνική γλώσσα και παράλληλα με το μάθημα της αλβανικής γλώσσας. Επιστημονικός υπεύθυνος ήταν ο Γεώργιος Δ. Καψάλης⁶⁷.

3.6.8. Επιμορφωτικό Πρόγραμμα για τους φοιτητές του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου (27 Αυγούστου – 23 Σεπτεμβρίου 1995)

Το συγκεκριμένο Πρόγραμμα είχε περισσότερο το χαρακτήρα ενός ενισχυτικού Προγράμματος διδασκαλίας και γνώσεων αφού οι βασικοί αποδέκτες του ήταν οι φοιτητές του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου.

Παράλληλα με του φοιτητές συμμετείχαν στο Πρόγραμμα και οι Καθηγητές ελληνικής καταγωγής του ιδίου Πανεπιστημίου. Φορέας και χρηματοδότης του Προγράμματος ήταν το ΕΙΥΑΠΟΕ.

Με την ίδρυση του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου, υπογράφηκε Πρωτόκολλο Συνεργασίας ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και το Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου, παρέχοντας τη δυνατότητα για ενίσχυση του νεοϊδρυθέντος Τμήματος με διδακτικό προσωπικό από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων⁶⁸.

67. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996. σσ. 106-112.

68. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *ό.π.*, σσ. 113-120.

3.7. Το Εκπαιδευτικό ζήτημα στη Χειμάρρα

Από το 1991 το αίτημα για άνοιγμα δημόσιου ελληνικού σχολείου στη Χειμάρρα παραμένει πάγιο και σταθερό τόσο από τους κατοίκους όσο και από οργανώσεις της Μειονότητας, αλλά και στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ωστόσο, το ζήτημα τίθεται πρακτικά για την κομόπολη της Χειμάρρας, στην οποία λειτουργεί αλβανικό σχολείο.

Στο αίτημα των γονέων της Χειμάρρας να επαναλειτουργήσει ελληνικό σχολείο, το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας (Δ/νση Οκτάχρονης Εκπαίδευσης) απάντησε στις 13.08.1998 ότι η Χειμάρρα δεν είναι χαρακτηρισμένη ως μειονοτική περιοχή και συνεπώς δεν είναι δυνατό να ανοίξει μειονοτικό σχολείο. Πρότεινε όμως να προστεθεί στο πρόγραμμα του σχολείου η διδασκαλία της ελληνικής ως γλωσσικό μάθημα. Στην προσφορά αυτή οι αιτούντες και η Ομόνοια απαντούν με επιμονή ότι δεν αποδέχονται καμία άλλη λύση παρά μόνο το άνοιγμα του σχολείου με πλήρες ελληνόφωνο πρόγραμμα.

Όλα αυτά τα χρόνια, το άνοιγμα ελληνικού σχολείου στη Χειμάρρα αναδεικνύεται σε κεντρικό ζήτημα για την προστασία των δικαιωμάτων της Μειονότητας. Η Ομόνοια αναδεικνύει το εκπαιδευτικό ζήτημα της Χειμάρρας σε μείζονος σημασίας ζήτημα για την εφαρμογή των δικαιωμάτων της Μειονότητας. Το ζήτημα αυτό αποδέχεται και υιοθετεί και η Συμβουλευτική Επιτροπή Εμπειρογνομόνων της Σύμβασης-πλαίσου.

Από την άλλη πλευρά, οι αλβανικές αρχές επικαλούνται την «εθνικότητα» των κατοίκων της Χειμάρρας, χρησιμοποιώντας το ως βασικό επιχείρημα για την απόδοση εκπαιδευτικών δικαιωμάτων. Μάλιστα οι αλβανικές αρχές προέβησαν και σε ελέγχους στα τοπικά ληξιαρχικά γραφεία ώστε να αποδείξουν ότι η «εθνικότητα» των κατοίκων της Χειμάρρας (των αιτούντων) είναι αλβανική. Υπενθυμίζουμε ότι η αλλαγή της εθνικότητας από «ελληνική» σε «αλβανική» έγινε αυθαίρετα από το καθεστώς Χότζα κατά το 1946-1947 και έκτοτε η εθνικότητα αναγράφεται στα δημοτολόγια αλλά και πιστοποιητικά ως «αλβανική».

Με πρωτοβουλία της Ομόνοιας, και σε συνεργασία με την τοπική οργάνωση της Ομόνοιας στη Χειμάρρα, άνοιξαν φροντιστήρια εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Η συμμετοχή στα φροντιστήρια είναι ελεύθερη και δωρεάν. Τα φροντιστήρια αυτά λειτούργησαν για πολλά χρόνια άτυπα, δίχως την επίσημη αναγνώριση από το αλβανικό Υπουργείο Παιδείας. Μετά την κύρωση του νόμου περί ιδιωτικών μη δημόσιων σχολείων (υπ' αριθ. 248 από 28.05.1999 Απόφαση του Υπουργικού

Συμβουλίου της Αλβανίας), η επίσημη θέση του αλβανικού Υπουργείου Παιδείας ήταν ότι δεν υπάρχει κανένα κώλυμα στην ίδρυση ιδιωτικού δίγλωσσου σχολείου. Έτσι για πολλά χρόνια στη Χειμάρρα δεν αξιοποιήθηκε ούτε η πρόταση για επισημοποίηση της επιπρόσθετης διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσα ως προαιρετικό μάθημα, στο πλαίσιο του προγράμματος του δημοσίου σχολείου, ούτε το άνοιγμα ιδιωτικού ελληνικού σχολείου. Το θέμα αυτό αναδείχτηκε σε εθνικό ζήτημα με αποτέλεσμα πολλές φορές να αποτελεί αντικείμενο συζήτησης των εκάστοτε κυβερνήσεων στην Ελλάδα και Αλβανία.

Με την υπ' αριθ. 266 από 05.05.2006 Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου της Αλβανικής Κυβέρνησης χορηγήθηκε επίσημα άδεια, στον Ιδιωτικό Εκπαιδευτικό Φορέα «*Όμηρος*» για την ίδρυση ιδιωτικού σχολείου στη Χειμάρρα.

Βάσει της ανωτέρω απόφασης, τον Σεπτέμβριο του 2006, άνοιξε επίσημα η πρώτη τάξη στο ιδιωτικό σχολείο της Χειμάρρας. Το σχολικό έτος 2015-2016 το σχολείο Χειμάρρας έχει εννέα τμήματα με 95 μαθητές συνολικά, οι 92 είναι ομογενείς, οι 3 είναι αλλογενείς. Το ιδιωτικό σχολείο Χειμάρρας στεγάζεται στο παλαιό σχολείο της πόλης το οποίο ανακαινίστηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο. Επίσης λειτουργεί και νηπιαγωγείο με τρία τμήματα και συνολικά 24 παιδιά.

Το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας έχει στηρίξει το σχολείο αυτό με διδακτικό εξοπλισμό, σχολικά και εξωσχολικά εγχειρίδια, μεταφορά μαθητών κ.α. Κάθε χρόνο στο σχολείο Χειμάρρας αποσπώνται δάσκαλοι από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας.

3.8. Εκπαιδευτήρια της Αυτοκέφαλής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Αλβανίας.

Η ορθόδοξη εκκλησία της Αλβανίας, με τη συμβολή του Μακαριότατου Αρχιεπισκόπου Τιράνων και πάσης Αλβανίας κ. Αναστάσιος έχει επιδείξει σημαντική δραστηριότητα στον τομέα της εκπαίδευσης.

Ορθόδοξος Θεολογική Ακαδημία «Ανάσταση του Κυρίου» στην Ιερά Μονή «Αγ. Βλάσιου» στο Δυρράχιο. Λειτουργεί από τον Φεβρουάριο του 1992 για την προετοιμασία των νέων στελεχών της Εκκλησίας της Αλβανίας. Δέχεται κατόπιν διαγωνισμού τελειόφοιτους Λυκείου. Στεγάζεται σε νέο νεόδμητο ιδιόκτητο συγκρότημα κτιρίων που διαθέτει οικοτροφείο.

Πρόεδρος της Εφορείας: ο Μακαριότατος Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσις Αλβανίας κ. Αναστάσιος.

- **Εκκλησιαστικό Λύκειο: «Τίμιος Σταυρός», Αργυρόκαστρο:** Ιδρύθηκε από το 1998 και αναγνωρίζεται ως «δίγλωσσο θρησκευτικό μη κρατικό μεσαίο σχολείο». Οι μαθητές είναι υπότροφοι του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου και γίνονται δεκτοί κατόπιν εξετάσεων. Η ελληνική διδάσκεται εντατικά σ' όλες τις τάξεις του σχολείου. Το Λύκειο από τον Οκτώβριο του 2001 έχει αναγνωριστεί ως επίσημο εξεταστικό κέντρο για την πιστοποίηση της ελληνομάθειας σύμφωνα με τις προδιαγραφές που θέτει το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Θεσσαλονίκη). Η πλειοψηφία των αποφοίτων του «Τιμίου Σταυρού» συνεχίζουν τις ανώτερες σπουδές τους στη Θεολογική Ακαδημία Δυρραχίου.

Συνολικά οι μαθητές του σχολείου είναι 38 (κατά τη συντριπτική πλειοψηφία τους είναι όλοι τους υπότροφοι του παρακείμενου Οικοτροφείου). Το εκπαιδευτικό προσωπικό είναι 13 καθηγητές εκ των οποίων 6 μόνιμοι του Σχολείου και 7 ωρομίσθιοι.

- **Εκκλησιαστικό Λύκειο: «Τίμιος Σταυρός»,** ιδρύθηκε το 2007 ως παράρτημα στο Σούκθι Δυρραχίου⁶⁹.
- **Εκπαιδευτικό Ίδρυμα «Πνοή Αγάπης»**

Στο Ίδρυμα αυτό εντάσσεται το πρόγραμμα που αναπτύσσει η Ορθόδοξη Εκκλησία στον εκπαιδευτικό τομέα, πολιτιστικών δραστηριοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς, οικολογικής ευαισθητοποίησης κ.λ.π.

- Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης «Πνοή αγάπης» στα Τίρανα με 6 ειδικότητες.
- Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης «Πνοή αγάπης» στο Αργυρόκαστρο με 5 ειδικότητες.
- **Νηπιαγωγεία:** «Φωλιά των Αγγέλων»

Συνολικά παρακολουθούν 156 παιδιά σε 6 νηπιαγωγεία. Στη Δερβιτσάνη, το νηπιαγωγείο, το παρακολουθούν κυρίως παιδιά ελληνικής καταγωγής και γίνεται στην ελληνική γλώσσα. Στο Αργυρόκαστρο και τους Αγ. Σαράντα είναι δίγλωσσα.

Αργυρόκαστρο Α' 28 παιδιά

69. Βλ. *Ημερολόγιο Ιεράς Μητροπόλεως Αργυροκάστρου*, έτους 2009, σ. 48-49.

Αργυρόκαστρο Β΄	30 παιδιά
Δερβιτσάνη	35 παιδιά
Πρεμετή	18 παιδιά
Τεπελένι	18 παιδιά
Αγ. Σαράντα	27 παιδιά

Συνολικά απασχολούνται 17 εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής και 5 είναι βοηθητικό προσωπικό.

- **9-χρονο Αλβανο-Αμερικανικό σχολείο «Πρωταγωνιστές»** λειτουργεί στα Τίρανα από το 2001, μεταστεγάστηκε το 2008 στο Εκπαιδευτικό Συγκρότημα «Θαβώρ».
- **9-χρονο Αλβανο - Ελληνικό σχολείο «Πνοή Αγάπης»** στο Δυρράχιο. Λειτουργεί από το 2004 σε ιδιόκτητο σύγχρονο εκπαιδευτικό συγκρότημα.
- **9-χρονο Ελληνο – Αλβανικό Σχολείο «Πνοή Αγάπης»**, στην πόλη του Αργυροκάστρου το οποίο ιδρύθηκε το 2002. Συνολικά έχει 227 μαθητές σε δύο ανά έτος παράλληλες τάξεις με βάση τη γλώσσα την οποία κατά την εγγραφή κατέχουν καλύτερα. Το εκπαιδευτικό προσωπικό αποτελείται από 31 εκπαιδευτικούς (δάσκαλοι δημοτικής και καθηγητές γυμνασίου) εκ των οποίων 22 είναι μόνιμοι και οι 9 ωρομίσθιοι.
- **Ορθόδοξο Οικοτροφείο Θηλέων «Η Θεοτόκος, Άνθος το Αμάραντον»** στο Βουλιαράτι Αργυροκάστρου. Λειτουργεί από το 2001 και φιλοξενεί 45 κορίτσια από την ευρύτερη περιοχή και σπουδάζουν στο δημόσιο σχολείο Βουλιαρατίου.
- **Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο «Απόστολος Παύλος»** στο Μεσοπόταμο Δελβίνου με 4 ειδικότητες λειτουργεί από το 2006 και έχει συνολικά 162 μαθητές. Το εκπαιδευτικό προσωπικό αποτελείται από 29 καθηγητές εκ των οποίων 20 μόνιμο προσωπικό και 9 ωρομίσθιους.

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ορθοδόξου Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Αλβανίας ιδρύθηκαν και λειτουργούν σύμφωνα με τον υπ' αριθ. 7952 από 21.06.1995 Νόμο «Για το προπανεπιστημιακό εκπαιδευτικό σύστημα» (όπως τροποποιήθηκε), και την υπ' αριθ. 248 από 28.05.1999 απόφαση του Υπουργικού

Συμβουλίου «Για τα κριτήρια και τις διαδικασίες έκδοσης άδειας για την λειτουργία μη κρατικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όπου διδάσκονται θρησκευτικά μαθήματα ή όπου τα μαθήματα διδάσκονται και σε ξένη γλώσσα».

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της εκκλησίας, που λειτουργούν στο χώρο της Μειονότητας, είναι δίγλωσσα (ελληνικά και αλβανικά). Σ' όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της εκκλησίας διδάσκεται, ως ξένη γλώσσα, η αγγλική.

Στα ανωτέρω εκπαιδευτικά ιδρύματα, αποσπώνται από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας, κατ' εξαίρεση και μετά από θετική εισήγηση του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου, μόνιμοι εκπαιδευτικοί ΠΕ και ΤΕ από την Ελλάδα

3.9. Τα Ιδιωτικά δίγλωσσα ελληνο-αλβανικά σχολεία στην Αλβανία.

Μετά την κύρωση της υπ' αριθ. 248 από 28.05.1999 απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου «Για τα κριτήρια και τις διαδικασίες έκδοσης άδειας για την λειτουργία μη κρατικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όπου διδάσκονται θρησκευτικά μαθήματα ή όπου τα μαθήματα διδάσκονται και σε ξένη γλώσσα» στην Αλβανία ιδρύθηκαν δύο αλβανο-ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα.

- **Δίγλωσσο αλβανο-ελληνικό κολέγιο «Αρσάκειο»** στα Τίρανα. Το «Αρσάκειο» Τιράνων ιδρύθηκε το 1998 και αναγνωρίστηκε επίσημα μετά την κύρωση του ανωτέρω σχετικού Νόμου.

Αρχικά τα εκπαιδευτήρια του σχολείου στεγάστηκαν σε ενοικιαζόμενους χώρους εντός της πόλης των Τιράνων και μετά το 2006 τα εκπαιδευτήρια αυτά στεγάστηκαν σε ιδιόκτητο συγκρότημα στα προάστια των Τιράνων. Είναι καθαρά ιδιωτικά σχολεία και οι μαθητές πληρώνουν δίδακτρα.

- **9-χρονο αλβανο-ελληνικό σχολείο «Όμηρος»** στην Κορυτσά. Το σχολείο αυτό εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. 405 από 29.12.2004 Απόφαση του Υπουργείου Παιδείας της Αλβανίας.

Μεταξύ άλλων η Απόφαση αναφέρει ότι το σχολείο θα λειτουργήσει βάσει της δομής του σχολικού έτους, του διδακτικού προγράμματος, των μαθημάτων και εγχειριδίων των δημόσιων 9-χρονων σχολείων, με τις παρακάτω τροποποιήσεις:

α) Υποχρεωτικά μαθήματα: Ελληνική γλώσσα, ιχνογραφία, τεχνολογία, ωδική, φυσική αγωγή θα διδαχτούν στην ελληνική γλώσσα και αποτελούν το 34,6% του συνολικού προγράμματος.

β) Τα μαθήματα: χρήση υπολογιστών και μελέτη περιβάλλοντος θα είναι μαθήματα επιλογής.

γ) Ο αριθμός των εισακτέων ανά έτος θα είναι 80.

Το σχολείο σήμερα αποτελείται από 20 τμήματα με 389 μαθητές. Οι 262 είναι ομογενείς και οι 127 είναι αλλοδαποί. Επίσης λειτουργούν 4 νηπιαγωγεία με 73 νήπια.

Το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας έχει στηρίξει, επίσης, το σχολείο αυτό με διδακτικό εξοπλισμό, σχολικά και εξωσχολικά εγχειρίδια κ.α.. Κάθε χρόνο στο σχολείο Κορυτσάς αποσπώνται δάσκαλοι από το Υπουργείο Παιδείας της Ελλάδας για τα μαθήματα που διδάσκονται στα ελληνικά και έχει και επιτόπιο προσωπικό για τα υπόλοιπα μαθήματα.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι το καθεστώς και ο τρόπος λειτουργίας των δημοσίων σχολείων στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, είναι νόμιμα κατοχυρωμένα, για την υποχρεωτική φοίτηση (1^η μέχρι 9^η τάξη). Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι το αλβανικό κράτος, αν και είναι υποχρέωσή του, δεν λαμβάνει τα ανάλογα μέτρα για την αντιμετώπιση των σημαντικών προβλημάτων. Οι ελλείψεις επενδύσεων για τη βελτίωση της υποδομής στα σχολεία της Μειονότητας, οι ελλείψεις σχολικών κειμένων, οι ελλείψεις διδακτικού εξοπλισμού, η αδιαφορία για τη μεταφορά των μαθητών στα σχολεία κ.ά., δεν έχουν δημιουργήσει και τις καλύτερες προϋποθέσεις για την ομαλή και αποτελεσματική λειτουργία των σχολείων.

3.10. Ανάπτυξη συμπληρωματικού υλικού από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων για τα Σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας

Όπως προαναφέραμε στο κεφάλαιο «*Τα σχολικά εγχειρίδια του σήμερα*», ένα από τα βασικότερα προβλήματα της εκπαίδευσης στην Μειονότητα είναι τα σχολικά εγχειρίδια. Τόσο των συχνών αλλαγών στο Αλβανικό εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και από την καθυστέρηση προμήθειας των σχολείων με τα απαιτούμενα βιβλία.

Επιπλέον το διδακτικό υλικό που χρησιμοποιείται στα σχολεία της μειονότητας χρειάζεται μια ανανέωση ώστε να ανταποκρίνεται με επιτυχία στις απαιτήσεις των καιρών. Παράλληλα είναι γνωστό και το ζήτημα που υπάρχει με το Λύκειο, όπου, στην ουσία, δεν διατίθεται ούτε βιβλία ούτε ειδικευμένο διδακτικό προσωπικό, ούτε πολλές ώρες διδασκαλίας, παρά το γεγονός ότι οι απόφοιτοι των σχολείων της ελληνικής μειονότητας εξετάζονται στη ύλη του Λυκείου για την εισαγωγή τους στα ελληνικά Πανεπιστήμια.

Στο σεμινάριο που έγινε για τους εκπαιδευτικούς της μειονότητας το 2012 στη Δερβιτσάνη, ο κ. Γεώργιος Δ. Καψάλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, νυν Πρύτανης αλλά και Επιστημονικός Υπεύθυνος του Έργου, αναφέρει στην εισήγησή του: *Για τους παραπάνω λόγους και λόγω επίσης της χρόνιας επαφής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με το εκπαιδευτικό σύστημα της μειονότητας και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, κατατέθηκε γραπτή πρόταση και εισήγηση προς τον Ομότιμο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Μιχάλη Δαμανάκη να ενταχθεί στο γενικό Πρόγραμμα με τίτλο «Παιδεία Ομογενών» η Ανάπτυξη Συμπληρωματικού Υλικού για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας. Η πρόταση έγινε δεκτή και εντάχθηκε στο παραπάνω Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Κρήτης και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων υλοποίησε το συγκεκριμένο Πρόγραμμα.*

Στην ουσία γράφτηκε ένα βιβλίο για κάθε μία από τις πέντε τάξεις του Δημοτικού, τέσσερα βιβλία για τις τάξεις του Γυμνασίου και τρία βιβλία για τις τάξεις του Λυκείου. Επίσης, γράφτηκαν Βιβλία για το Δάσκαλο και τον Καθηγητή αντίστοιχα με οδηγίες, επιπρόσθετο διδακτικό υλικό και απαντήσεις στις ασκήσεις των βιβλίων της γλώσσας. Τα βιβλία αυτά, όπως επισήμανε και ο κ. Γ. Δ. Καψάλης δεν γράφτηκαν για να αντικαταστήσουν τα αναγνωστικά και τα βιβλία της γλώσσας που χρησιμοποιούνται ήδη στα σχολεία. Τα βιβλία αυτά εμπεριέχουν ένα συμπληρωματικό, επιπρόσθετο διδακτικό υλικό, παρακολουθούν τα υπάρχοντα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στα σχολεία της ελληνικής μειονότητας, αλλά φέρνουν μια ανανέωση τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο διδακτικής προσέγγισης, με σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση της γλωσσικής διδασκαλίας. Επιμένοντας περισσότερο σε μία γλωσσική και πραγματολογική ανάλυση των κειμένων, καθώς και στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου.

Τα βιβλία ολοκληρώθηκαν το 2014 και μετέπειτα, με τη βοήθεια του Γενικού Προξενείου Ελλάδος στο Αργυρόκαστρο, ολοκληρώθηκε η διαδικασία ενημέρωσης προς τα σχολεία της ομογένειας για την παραλαβή τους .

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Αναγκαιότητα και προβληματική της έρευνας

Η εκπαίδευση στον χώρο της Βορείου Ηπείρου είναι ένα ζήτημα, το οποίο έχει απασχολήσει και παράλληλα έχει προβληματίσει πολλές φορές την ελληνική βιβλιογραφία. Η διατήρηση και η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα δίγλωσσα σχολεία της περιοχής είναι ένα ζήτημα μείζονος σημασίας.

Σύμφωνα με τα όσα ειπώθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια, ο αριθμός των μαθητών και τον εκπαιδευτικών κάθε χρόνο μειώνεται σημαντικά. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι διδάσκουν την ελληνική γλώσσα, οδηγούνται στη συνταξιοδότηση. Ένας σημαντικός παράγοντας στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι και το ακαδημαϊκό επίπεδο των εκπαιδευτικών, οι οποίοι καλούνται καθημερινά να καλύψουν τις ανάγκες των μαθητών. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών της ελληνικής μειονότητας που διδάσκουν στον πεντάχρονο πλέον υποχρεωτικό σχολικό κύκλο, είναι απόφοιτοι της Μέσης Παιδαγωγικής Σχολής Αργυροκάστρου και επιπλέον διαθέτουν πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών αντίστοιχου Αλβανικού Παιδαγωγικού Τμήματος στο Αργυρόκαστρο. Οι νεότεροι εκπαιδευτικοί είναι απόφοιτοι του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου. Πέραν όμως των σπουδών τους και την κατάρτισή τους ως εκπαιδευτικοί η επιμόρφωση τους σταματά κάπου εκεί. Δεν πραγματοποιούνται πλέον επιμορφωτικά προγράμματα εξειδικευμένα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας.

Η σπουδαιότητα των σχολικών εγχειριδίων για τη διδακτική πράξη είναι αναμφισβήτητη. Από επιστημονικές έρευνες έχει αποδειχθεί ότι το 70-90% των αποφάσεων που λαμβάνονται στην σχολική τάξη στηρίζονται στα διδακτικά βιβλία, τα οποία μερικές φορές είναι και τα μοναδικά βιβλία που διαβάζουν ορισμένοι μαθητές σε ολόκληρη τη ζωή τους⁷⁰. Ειδικότερα, όταν πρόκειται για τα σχολικά εγχειρίδια των μαθητών μιας ελληνικής μειονότητας, οι οποίοι δεν διδάσκονται με επάρκεια την ελληνική γλώσσα. Ένα ζήτημα το οποίο προκύπτει, στα σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, σύμφωνα με τα στοιχεία τα οποία έχουμε συλλέξει, είναι τα σχολικά εγχειρίδια που διδάσκονται τις τελευταίες δεκαετίες. Τα βιβλία αυτά είτε είναι επιμελημένα από ομογενείς συγγραφείς, είτε είναι μετάφραση των αντίστοιχων αλβανικών βιβλίων, που διαθέτει το Αλβανικό Εκπαιδευτικό Σύστημα.

Οι παραπάνω προβληματισμοί οδήγησαν στη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, η οποία εστιάζει στο ακαδημαϊκό επίπεδο των εκπαιδευτικών της μειονότητας, αναφορικά με τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, και στις επιμορφώσεις τους για μια πιο ποιοτική παιδεία στον χώρο, όπως επίσης και το επίπεδο των σχολικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούν σήμερα. Σκοπός, λοιπόν, είναι η διερεύνηση των απόψεων των ομογενών εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στους Νομούς του Αργυροκάστρου, του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα, σχετικά με την επιμόρφωσή τους και τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδακτική τους διαδικασία.

4.2 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών στους Νομούς του Αργυροκάστρου, του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα, σχετικά με την επιμόρφωσή τους, τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδακτική τους διαδικασία και η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Αναλυτικότερα, οι στόχοι της έρευνας είναι:

- Να διερευνηθεί η αναγκαιότητα για εκπαίδευση και επιμόρφωση των ίδιων των εκπαιδευτικών.

70. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 17.

- Να προσδιοριστεί η ποιότητα των σχολικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούν σήμερα.
- Να διερευνηθεί η ανάγκη των μαθητών για βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Βάσει των προαναφερθέντων στόχων προκύπτουν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Έχουν παρακολουθήσει στο παρελθόν επιμορφωτικά σεμινάρια οι εκπαιδευτικοί;
- Τα επιμορφωτικά προγράμματα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ήταν αποδοτικά;
- Υπάρχει ανάγκη για επιπλέον διεξαγωγή επιμορφωτικών προγραμμάτων;
- Τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν ανταποκρίνονται στα σημερινά δεδομένα και στις ανάγκες των μαθητών;
- Σε ποιους τομείς θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι υστερούν τα σχολικά εγχειρίδια;
- Πώς κρίνουν συνολικά οι εκπαιδευτικοί τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας;
- Χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί κάποιο βοηθητικό εγχειρίδιο στη διδασκαλία τους;
- Είναι ικανοποιημένοι οι εκπαιδευτικοί από τα Αναλυτικά Προγράμματα του Αλβανικού Εκπαιδευτικού Συστήματος;
- Αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί στη διδασκαλία τους σύγχρονα μέσα;

4.3 Ερευνητική μεθοδολογία

Για τη διερεύνηση των συγκεκριμένων ερευνητικών ερωτημάτων επιλέχθηκε η ποιοτική ερευνητική προσέγγιση. Θεωρήθηκε κατάλληλη διότι στοχεύει στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και χαρακτηριστικών κοινωνικών ομάδων, απαντώντας κυρίως στα «τι», «πώς» και «γιατί»⁷¹. Στην ποιοτική έρευνα, ο ερευνητής μελετά εις βάθος κοινωνικές διαδικασίες και επιδιώκει να αποκτήσει κάποιου τύπου άμεση ή έμμεση πρόσβαση στη βιωμένη εμπειρία των υποκειμένων, δίνοντας προνομιακή έμφαση στα

71. Βλ. Θ. Ιωσιφίδης, *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα 2008, σσ. 21-28.

κοινωνικά παραγόμενα νοήματα και αναπαραστάσεις, στους τρόπους σχηματισμού τους και στις ποικίλες επιπτώσεις τους στην κοινωνική ζωή⁷².

Το εργαλείο συλλογής δεδομένων που επιλέχθηκε για την παρούσα έρευνα είναι η συνέντευξη, η οποία, αποτελεί, ίσως, την πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες. Αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο μπορεί να εμβαθύνει και να φθάσει σε σημεία που άλλα εργαλεία είναι δύσκολο να προσεγγίσουν. Περιλαμβάνει τη συλλογή στοιχείων μέσω της άμεσης λεκτικής συναλλαγής μεταξύ των ατόμων. Ο Kvale υποστηρίζει πως η χρήση της συνέντευξης στην έρευνα σηματοδοτεί «*μια μετατόπιση από την προσέγγιση των υποκειμένων ως απλών αντικειμένων χειρισμού και των δεδομένων ως ανεξάρτητων από τα άτομα, στην προσέγγιση της γνώσης ως παραγώγου των ατόμων και συχνά μάλιστα ως προϊόντος των μεταξύ τους συζητήσεων*»⁷³. Σύμφωνα με τον Tuckman αποκτώντας πρόσβαση, μέσω της συνέντευξης, στο μυαλό του ατόμου «*μπορούμε να μετρήσουμε τι γνωρίζει, τι του αρέσει και τι όχι, και τι πιστεύει*»⁷⁴.

Η ερευνητική συνέντευξη ορίζεται από τους Cannell & Kahn ως «*συζήτηση δύο ατόμων, που αρχίζει από τον συνεντευκτή, με ειδικό σκοπό την απόκτηση σχετικών με την έρευνα πληροφοριών, και επικεντρώνεται από αυτόν σε περιεχόμενο καθορισμένο από τους στόχους της έρευνας με συστηματική περιγραφή, πρόβλεψη ή ερμηνεία*».⁷⁵ Ανάλογα με τον βαθμό τυποποίησης της συνέντευξης από τον ερευνητή, η συνέντευξη διακρίνεται σε τρία βασικά είδη: τη δομημένη συνέντευξη (structuredinterview), την ημι-δομημένη συνέντευξη (semi-structuredinterview) και τη μη δομημένη συνέντευξη (unstructuredinterview).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η δομημένη συνέντευξη, το περιεχόμενο και οι διαδικασίες της οποίας είναι εκ των προτέρων οργανωμένες. Αυτό σημαίνει ότι, η σειρά και η διατύπωση των ερωτήσεων καθορίζεται με βάση ένα πρόγραμμα και ο συνεντευκτής έχει περιορισμένα περιθώρια ελευθερίας. Ακόμα και όταν παρέχεται κάποιος βαθμός ελευθερίας, αυτός έχει προσδιοριστεί a priori. Όλα τα άτομα που συμμετέχουν στις συνεντεύξεις απαντούν στις ίδιες βασικές ερωτήσεις με την ίδια σειρά. Οι συμμετέχοντες απαντούν στις ίδιες ερωτήσεις, αυξάνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη συγκρισιμότητα των απαντήσεων. Τα δεδομένα για κάθε άτομο

72. Βλ. Θ. Ιωσιφίδης, *ό.π.*, σ. 28.

73. Βλ. L. Cohen, L. Manion, K. Morrison, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα 2008, σ.449.

74. Βλ. L. Cohen, L. Manion, K. Morrison, *ό.π.*, σσ. 451-452.

75. Βλ. L. Cohen, L. Manion, K. Morrison, *ό.π.* σ. 449.

είναι ολοκληρωμένα ως προς τα θέματα της συνέντευξης. Επίσης διευκολύνει την οργάνωση και ανάλυση των δεδομένων⁷⁶.

Όποια κι αν είναι η μέθοδος με την οποία έχει συλλεγεί ένα ποιοτικό υλικό, η επεξεργασία του δε μπορεί να παρακάμψει την ανάλυση περιεχομένου. Ο πολυσύνθετος λόγος διαφορετικών υποκειμένων πρέπει να υποστεί μια κωδικοποίηση και κατηγοριοποίηση που θα επιτρέψουν στον ερευνητή να βάλει σε τάξη το υλικό και να συστηματοποιήσει το περιεχόμενό του⁷⁷. Η ανάλυση περιεχομένου περιλαμβάνει όλες τις διαδικασίες νοηματοδότησης, κατηγοριοποίησης και θεωρητικοποίησης του ποιοτικού υλικού με στόχο την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα, τον έλεγχο των πιθανών ερευνητικών υποθέσεων ή την ερμηνεία και κατανόηση φαινομένων, διαδικασιών και δράσεων. Ως μέθοδος της ανάλυσης των δεδομένων της συνέντευξης χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση περιεχομένου. Η ανάλυση εστιάζεται σε έννοιες, νοήματα ή θέματα που ανακαλούνται αναφορικά με το αντικείμενο μελέτης, συγκεντρώνονται πληροφορίες σχετικά με το αντικείμενο αλλά και με το πώς αυτό γίνεται αντιληπτό από τους συμμετέχοντες. Το θέμα (τμήμα λόγου που αντιστοιχεί σε μια ιδέα) χρησιμοποιείται με σκοπό την επιλογή και ορθολογική οργάνωση κατηγοριών, οι οποίες αναπροσαρμόζονται διαρκώς κατά την πορεία επεξεργασίας του υλικού και συμπυκνώνουν το ουσιώδες περιεχόμενο των συνεντεύξεων⁷⁸.

4.4 Το δείγμα της έρευνας

Στις ποιοτικές κοινωνικές έρευνες η γενίκευση, με την έννοια της αντιπροσωπευτικότητας, σπάνια αποτελεί στόχο. Ο στόχος είναι η σε βάθος μελέτη κοινωνικών φαινομένων, ιδωμένων μέσα από τις εμπειρίες των κοινωνικών υποκειμένων⁷⁹.

Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε δείγμα μη πιθανοτήτων, καθώς δεν υπάρχει πρόθεση για γενίκευση των αποτελεσμάτων, αλλά για εις βάθος εντατική διερεύνηση του αντικειμένου μελέτης. Η στρατηγική δειγματοληψίας που ακολουθήθηκε είναι αυτή της «βολικής» δειγματοληψίας ή δειγματοληψίας «ευκολίας». Η επιλογή αυτή

76. Βλ. L. Cohen, L. Manion, K. Morrison, ό.π. σσ. 458-460.

77. Βλ. Μ.Σακαλάκη, Η ανάλυση Περιεχομένου. Στο Σ. Παπαστάμου (επιμ. έκδ.). *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία: Επιστημολογικοί Προβληματισμοί και Μεθοδολογικές Κατευθύνσεις*, εκδ.Ελληνικά Γράμματα τόμ. Α., Αθήνα 2006, σσ. 477-493

78. Βλ. Μ. Βάμβουκας, *Εισαγωγή στην Ψυχοπαιδαγωγική Έρευνα και Μεθοδολογία*, Αθήνα 2002.

79. Βλ. Θ. Ιωσηφίδης, *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα 2008, σσ. 59-60.

θεωρήθηκε κατάλληλη γιατί περιλαμβάνει την επιλογή ατόμων στα οποία ο ερευνητής έχει εύκολη πρόσβαση. Το δείγμα αυτό δεν οδηγεί σε γενικεύσεις στον ευρύτερο πληθυσμό, κάτι που ούτως ή άλλως δεν επιδιώκεται με την παρούσα έρευνα⁸⁰. Το δείγμα της έρευνας, λοιπόν, αποτελείται από 26 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι κατά το σχολικό έτος 2015-2016 υπηρετούσαν σε δημόσια δίγλωσσα σχολεία της Βορείου Ηπείρου. Το συγκεκριμένο δείγμα θεωρήθηκε επαρκές, καθώς η συλλογή των ποιοτικών δεδομένων έφτασε σε κορεσμό, δηλαδή η συμπερίληψη κι άλλων συμμετεχόντων δεν θα προσέφερε τίποτα καινούριο και πρωτότυπο από αναλυτικής και θεωρητικής πλευράς⁸¹.

4.5 Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα έλαβε χώρα και στους τρεις νομούς της Μειονότητας, στους οποίους λειτουργούν δίγλωσσα σχολεία: στο Νομό Αργυροκάστρου, στο Νομό Δελβίνου και στο Νομό Αγίων Σαράντα, και πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2015-2016 και συγκεκριμένα το διάστημα και συγκεκριμένα από 11 Απριλίου έως 20 Μαΐου 2016.

4.6 Περιγραφή και δομή της συνέντευξης

Ο λεπτομερής, συνεκτικός και προσεκτικός σχεδιασμός της έρευνας με συνεντεύξεις είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία κάθε ερευνητικού εγχειρήματος που στηρίζεται σε αυτή την μεθοδολογία ή την περιλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό.⁸²

Στη συγκεκριμένη έρευνα, αφού διατυπώθηκαν το ερευνητικό πρόβλημα και τα ερευνητικά ερωτήματα και αποφασίστηκε ότι οι πληροφορίες που χρειάζονται είναι ποιοτικές, επιλέχθηκε ως μέθοδος συλλογής των ποιοτικών δεδομένων η συνέντευξη και συγκεκριμένα η δομημένη συνέντευξη για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Έπειτα, ξεκίνησε η δημιουργία του οδηγού συνέντευξης, ο οποίος περιελάμβανε μια σειρά από θεματικές κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Επιδίωξη ήταν ο ερωτώμενος να νιώθει ελεύθερος να αναπτύξει την απάντησή του χωρίς

80. Βλ. L. Cohen, L. Manion, K. Morrison, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Αθήνα 2008, σ. 170.

81. Βλ. Θ. Ιωσηφίδης, *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα 2008, σ. 65.

82. Βλ. Θ. Ιωσηφίδης, *ό.π.* σ. 118.

προκαθορισμούς, περιοχές και ενός «σκελετού» ερωτήσεων που θα έπρεπε να καλυφθούν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης. Επιδίωξη ήταν ο ερωτώμενος να νιώθει ελεύθερος να αναπτύξει την απάντησή του χωρίς προκαθορισμούς. Οι ερωτήσεις αναλύθηκαν ως προς το λεξιλόγιο τους, επιλέχθηκε η σειρά με την οποία θα γίνονταν. Οι βασικές θεματικές περιοχές που συγκροτήθηκαν, βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων, και έπρεπε να καλυφθούν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ήταν τρεις: 1) η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, 2) τα σχολικά εγχειρίδια του σήμερα, 3) ποιοτικά παρεχόμενη εκπαίδευση.

Ακολούθησε πιλοτική εφαρμογή της συνέντευξης σε τρία άτομα, ώστε να διαπιστωθεί αν οι ερωτήσεις είναι κατανοητές από τα υποκείμενα, αν υπάρχουν λάθη στη διατύπωσή τους, αν η σειρά των ερωτήσεων είναι κατάλληλη, όπως επίσης και να εκτιμηθεί ο απαιτούμενος χρόνος για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων αλλά και γίνει η απαραίτητη εξοικείωση τόσο με τα μέσα ηχογράφησης όσο και με την ίδια τη διαδικασία της συνέντευξης λόγω της απειρίας της ερευνήτριας. Η πιλοτική εφαρμογή κατέδειξε την ανάγκη αλλαγής στη διατύπωση κάποιων ερωτήσεων, το οποίο και έγινε, και διαπιστώθηκε πως ο μέσος χρόνος διάρκειας κάθε συνέντευξης είναι περίπου 15-20 λεπτά.

Μετά την πιλοτική εφαρμογή του ερευνητικού εργαλείου, και τις διορθώσεις που η πιλοτική εφαρμογή κατέδειξε, ζητήθηκε σχετική άδεια από τη Διεύθυνση Παιδείας Αργυροκάστρου και Αυλώνας και την άδεια των Διευθυντών των σχολείων, ούτως ώστε η ερευνήτρια να ξεκινήσει τις επισκέψεις σε συγκεκριμένα σχολεία των νομών που προαναφέραμε, ώστε να διεξαχθούν οι συνεντεύξεις. Οι συνεντευξιαζόμενοι ενημερώθηκαν σχετικά με το αντικείμενο μελέτης, τη διασφάλιση της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας του περιεχομένου των συνεντεύξεων καθώς και τον εκτιμώμενο χρόνο διάρκειας της συνέντευξης.

4.7. Περιορισμοί της έρευνας

Κατά τη διάρκεια της πιλοτικής εφαρμογής των συνεντεύξεων, και οι τρεις εκπαιδευτικοί εξέφρασαν την ανησυχία τους και την άρνηση τους για τη μέθοδο καταγραφής των απαντήσεων.

Όπως αναφέρουν οι G. Verma & K. Mallick: *Στην εκπαιδευτική έρευνα είναι απαραίτητο να συναποφασιστεί ο τρόπος με τον οποίο θα καταγραφεί η συνέντευξη. Από την πλευρά του ερευνητή, η προτιμητέα επιλογή πιθανόν να είναι η ηχογράφηση,*

*επειδή παρέχει όχι μόνο μια καταγραφή αυτών που ακριβώς είπε ο ερωτώμενος, αλλά και το σκαμπανέβασμα της φωνής του που μπορεί να είναι επιπρόσθετη και πολύτιμη πηγή πληροφοριών[...] Σε περίπτωση άρνησης, ο ερευνητής πρέπει να δεχθεί την απόφασή τους και να αρκεστεί στο να κρατά σημειώσεις[...]*⁸³.

Επιπλέον περιοριστικός παράγοντας αποτέλεσε το γεγονός πως κατά τη διάρκεια των επισκέψεων της ερευνήτριας στα σχολεία, κάποιοι εκπαιδευτικοί αρνήθηκαν να λάβουν μέρος στη έρευνα, όπως, επίσης, μερικοί εκ των συμμετεχόντων να απαντήσουν σε κάποιες από της ερωτήσεις της συνέντευξης. Αξίζει να σημειωθεί πως οι εκπαιδευτικοί της Μειονότητας δεν είναι εξοικειωμένοι στην ερευνητική διαδικασία και εκπέμπουν το συναίσθημα της ανασφάλειας στην έκφραση απόψεων.

83. Βλ. G. Verma & K. Mallick, *Εκπαιδευτική έρευνα, θεωρητικές προσεγγίσεις και τεχνικές*, Αθήνα 2004, σ. 253.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Παρουσίαση και ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας

5.1 Περιγραφή του δείγματος της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας, όπως προαναφέρθηκε, αποτελούν 25 εκπαιδευτικοί που υπηρετούν σε σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Στην παρούσα υποενότητα θα γίνει αναφορά στα ατομικά και επαγγελματικά τους χαρακτηριστικά.

Αναφορικά με το φύλο, οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος. Ως προς τα έτη προϋπηρεσίας, ο μέσος όρος είναι περίπου τα 19 χρόνια. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται αναλυτικά το φύλο και τα χρόνια προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών.

Φύλο	<u>Άνδρες</u>	<u>Γυναίκες</u>	
	2	23	
Έτη προϋπηρεσίας	<u>1-10 έτη</u>	<u>11- 20 έτη</u>	<u>21- 40 έτη</u>
	6	8	11

Πίνακας 1: Το φύλο και τα έτη προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών

Όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα από τους 25 εκπαιδευτικούς οι 2 είναι άνδρες και οι 23 γυναίκες. Όσον αφορά στα χρόνια προϋπηρεσίας, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί υπηρετούν από 21 έως 40 έτη, με μέσο όρο τα 29.8 χρόνια, ακολουθούν οκτώ που υπηρετούν 11-20 έτη, με μέσο όρο τα 14.6 έτη, και έξι εκπαιδευτικοί, με 1-10 έτη προϋπηρεσίας και μέσο όρο τα 6 χρόνια.

Όσον αφορά τη σχολική βαθμίδα στην οποία διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος στην έρευνα, ο παρακάτω πίνακας παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες.

Βαθμίδα εκπαίδευσης	<u>Δημοτικό Σχολείο</u>	<u>Εννιάχρονο⁸⁴</u>
	14	11

Πίνακας 2: Σχολική βαθμίδα διδασκαλίας.

84. Εννιάχρονο Σχολείο, είναι οι τάξεις από την 6η τάξη του Δημοτικού έως την 3η Γυμνασίου, σύμφωνα με το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα.

Να σημειωθεί ότι, οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι διδάσκουν Ελληνική γλώσσα στο Εννιάχρονο Σχολείο, καλύπτουν και τις ώρες διδασκαλίας των Ελληνικών και στο Μεσαίο Σχολείο⁸⁵.

Σχετικά με τον ακαδημαϊκό τίτλο σπουδών που διαθέτουν, οι 12 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως έχουν τελειώσει την Μέση Παιδαγωγική Σχολή και επιπλέον, για την κατοχύρωση της ειδίκευσής τους ως εκπαιδευτικοί διαθέτουν Πανεπιστημιακό τίτλο σπουδών Παιδαγωγικού Τμήματος Αλβανικού Πανεπιστημίου⁸⁶. Οι υπόλοιποι 13, οι οποίοι έχουν και λιγότερα χρόνια προϋπηρεσίας διαθέτουν ακαδημαϊκό τίτλο σπουδών από το Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου, Τμήμα Ελληνική Γλώσσας και Λογοτεχνίας. Επιπλέον, μόνο μία εκπαιδευτικός αναφέρει πως διαθέτει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών.

Μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι, για το 50% σχεδόν του δείγματος, η επιμόρφωσή τους στην Ελληνική Γλώσσα ολοκληρώνεται στο 18^ο έτος της ηλικίας τους. Οι περαιτέρω ακαδημαϊκές σπουδές τους, πέραν της κατοχύρωσης της θέσης τους ως εκπαιδευτικοί, δεν τους προσέφερε καμία επιπλέον γνώση και μεθοδολογία για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.

5.2 Ανάλυση των δεδομένων

Οι είκοσιπέντε συνεντεύξεις σημειώθηκαν από την ερευνήτρια και ξεκίνησε η διαδικασία της ανάλυσής τους. Το πρώτο μέρος της ανάλυσης ξεκίνησε με τη δημιουργία θεματικών αξόνων, που προέκυψε μετά τη συστηματική μελέτη των απαντήσεων των εκπαιδευτικών. Η ανάλυση των δεδομένων και η ομαδοποίηση των τμημάτων τους οδήγησαν στην ανάπτυξη γενικών κατηγοριών και υποκατηγοριών, οι οποίες παρουσιάζονται παρακάτω.

85. Μεσαίο Σχολείο, είναι το Λύκειο σύμφωνα με το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα.

86. Αντίστοιχο με της Παιδαγωγική Ακαδημία σύμφωνα με το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα.

Γενική κατηγορία	Υποκατηγορίες
1. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών	1.1 Παρακολούθηση επιμορφωτικών προγραμμάτων από τους εκπαιδευτικούς
	1.2 Η απόδοση των επιμορφωτικών σεμιναρίων στην διδακτική πράξη
	1.3 Η ανάγκη για επιπλέον διεξαγωγή επιμορφωτικών προγραμμάτων

Πίνακας: Η γενική κατηγορία « Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών»

Ακολουθεί πίνακας στον οποίον παρουσιάζονται οι υποκατηγορίες της γενικής κατηγορίας

«Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας»

Γενική κατηγορία	Υποκατηγορίες
2. Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας	2.1 Ύπαρξη σχολικών εγχειριδίων για όλα τα μαθήματα.
	2.2 Κάλυψη των αναγκών των μαθητών από τα εγχειρίδια.
	2.3 Πως κρίνουν οι εκπαιδευτικοί συνολικά τα σχολικά εγχειρίδια
	2.4 Χρήση βοηθητικού εγχειριδίου στη διδακτική πράξη

Πίνακας: Η γενική κατηγορία «Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας»

Παρακάτω ακολουθεί πίνακας, στον οποίον παρουσιάζονται οι υποκατηγορίες της τρίτης και τελευταίας γενικής κατηγορίας, η οποία φέρνει τον τίτλο «Ποιότητα παρεχόμενης εκπαίδευσης».

Γενική κατηγορία	Υποκατηγορίες
3 Η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης	3.1 Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών
	3.2 Σύγχρονα μέσα διδασκαλίας

Πίνακας: Η γενική κατηγορία « Ποιοτικά παρεχόμενη εκπαίδευση»

Στο επόμενο υποκεφάλαιο ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η παρουσίαση θα γίνει κατά γενική κατηγορία.

5.2.1. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Κάθε κατηγορία που συγκροτήθηκε αντιστοιχεί σε συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα. Η πρώτη γενική κατηγορία που φέρνει τον τίτλο « Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών» αντιστοιχεί στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- Έχουν παρακολουθήσει στο παρελθόν επιμορφωτικά σεμινάρια οι εκπαιδευτικοί;
- Τα επιμορφωτικά προγράμματα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ήταν αποδοτικά;
- Υπάρχει ανάγκη για επιπλέον διεξαγωγή επιμορφωτικών προγραμμάτων;

Παρακάτω θα δοθούν οι απαντήσεις στα συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα.

5.2.1.1. Παρακολούθηση επιμορφωτικών προγραμμάτων από τους εκπαιδευτικούς

Οι εκπαιδευτικοί ερωτήθηκαν αν έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια στο παρελθόν και να αναφέρουν πού και πότε έλαβαν χώρα. Οι 11 εκπαιδευτικοί, συγκεκριμένα εκείνοι με τα περισσότερα χρόνια προϋπηρεσίας, ανέφεραν πως παρακολούθησαν μια σειρά επιμορφωτικών σεμιναρίων το χρονικό διάστημα 1992-1996 στα Ιωάννινα, και στην Αθήνα. Επίσης αναφέρθηκε από μια εκ των εκπαιδευτικών ότι παρακολούθησε και ένα σεμινάριο, το 2006, στα Ιωάννινα. Οι έξι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι γενικά έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια στην Ελλάδα, αναφέροντας τις πόλεις των Ιωαννίνων και της Κομοτηνής, αλλά δεν διευκρίνισαν τη χρονική στιγμή την οποία τα παρακολούθησαν. Αρκετοί

εκπαιδευτικοί, 5 στο αριθμό, απαντούν πως έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια εντός του Αλβανικού κράτους στις πόλεις των Αγίων Σαράντα, του Αργυροκάστρου, της Αυλώνας και των Τιράνων. Να σημειωθεί εδώ όμως πως τα σεμινάρια αυτά δεν ήταν για τη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας, αλλά υποχρεωτικά σεμινάρια από το Υπουργείο Παιδείας της Αλβανίας στην αλβανική γλώσσα. Τέλος, 4 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως δεν έχουν παρακολουθήσει ποτέ κανένα επιμορφωτικό πρόγραμμα.

5.2.1.2. Η απόδοση των επιμορφωτικών σεμιναρίων στην διδακτική πράξη

Στη ερώτηση, αν τα επιμορφωτικά προγράμματα συντέλεσαν βοηθητικά στη διδακτική πράξη την ώρα του μαθήματος η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, 20 στον αριθμό, αναφέρει: *«Οι επιμορφώσεις που παρακολούθησα στο παρελθόν ήταν πολύ βοηθητικές»*, όπως επίσης αναφέρθηκε: *«Οι επιμορφώσεις βοήθησαν αρκετά στη διδασκαλία των μαθημάτων από πολλές οπτικές, μεθοδολογικά, παιδαγωγικά, και στην διαμόρφωση καλύτερου λεξιλογίου ως δασκάλα.»*. Μία επιπλέον απάντηση ήταν *«Προσωπικά με έχουν βοηθήσει στην καλύτερη χρήση της γλώσσας, στη μεθοδολογία που χρησιμοποιώ στο μάθημα, μέχρι τότε δεν είχα πολλές γνώσεις στην οργάνωση του μαθήματος, όπως επίσης και στην εκμάθηση της ελληνικής Ιστορίας.»*

5.2.1.3. Η ανάγκη για επιπλέον διεξαγωγή επιμορφωτικών προγραμμάτων

Στην ερώτηση αν θα ήθελα να παρακολουθήσουν μελλοντικά επιμορφωτικά σεμινάρια, η απάντηση αγγίζει το 100% των απαντήσεων πως ναι θα ήθελαν. Συγκεκριμένα δύο από τις εκπαιδευτικούς που δεν έχουν παρακολουθήσει ποτέ επιμορφωτικά σεμινάρια σχολιάζουν: *«Η γνώση ποτέ δεν είναι αρκετή, πολλές φορές εμείς οι ίδιοι νιώθουμε ανασφαλείς μέσα στην τάξη στην ώρα του μαθήματος»*, και η δεύτερη εκπαιδευτικός αναφέρει: *«Θα πρέπει να γίνονται επιμορφωτικά προγράμματα για τους δασκάλους εδώ, δεν μπορούμε να βοηθηθούμε διαφορετικά για να κάνουμε καλύτερα τη δουλειά μας»*. Επιπλέον σχόλια έγιναν και από μια εκπαιδευτικό με πολλά χρόνια προϋπηρεσίας, 32 συγκεκριμένα, η οποία αναφέρει: *«Εμείς η μεγαλύτερη γενιά εκπαιδευτικών είχαμε μια ευκαιρία να μάθουμε κάποια πράγματα από ανθρώπους που ξέρουν πως να διδάσκουν την ελληνική γλώσσα. Στα σχολεία μας, δεν έχουν ελλείψεις μόνο τα βιβλία και τα κτήρια, έχουμε και εμείς οι ίδιοι οι*

εκπαιδευτικοί. Γι' αυτό και θα είναι πολύ σημαντικό για το έργο μας να οργανωθούν ξανά επιμορφωτικά προγράμματα, σύντομα.»

5.2.2. Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας

Εκτός από τις επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών οι οποίοι διδάσκουν στα σχολεία της ομογένειας, ένα άλλο ζήτημα το οποίο απασχολεί είναι τα σχολικά εγχειρίδια τα οποία χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στη διδακτική πράξη. Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία αντιστοιχούν στην συγκεκριμένη κατηγορία είναι:

- Τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν ανταποκρίνονται στα σημερινά δεδομένα και στις ανάγκες των μαθητών;
- Σε ποιους τομείς θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι υστερούν τα σχολικά εγχειρίδια;
- Πως κρίνουν συνολικά οι εκπαιδευτικοί τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας;
- Χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί κάποιο βοηθητικό εγχειρίδιο στη διδασκαλία τους;

Παρακάτω θα επιχειρήσουμε να δώσουμε απαντήσεις στα προαναφερθέντα ερευνητικά ερωτήματα.

5.2.2.1. Τα σχολικά εγχειρίδια όλων των μαθημάτων

Στην ερώτηση αν υπάρχουν εγχειρίδια για όλα τα μαθήματα που διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα στα σχολεία, 8 εκπαιδευτικοί, 5 της δημοτικής εκπαίδευσης και 3 των εννιάχρονων σχολείων, αναφέρουν, ότι υπάρχουν όλα τα εγχειρίδια τα οποία χρειάζονται. Αντίθετοι άποψη είχαν οι 12 εκ των 25 εκπαιδευτικών, δημοτικής εκπαίδευσης συγκεκριμένα, οι οποίοι αναφέρουν πως υπάρχουν ελλείψεις στα σχολικά εγχειρίδια. Συγκεκριμένα αναφέρουν: *« Δεν έχουμε όλα τα βιβλία τα οποία χρειαζόμαστε. Το βασικότερο μας πρόβλημα είναι για το μάθημα της Ιστορίας της Δ' Δημοτικού το οποίο είναι στα αλβανικά και κάθε φορά το μεταφράζουμε οι ίδιοι.»* Επιπλέον μια ακόμη εκπαιδευτικός αναφέρει: *« ...Εκτός του μαθήματος της Ιστορίας στη Δ' τάξη, στην Ε' με το νέο πρόγραμμα σπουδών έχει προσθεθεί ένα νέο μάθημα, Η Γενέτειρα μου, για το οποίο δεν υπάρχει κανένα εγχειρίδιο.»*

Οι υπόλοιποι πέντε εκπαιδευτικοί, της εννιάχρονης εκπαίδευσης και του μεσαίου συγκεκριμένα, αναφέρουν πως ούτε και εκείνοι διαθέτουν όλα τα απαραίτητα εγχειρίδια και σχολιάζουν: *«Δεν υπάρχουν εγχειρίδια για όλα τα μαθήματα, όπως για παράδειγμα της Ιστορίας και της Γεωγραφίας στην ελληνική γλώσσα»*. Επιπλέον αναφέρει ένας εκπαιδευτικός: *«Έχουμε μεγάλες ελλείψεις στα βιβλία και όχι μόνο για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο αλλά και σε αριθμό, επίσης πολλές φορές έρχονται καθυστερημένα.»* Ένα ακόμη σχόλιο το οποίο έγινε για τα σχολικά εγχειρίδια είναι: *«Όχι, στερούνται εγχειρίδια βοηθητικά και για τον εκπαιδευτικό και για τους μαθητές του μεσαίου ειδικά...»*.

5.2.2.2. Κάλυψη των αναγκών των μαθητών από τα εγχειρίδια

Στην υποκατηγορία αυτήν απαντώνται δύο ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία τέθηκαν. Το ένα ερώτημα είναι αν τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί ανταποκρίνονται στα σημερινά δεδομένα και στις ανάγκες των μαθητών; Ενώ το δεύτερο ερώτημα είναι σε ποιους τομείς θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι υστερούν τα σχολικά εγχειρίδια;

Οι 6 από τους εκπαιδευτικούς, 3 εκπαιδευτικοί της Δημοτικής εκπαίδευσης και 3 της εννιάχρονης και μέσης εκπαίδευσης, αναφέρουν ότι τα βιβλία καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών και δεν υστερούν σε κανένα τομέα γενικότερα.

Οι υπόλοιποι 19 εκπαιδευτικοί σε γενικές γραμμές αναφέρουν πως υπάρχουν πολλές ελλείψεις στην επιμέλεια των εγχειριδίων και συγκεκριμένα αναφέρουν: *« Τα βιβλία δεν ανταποκρίνονται πάντα στα σημερινά δεδομένα, δεν έχουν για παράδειγμα σύγχρονες έννοιες τις οποίες τα παιδιά συναντούν πλέον στην καθημερινότητα τους, δηλαδή δεν έχουν καλό λεξιλόγιο και πολλές φορές οι συντακτικοί κανόνες είναι ελλιπείς.»*

Επιπλέον ειπώθηκε: *« Δεν έχουν πλούσιο λεξιλόγιο τα κείμενα, έτσι οι μαθητές δυσκολεύονται να αναπτύξουν το δικό τους λεξιλόγιο. Επίσης στα κείμενα των μικρών τάξεων οι εικόνες δεν συμβαδίζουν με το κείμενο και ούτε έχουν καλή ανάλυση»*. Μια επιπλέον απάντηση: *« Οι ανάγκες των μαθητών καλύπτονται ως ένα βαθμό, δηλαδή, οι ερωτήσεις που συνοδεύουν ένα κείμενο είναι πολύ απλές σε πολλές περιπτώσεις. Έτσι ο μαθητής δεν μπορεί να αναπτύξει το λεξιλόγιο του και ούτε να εκφραστεί σωστά στο προφορικό λόγο»*. Για το ζήτημα των ερωτήσεων κάθε ενότητας αναφέρθηκε και η άποψη: *« Στο τέλος των κειμένων χρειάζονται περισσότερες και πιο ποιοτικές*

ερωτήσεις. Επίσης ιδιαίτερα ωφέλιμο θα ήταν αν περιελάμβαναν περισσότερες ερωτήσεις κρίσεως και όχι μόνο κατανόησης. Στερούνται της ανάπτυξης και δεν είναι επιτηδευμένες». Μία εκπαιδευτικός του μεσαίου προσθέτει: « Τα λογοτεχνικά κείμενα και οι ερωτήσεις που τα συνοδεύουν σε γενικές γραμμές δεν είναι για το επίπεδο του μεσαίου, είναι για το γυμνάσιο, το επίπεδο είναι πολύ χαμηλό, δεν καλύπτονται οι απαιτήσεις των μαθητών».

5.2.2.3. Πως κρίνουν οι εκπαιδευτικοί συνολικά τα σχολικά εγχειρίδια

Στην ερώτηση πως κρίνουν οι εκπαιδευτικοί συνολικά τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας, οι 11 εκ των 25 εκπαιδευτικών στον σχολιασμό του τοποθετούνται σχεδόν μονολεκτικά, αναφέρουν ότι είναι καλά σε ικανοποιητικό βαθμό, είτε είναι μέτρια προς καλά. Οι υπόλοιποι 14 εκπαιδευτικοί έχουν αντίθετη άποψη. Σχολιάζουν λοιπόν: «Ανεπαρκείς σχολικά εγχειρίδια, το επίπεδο είναι πολύ μέτριο». Μία ακόμη άποψη: «Τα περισσότερα εγχειρίδια θα μπορούσαν να είναι καλύτερα και από άποψη λεξιλογίου αλλά και κειμένων». Επίσης αναφέρθηκε: « Είναι καλά σε γενικές γραμμές αλλά η επιλογή των κειμένων θα πρέπει να μελετηθεί παραπάνω και να συνδυαστούν με σωστές εικόνες» Επιπρόσθετα: «Χρήζουν βελτίωσης τα περισσότερα εγχειρίδια και ειδικότερα της 6^η τάξης». Ειπώθηκε επίσης: «Τα σχολικά εγχειρίδια της γλώσσας γενικά είναι αρκετά καλά. Πολύ καλύτερα θα ήταν να είχαν περισσότερες ασκήσεις δημιουργικού χαρακτήρα. Επίσης να διορθωθεί η Γλώσσα της 6^η τάξης». Αξίζει να σημειωθεί η άποψη μιας εκπαιδευτικού η οποία αναφέρει: «Η Γλώσσα πρέπει να προσαρμοστεί σύμφωνα με το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, τα δικά μας βιβλία δεν είναι ικανοποιητικά».

5.2.2.4. Χρήση βοηθητικού εγχειριδίου στη διδακτική πράξη

Στην ερώτηση αν οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν κάποιο βοηθητικό εγχειρίδιο στη διδακτική διαδικασία και ποιό είναι αυτό, οι 9 εκ των 25 εκπαιδευτικών αναφέρουν πως δεν χρησιμοποιούν κανένα βοήθημα στη διδασκαλία τους. Μία εκπαιδευτικός, του μεσαίου σχολείου αναφέρει ότι, χρησιμοποιεί ελληνικό βοήθημα για τον εκπαιδευτικό. Για τους μαθητές δεν χρησιμοποιεί κάτι επιπλέον πέραν του σχολικού εγχειριδίου.

Οι 6 εκπαιδευτικοί έκανα λόγο για τα βοηθήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Πιο συγκεκριμένα αναφέρουν, « *Ναι χρησιμοποιούμε τα βιβλία «Η Γλώσσα μου» του κ. Καψάλη*». Μια ακόμη άποψη: « *Χρησιμοποιώ το συμπληρωματικό- βοηθητικό υλικό για τα σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας. Είναι πολύ χρήσιμο και οι μαθητές το δέχονται με ευχαρίστηση*». Επίσης αναφέρθηκε: « *Χρησιμοποιώ το βοήθημα Η Γλώσσα μου για τις τάξεις 6^η, 7^η 8^η και 9^η του καθηγητή Γεώργιου Καψάλη. Μας βοήθησαν πάρα πολύ και μένα και τους μαθητές όσον αφορά στην ποιότητα των κειμένων*». Επιπρόσθετα: «*Ναι χρησιμοποιώ τα βοηθήματα από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με επιμέλεια του κ. Γεώργιου Δ. Καψάλη για τα σχολεία μας. Είναι πολύ χρήσιμα για το γλωσσικό μέρος με ασκήσεις και θέματα για ανάπτυξη δοκιμίων όπως και για την εμβάθυνση της σκέψης των μαθητών*». Μια εκπαιδευτικός Δημοτικού σχολείου και πιο συγκεκριμένα ολιγοθέσιου αναφέρει, «*Χρησιμοποιώ το βιβλίο Η Γλώσσα μου για όλες τις τάξεις που διδάσκω, του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Βοηθάει του μαθητές πάρα πολύ στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου, την ανάπτυξη της φαντασίας και την απόκτηση και κατανόηση σύγχρονων εννοιών*».

Οι υπόλοιποι 10 εκπαιδευτικοί αναφορικά με το αν χρησιμοποιούν κάποιο βοήθημα και ποιο είναι αυτό, σχολιάζουν για χρήση ασκήσεων από το διαδίκτυο και βιβλία γραμματικής, όπως επίσης αναφέρουν τα εγχειρίδια Έκθεση- Έκφραση, Λεξικά, Εγκυκλοπαίδειες και εξωσχολικά λογοτεχνικά βιβλία. Πιο συγκεκριμένα σχολιάζουν: «*Ναι χρησιμοποιώ λεξιλόγιο, και διάφορα άλλα βιβλία παίρνοντας αποσπάσματα κειμένων*». Επίσης αναφέρθηκε: «*Ναι από την Ελλάδα Εγκυκλοπαίδειες και πληροφορίες από το διαδίκτυο επίσης*». Επιπρόσθετα: «*Οι μαθητές δεν έχουν στην διάθεση τους κάποιο βοήθημα, μόνο φωτοτυπίες τις οποίες βρίσκω στο διαδίκτυο και επίσης προσωπικά για την έκθεση χρησιμοποιώ τα βιβλία Έκθεσης Έκφρασης[...]*».

5.2.3. Η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης

Στην γενική κατηγορία αυτή γίνεται αναφορά στο Αναλυτικό Πρόγραμμα το οποίο διαθέτουν και αν σε αυτό προβλέπονται ώρες Ενισχυτικής Διδασκαλίας. Επίσης γίνεται αναφορά στα μέσα τα οποία αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία αντιστοιχούν στην συγκεκριμένη γενική κατηγορία είναι τα εξής:

- Είναι ικανοποιημένοι οι εκπαιδευτικοί από τα Αναλυτικά Προγράμματα του Αλβανικού Εκπαιδευτικού Συστήματος;
- Αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί στη διδασκαλία τους σύγχρονα μέσα;

5.2.3.1. Αναλυτικά προγράμματα σπουδών

Στην ερώτηση αν οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοποιημένοι από τη δομή και τη μεθοδολογία των Αναλυτικών προγραμμάτων, οι 9 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως ναι είναι ικανοποιημένοι και σε γενικές γραμμές η μεθοδολογία που προτείνεται καλύπτει τις απαιτήσεις τους.

Αντίθετη άποψη είχαν οι υπόλοιποι 16 εκπαιδευτικοί, οι οποίοι δεν είναι ευχαριστημένοι με το Αναλυτικό Πρόγραμμα σπουδών. Συγκεκριμένα αναφέρουν: *«Δεν υπάρχει Αναλυτικό Πρόγραμμα στην μητρική γλώσσα (ελληνική), απλώς μεταφράζουμε από τα αλβανικά. Χρειάζεται κατάρτιση Αναλυτικού Προγράμματος για κάθε ύλη που διδάσκεται στην ελληνική γλώσσα» ... «Όλα τα μεταφράζουμε από τα αλβανικά προγράμματα, γι' αυτό και στην ελληνική δεν έχουμε ούτε καν βιβλίο δασκάλου».*

5.2.3.2. Σύγχρονα μέσα διδασκαλίας

Στην ερώτηση αν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας αξιοποιούνται Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της επικοινωνίας είτε εκπαιδευτικοί διαδικτυακοί τόποι ως διδακτικό εργαλείο δόθηκαν οι εξής απαντήσεις:

Οι 9 εκπαιδευτικοί ανέφεραν πως δεν αξιοποιούν καθόλου ούτε ηλεκτρονικό υπολογιστή ούτε κάποιο άλλο μέσο. Πιο συγκεκριμένα: *«Όχι δεν χρησιμοποιώ καθόλου αυτού του είδους μέσα, όχι πως δεν θα ήθελα αλλά δυστυχώς δεν υπάρχουν ούτε υπολογιστές αλλά ούτε και διαδίκτυο στο σχολείο μας, ώστε να αναζητήσουν το οτιδήποτε οι μαθητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος»* Επίσης αναφέρθηκε: *«Προσωπικά θεωρώ πως είναι αρκετά χρήσιμο εργαλείο, γιατί κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών. Ωστόσο δεν υπάρχουν υπολογιστές στο σχολείο μας για να καλυφθούν οι βασικότερες ανάγκες πόσο μάλλον η διδασκαλία με σύγχρονα μέσα»*

Οι υπόλοιποι 16 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως αξιοποιούν σύγχρονα μέσα αλλά πολύ σπάνια και αν οι συνθήκες το επιτρέπουν. Πιο συγκεκριμένα: *«Κάποιες φορές*

χρησιμοποιώ, αλλά γενικά σπάνια. Το σχολείο μας ναι μεν διαθέτει αίθουσα υπολογιστών αλλά οι περισσότεροι δεν δουλεύουν και το διαδίκτυο στη διάθεση μας υπάρχει μόνο τα τελευταία δύο χρόνια» Μία ακόμη άποψη: «Μερικές φορές ναι χρησιμοποιώ υπολογιστή, βασικά λάπτοπ το οποίο είναι δικό μου. Αλλά και αυτό σπάνια αν θέλω να δείξω στα παιδιά κάποιο βίντεο που θα έχω ήδη κατεβάσει γιατί το ίντερνετ είναι πολύ αργό και δεν θα ολοκληρώναμε τη δραστηριότητα». Επιπρόσθετα: «Ο υπολογιστής είναι πολύ χρήσιμο εργαλείο, ωστόσο δεν έχουμε τη δυνατότητα στο σχολείο μας. Παρ' όλα αυτά μερικές φορές φέρνω τον δικό μου υπολογιστή, αλλά και πάλι είναι δύσκολο όλα τα παιδιά να δουλέψουν σε έναν υπολογιστή». Ειπώθηκε επίσης: «Λίγες φορές ναι χρησιμοποιώ, είναι χρήσιμο και τα παιδιά το απολαμβάνουν πιο πολύ, αλλά σίγουρα χρειάζεται έλεγχο από μας και μέτρο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Συζήτηση, συμπεράσματα και προτάσεις

6.1. Συζήτηση επί των ευρημάτων της έρευνας

Η παρούσα ποιοτική έρευνα ανέδειξε μια περιγραφή σχετικά με τη λειτουργία των εναπομείναντων σχολείων της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Σκοπός της παρούσας ποιοτικής έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών στους Νομούς του Αργυροκάστρου, του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα, σχετικά με την επιμόρφωσή τους, τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδακτική τους διαδικασία και την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα προσδιορίσαμε πόσοι από τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς έχουν λάβει μέρος σε επιμορφωτικά σεμινάρια και πότε τα σεμινάρια αυτά έλαβαν χώρα. Επίσης, διερευνήθηκε η ανάγκη των εκπαιδευτικών για τακτικότερα επιμορφωτικά σεμινάρια.

Επιπλέον, επιδιώξαμε να προσδιορίσουμε πώς κρίνουν οι εκπαιδευτικοί τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία αξιοποιούν καθημερινά στη διδακτική διαδικασία. Ακόμη διερευνήσαμε τις παρατηρήσεις τους σε ποιους τομείς υστερούν τα σχολικά εγχειρίδια και πώς επιδιώκουν την κάλυψη αυτών των κενών. Επιπρόσθετα, εξετάσαμε τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, σύμφωνα με τις οδηγίες που προβλέπει το Αναλυτικό Πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία των ελληνικών. Τέλος, εξετάσαμε, με βάση τα λεγόμενα των εκπαιδευτικών, τη δυνατότητα που παρέχετε από το σχολείο για τους μαθητές, στον σύγχρονο τρόπο διδασκαλίας.

Το παρόν κεφάλαιο αφιερώνεται στη συζήτηση επί των ευρημάτων της έρευνας, στη συσχέτισή τους με το θεωρητικό πλαίσιο και στη διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων. Παρακάτω ακολουθεί η συζήτηση επί των ευρημάτων της έρευνας και η συσχέτισή τους με το θεωρητικό πλαίσιο. Η συζήτηση γίνεται ανά θεματική κατηγορία.

6.1.1. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Η επιμόρφωση στην παιδαγωγική της λειτουργία σημαίνει την ενημέρωση στις σύγχρονες αντιλήψεις της παιδαγωγικής, η οποία έρχεται να διευρύνει και να εμπλουτίσει κατεξοχήν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν στο επίπεδο της βασικής εκπαίδευσης. Επιτακτικής ανάγκης για επιμόρφωση έχρηζαν και οι εκπαιδευτικοί της ελληνικής μειονότητας, καθώς οι σπουδές των εκπαιδευτικών και ολόκληρου του πληθυσμού της ελληνικής μειονότητας δεν επέτρεπαν τη σωστή διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, κυρίως μέσα από την ασυνέπεια που υπήρχε τόσο ως προς τη χρονική αφετηρία όσο και ως προς τη χρονική διάρκειά τους⁸⁷.

Η διαπίστωση αυτή ήταν απόρροια της πρώτης επαφής με την σχολική πραγματικότητα της ελληνικής μειονότητας, η οποία χρονολογείται του 1987-1996. Από το δείγμα της παρούσας έρευνας, 11 εκ των 25 εκπαιδευτικών είχαν παρακολουθήσει τα επιμορφωτικά σεμινάρια της περιόδου (1987-1996). Μετέπειτα, όμως, αυτής της περιόδου δεν έλαβε χώρα κανένα άλλο επιμορφωτικό σεμινάριο, αναφορικά με τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Επίσης, οι υπόλοιποι 14 εκπαιδευτικοί δηλώνουν πως δεν έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια, εκτός μερικών σεμιναρίων εντός Αλβανικού κράτους και την επισήμανση ενός σεμιναρίου το 2006 στην πόλη των Ιωαννίνων.

Παράλληλα στην τοποθέτηση τους για τη χρησιμότητα των επιμορφώσεων στη διδακτική πράξη, 20 εκπαιδευτικοί ανέφεραν πως ήταν πολύ χρήσιμα για εκείνους, καθώς καλύφθηκαν οι αδυναμίες τους σε λεξικολογικό επίπεδο, μεθοδολογικό, σε θέματα ιστορίας. Οι υπόλοιποι 5 εκπαιδευτικοί του δείγματος, οι οποίοι ανέφεραν πως η παρακολούθηση σεμιναρίων δεν τους βοήθησε σχεδόν καθόλου, αντιστοιχεί στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι παρακολούθησαν σεμινάρια εντός Αλβανίας, στην αλβανική γλώσσα.

Ολοκληρώνοντας την κατηγορία με τις επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών, διαπιστώνεται η σύγκλιση μεταξύ των ευρημάτων με το επιστημονικό υπόβαθρο, σύμφωνα με το οποίο είναι επιτακτική η ανάγκη για συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών⁸⁸. Ανάγκη την οποία το εξέφρασε το 100% του δείγματος το οποίο μελετήθηκε. Όλοι οι εκπαιδευτικοί επιζητούν τη πραγματοποίηση επιμορφωτικών

87. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σσ. 51-60.

88. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 53.

σεμιναρίων, ασχέτως βαθμίδας, χρόνων προϋπηρεσίας, αλλά και προηγούμενης συμμετοχής σε επιμορφωτικά προγράμματα.

6.1.2. Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούν στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας

Στόχος της παρούσας εργασίας εκτός από τον προσδιορισμό των επιμορφώσεων των εκπαιδευτικών της μειονότητας ήταν και η συνολική αποτίμηση από τους εκπαιδευτικούς των σχολικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούν στη διδακτική πράξη.

Λόγω των συνεχόμενων αλλαγών στα προγράμματα των μαθημάτων, αλλά και λόγω της αλλαγής του εκπαιδευτικού συστήματος στην υποχρεωτική φοίτηση, απαιτείται αρκετός χρόνος για την έγκαιρη συγγραφή ή μετάφραση των σχολικών εγχειριδίων⁸⁹. Τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται καθημερινά στην διδακτική πράξη μεταφράστηκαν στην ελληνική γλώσσα από ανθρώπους των γραμμάτων της ελληνικής μειονότητας. Οι μεταφράσεις αυτές εμφανίζουν, ωστόσο, σημαντικές αδυναμίες τόσο σε καθαρό γλωσσικό επίπεδο όσο και στην απόδοση και χρήση της επιστημονικής ορολογίας⁹⁰. Γι' αυτόν τον λόγο δημιουργήθηκαν τα βοηθήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ως συμπληρωματικό υλικό για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς για καλύτερη και αποδοτικότερη εκπαίδευση.

Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα επιβεβαιώνουν την παραπάνω θέση, δείχνουν να αναγνωρίζουν τις ελλείψεις των εγχειριδίων που χρησιμοποιούν. Οι 17 εκπαιδευτικοί (Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εννιάχρονου και Μεσαίου) αναφέρουν πως δεν υπάρχουν βιβλία για όλα τα αντικείμενα που διδάσκουν. Σημειώνουν ελλείψεις στο αντικείμενο της Ιστορίας και η Γενέτειρά μου για το Δημοτικό, για το εννιάχρονο Το εγχειρίδιο Ιστορίας, ξανά, αλλά και Γεωγραφίας, και στο Μεσαίο έλλειψη εγχειριδίου προσαρμοσμένο στις ανάγκες των μαθητών. Εκτός των ελλείψεων σε εγχειρίδια, έγινε λόγος και για πολλές καθυστερήσεις στην παραλαβή τους από τα σχολεία.

Τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με την κάλυψη των αναγκών των μαθητών από τα εγχειρίδια επιβεβαιώνουν της παραπάνω τοποθέτηση, οι 19 εκπαιδευτικοί αξιολογούν ότι τα εγχειρίδια δεν καλύπτουν τις ανάγκες των μαθητών αναφερόμενοι

89. Βλ. Αδημοσίευτα στοιχεία από τους Συλλόγους Ελλήνων Εκπαιδευτικών Νομών: Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα, Δελβίνου

90. Βλ. Γ.Δ. Καψάλης, *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996, σ. 11.

σε φτωχό λεξιλόγιο, κακή εικονογράφηση ειδικά σε μικρές τάξεις του δημοτικού, στις συνοδευτικές ερωτήσεις των κειμένων, τις οποίες χαρακτηρίζουν είτε χαμηλού επιπέδου είτε ελλιπείς σε ποικιλομορφία.

Τα ευρήματα της έρευνας σχετικά με την συνολική αποτίμηση των εγχειριδίων από τους εκπαιδευτικούς επιβεβαιώνουν το υποβαθμισμένο επίπεδο των σχολικών βιβλίων. Οι 14 εκπαιδευτικοί τονίζουν πως τα βιβλία χρήζουν άμεσης βελτίωσης και αλλαγών, ενώ οι υπόλοιποι 11 εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως είναι μέτρια, είτε καλά, είτε ικανοποιητικά.

Την ανάγκη συμπληρωματικού υλικού στη διδακτική πράξης επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της έρευνας. Οι 16 εκπαιδευτικοί δηλώνουν πως χρησιμοποιούν κάποιο βοήθημα πέραν του σχολικού εγχειριδίου. 6 εκπαιδευτικοί κάνουν λόγο για το βοήθημα, Η Γλώσσα μου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, ενώ οι υπόλοιποι 10 χρησιμοποιούν υλικό από το διαδίκτυο, βιβλία έκθεσης, εγκυκλοπαίδειες, λογοτεχνικά βιβλία.

6.1.3. Η ποιότητα της παρεχόμενη εκπαίδευση

Σύμφωνα με τα πορίσματα της έρευνας, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι οι εκπαιδευτικοί κρίνουν χαμηλής ποιότητας την παρεχόμενη εκπαίδευση στα σχολεία της μειονότητας.

Οι εκπαιδευτικοί τους δείγματος, στην πλειοψηφία τους, αναφέρουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσον αφορά τη δομή του Αναλυτικού Προγράμματος σπουδών. Τα Αναλυτικά Προγράμματα σπουδών είναι στην Αλβανική γλώσσα και όχι προσαρμοσμένα στη διδασκαλία των ελληνικών αντικειμένων. Επίσης το Αναλυτικό Πρόγραμμα τους παρέχει την ευχέρεια να το παρεκκλίνουν μόνο 10% στο σύνολο των διδακτικών ωρών.

Επιπλέον, από τα ευρήματα της έρευνας παρουσιάζονται οι σοβαρές ελλείψεις των σχολείων στα σύγχρονα μέσα διδασκαλίας. Πολλά σχολεία δεν διέθεταν ηλεκτρονικό υπολογιστή, ακόμη και στο γραφείο της διεύθυνσης, κάτι το οποίο διαπιστώσαμε και οι ίδιοι με την επίσκεψη μας στα σχολεία για τη διεξαγωγή της έρευνας. Η παροχή διαδικτύου στα σχολεία ήταν ανύπαρκτη και στην καλύτερη των περιπτώσεων κακής ποιότητας. Οι εκπαιδευτικοί με δική τους πρωτοβουλία και εξοπλισμό, πολλές φορές, παρέχουν στους μαθητές εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας.

6.2. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Κατά την παρουσίαση των συμπερασμάτων θα αναφερθούμε, αρχικά, στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των μειονοτικών σχολείων και στη συνέχεια στα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί καθημερινά στη διδασκαλία τους, άξονες, οι οποίοι αποτελούν, άλλωστε, το βασικό θέμα της συγκεκριμένης μελέτης.

Οι εν ενεργεία εκπαιδευτικοί στα σχολεία της μειονότητας προέρχονται από δύο διαφορετικούς κύκλους σπουδών. Οι αρχαιότεροι εκπαιδευτικοί δεν είχαν έναν ολοκληρωμένο κύκλο σπουδών, καθώς είναι απόφοιτοι της Μέσης Παιδαγωγικής Σχολής. Κενά όμως εντοπίζονται και στην νεότερη γενιά εκπαιδευτικών, οι οποίοι είναι απόφοιτοι του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου, καθώς δεν παρέχεται παιδαγωγική κατάρτιση για τους εκπαιδευτικούς, παρ' όλες τις προσπάθειες για αναβάθμιση του Τμήματος. Σημαντικός παράγοντας, βέβαια, κρίνεται η προτίμηση του Τμήματος από μαθητές, οι οποίοι δεν κατάφεραν να εισαχθούν σε κάποιο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα στην Ελλάδα.

Ως απόρροια των ακαδημαϊκών σπουδών των εκπαιδευτικών του χώρου, συμπεραίνονται βασικές ελλείψεις στο γλωσσικό πλούτο των εκπαιδευτικών, καθώς και στη μεθοδολογία διδασκαλίας.

Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν θα μπορούσαν να βελτιωθούν, εφόσον οι εκπαιδευτικοί είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τακτικά επιμορφωτικά σεμινάρια, είτε στην Ελλάδα, είτε στην Αλβανία, από εξειδικευμένο διδακτικό προσωπικό του ελλαδικού χώρου στις επιμορφώσεις εκπαιδευτικών της μειονότητας. Καθώς, όμως, η κάθε μειονότητα γνωρίζει ιδιαιτερότητες, ένα αρχικό βήμα πρέπει να είναι η επαφή με τους εκπαιδευτικούς της μειονότητας και η παρακολούθηση μαθημάτων στο σχολείο, ώστε να αναγνωρίσουν τις αδυναμίες και ανάγκες των ενδιαφερομένων. Κατά αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να συσταθεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα επιμορφωτικών σεμιναρίων για την βελτίωση και την αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Επίσης, μια ακόμη μέθοδος επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών θα μπορούσε να είναι η δυνατότητα παρακολούθησης μαθημάτων στα σχολεία της Ελλάδας. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί θα ενημερώνονταν δια της πράξης για τις σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις και στο μάθημα της γλώσσας.

Επιπρόσθετα, οι προτάσεις που έχουν κατατεθεί κατά καιρούς από τον Σύλλογο Ελλήνων Εκπαιδευτικών είναι σκόπιμο να μελετηθούν εκτενώς. Πιο συγκεκριμένα, απαραίτητη θεωρείται η ίδρυση και ανέγερση ενός κέντρου επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στο Αργυρόκαστρο και τους Αγίους Σαράντα. Όπως, επίσης, σημαντική κρίνεται η δυνατότητα μετεκπαίδευσης των ομογενών εκπαιδευτικών σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της Ελλάδας, υπό την προϋπόθεση να επιστρέφουν στην Αλβανία.

Η ποιότητα των σχολικών βιβλίων, επίσης, μας απασχόλησε εκτενώς στην παρούσα μελέτη. Τα σχολικά εγχειρίδια παρουσιάζουν αδυναμίες στη μεθοδολογία συγγραφής και στο περιεχόμενο. Οι αδυναμίες των εγχειριδίων εντοπίζονται στο λεξιλόγιο, στη σύνταξη, όπως και στην ορθογραφία. Ένας βασικός παράγοντας ο οποίος συμβάλει στη μη σωστή απόδοση των σχολικών εγχειριδίων στα ελληνικά, είναι και οι συχνές αλλαγές των σχολικών βιβλίων από το Αλβανικό Υπουργείο Παιδείας.

Τα σχολικά εγχειρίδια χρήζουν αλλαγής και καλύτερης επιμέλειας. Αλλαγές οι οποίες πρέπει να βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα και να επιχειρείται προσαρμογή των βιβλίων στα αντίστοιχα ελληνικά εγχειρίδια.

Επιβεβλημένη, επίσης, καθίσταται η βελτίωση των ερωτήσεων των θεματικών ενοτήτων, οι οποίες σαν βασικό σκοπό πρέπει να έχουν τη συμβολή στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και να περιορίζονται στη στείρα αποστήθιση. Απαιτείται συνάμα μια πλουσιότερη εικονογράφηση, η οποία θα καθιστά τα σχολικά εγχειρίδια της μειονότητας ελκυστικά και ενδιαφέροντα. Μια εικονογράφηση, η οποία θα ενισχύει τη διαδικασία της μάθησης μέσω της μεταφοράς μηνυμάτων και της σωστής αποκωδικοποίησής της.

Παρατηρούνται επιπλέον ελλείψεις στην εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας, όχι μόνο στο επίπεδο των διδασκόντων και των εγχειριδίων, αλλά και στην υλικοτεχνική υποδομή, η οποία χρήζει σωστής οργάνωσης εκ νέου.

Τέλος, είναι ευρέως γνωστό ότι οι παρεμβάσεις και αλλαγές που πρέπει να γίνουν στην εκπαίδευση της ελληνικής μειονότητας αφορούν πολλούς και διάφορους τομείς. Η επένδυση στον τομέα της εκπαίδευσης είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για τη διατήρηση και εκμάθηση της γλώσσας, η οποία με τις κατάλληλες προϋποθέσεις θα συμβάλει και στην παραμονή των νέων στον χώρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αδημοσίευτα στοιχεία από τους Συλλόγους Ελλήνων Εκπαιδευτικών Νομών: Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα, Δελβίνου.
- Αρχείο Ενιαίου Σχολείου Βουλιαρατίου στο Αργυρόκαστρο.
- Βακαλόπουλος Κ., *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Ήπειρος*, εκδ. Αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992.
- Γενικό Προξενείο Αργυροκάστρου της Αλβανίας, Αρχείο δημογραφικών στοιχείων εκπαιδευτικών και μαθητών
- Γκατζώνης Κ. *Τα Ελληνικά Σχολεία στο Αργυρόκαστρο (1633-1960)*, εκδ. Ίδρυμα Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 2005.
- Γκιόλιας Μ., *Ο Κοσμάς ο Αιτωλός και η εποχή του*, Αθήναι 1972.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας (A Guide to Teaching Practice)*. Psychology Press, 2008.
- Ευαγγελίδης Δ., *Βόρειος Ήπειρος*, Αθήναι 1919.
- Ιωσηφίδης, Θ., *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Εκδ. Κριτική, Αθήνα 2008
- Καλυβόπουλος Γ., *Το Βουλιάρατι της Β.Ηπείρου*, Αθήναι 1975.
- Κατσαλίδας Γρ., *Η περιοχή Θεολόγου Αγίων Σαράντα, Λαογραφικά – Εθνογραφικά – Ηθογραφικά*, Ιωάννινα 1994.
- Καψάλης Γ.Δ., *Η εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1996.
- Κωνσταντίνου Χ., *Το καλό σχολείο, ο ικανός εκπαιδευτικός και η κατάλληλη αγωγή ως παιδαγωγική θεωρία και πράξη*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2015

- Λαμπρίδη Ι., *Περί των εν Ηπείρω Αγαθοεργημάτων*, Αθήναι 1888.
- Μαντά Ε. Κ., *Η Εκπαίδευση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία κατά το Μεσοπόλεμο*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου Φιλόπτωχος Αδελφότης Ανδρών Θεσσαλονίκης 282, εκδ. Αδελφοί Κυριακίδη,
- Μπαράς Β. *Το Δέλβινο της Βορείου Ηπείρου και οι γειτονικές του περιοχές Αργυροκάστρου, Χειμάρρας, Παγωνίου, Φιλιατών, Παραμυθιάς κλπ., (1887-1964)*, εκδ. Αθήναι 1966.
- Νάτσης Δ., *Το Κλειδάρι και το Σελιό, στο Λεύκωμα Δροπόλεως*, εκδ. Ο Δρίνος, Αθήναι 1980.
- Νιάκαρης Ν., *Η Κοσοβίτσα, στο Λεύκωμα Δροπόλεως*, εκδ. Ο Δρίνος, Αθήναι 1980.
- Ντέμης Δ.Θ., *Ο Λόγγος, στο Λεύκωμα Δροπόλεως*, εκδ. Ο Δρίνος, Αθήναι 1980.
- Ξηραδάκη Κ., *Από τα αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, παρθεναγωγεία και δασκάλες υπόδουλου Ελληνισμού*, Αθήναι 1973.
- Οικονόμου Φωτίου Γ. *Τα Σχολεία της Ενιαίας Ηπείρου στους χρόνους της Τουρκοκρατίας (1453-1913)*, εκδ. Αθήναι 1987.
- Παπαδόπουλος Αχ, *Η Δρόπολις της Β. Ηπείρου*, Αθήνα 1965.
- Παπαδόπουλος Γ. Χ. *Η Εθνική Ελληνική Μειονότης εις την Αλβανίαν και το σχολικόν αυτής ζήτημα, Ιστορικόν Αρχείον 1921-1979*, εκδ. Ίδρυμα Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1981.
- Πασχάλης Α., *Τα μεταπολεμικά αναγνωστικά της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1998
- Σκοπετέα Ε., *Το Πρότυπο Βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα, Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, εκδ. Πολύτυπο, Θεσσαλονίκη 1984.
- Τσιτσελίκης Κ., Χριστόπουλος Δ., *Η Ελληνική Μειονότητα της Αλβανίας*, Κείμενα των: Λάμπρου Μπαλτσιώτη, Παναγιώτη Μπάρκα, Μίλτου Παύλου, Κωνσταντίνου

Τσιτσελίκης, Δημήτρη Χριστόπουλου, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων,
Σειρά Μελετών 7 εκδ. Κριτική, Αθήνα 2003.

Παράρτημα

Συνέντευξη ενός εκπαιδευτικού

- **Σας ευχαριστώ πολύ για τη συνέντευξη που μου παραχωρείτε.**
- Τίποτα
- **Αρχικά θα ήθελα να ξεκινήσουμε με κάποια βιογραφικά σας στοιχεία. Σε ποια σχολική βαθμίδα της εκπαίδευσης διδάσκετε;**
- Διδάσκω στο εννιάχρονο σχολείο, σε όλες τις τάξεις το μάθημα της γλώσσας.
- **Πόσα χρόνια προϋπηρεσίας έχετε;**
- 37 χρόνια
- **Τι ακαδημαϊκό τίτλο σπουδών έχετε;**
- Πρώτα τελείωσα τη Μέση Παιδαγωγική Σχολή και μετά την Παιδαγωγική Ακαδημία Αργυροκάστρου.
- **Έχετε κάποιο μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών;**
- Όχι δεν έχω.
- **Εκτός από το αντικείμενο σας διδάσκετε και κάποιο άλλο γνωστικό αντικείμενο;**
- Όχι μόνο Ελληνική Γλώσσα.
- **Έχετε παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα;**
- Ναι είχα παρακολουθήσει παλιότερα και στην Ελλάδα και στην Αλβανία.
- **Μπορείτε να αναφέρετε πότε και που έλαβαν χώρα;**
- Στην Ελλάδα είχα παρακολουθήσει στην Αθήνα και τα Ιωάννινα, χρονολογίες 1993-1996 περίπου αν θυμάμαι καλά. Στην Αλβανία και πιο πρόσφατα αλλά δεν είχαν να κάνουν με την Ελληνική Γλώσσα, πιο πολύ για τη μεθοδολογία και την οργάνωση της ώρας.
- **Θεωρείται πως οι επιμορφώσεις σας βοήθησαν στη διδασκαλία των μαθημάτων που διδάσκετε;**
- Προσωπικά με έχουν βοηθήσει στην καλύτερη χρήση της γλώσσας, στη μεθοδολογία που χρησιμοποιώ στο μάθημα, μέχρι τότε δεν είχα πολλές γνώσεις στην οργάνωση του μαθήματος, όπως επίσης και στην εκμάθηση της ελληνικής Ιστορίας.
- **Θα θέλατε να παρακολουθήσετε και άλλα επιμορφωτικά σεμινάρια;**
- Εμείς η μεγαλύτερη γενιά εκπαιδευτικών είχαμε μια ευκαιρία να μάθουμε κάποια πράγματα από ανθρώπους που ξέρουν πως να διδάσκουν την ελληνική γλώσσα. Στα σχολεία μας, δεν έχουν ελλείψεις μόνο τα βιβλία και τα κτήρια, έχουμε και εμείς οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί. Γι' αυτό και θα είναι πολύ σημαντικό για το έργο μας να οργανωθούν ξανά επιμορφωτικά προγράμματα, σύντομα.
- **Υπάρχουν εγχειρίδια για όλα τα μαθήματα που διδάσκετε;**
- Έχουμε μεγάλες ελλείψεις στα βιβλία και όχι μόνο για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο αλλά και σε αριθμό, επίσης πολλές φορές έρχονται καθυστερημένα.
- **Τα βιβλία που χρησιμοποιείτε ανταποκρίνονται στα σημερινά δεδομένα;**

- Τα βιβλία δεν ανταποκρίνονται πάντα στα σημερινά δεδομένα, δεν έχουν για παράδειγμα σύγχρονες έννοιες τις οποίες τα παιδιά συναντούν πλέον στην καθημερινότητα τους, δηλαδή δεν έχουν καλό λεξιλόγιο και πολλές φορές οι συντακτικοί κανόνες είναι ελλιπείς.
- **Σε ποίους τομείς θεωρείτε ότι πρωτίστως υστερούν;**
- Σίγουρα στο λεξιλόγιο και μετά στη σύνταξη αναλογικά βέβαια με τα ελληνικά δεδομένα.
- **Πώς κρίνετε το επίπεδο των ερωτήσεων που συνοδεύουν τις επιμέρους θεματικές ενότητες του βιβλίου;**
- Οι ανάγκες των μαθητών καλύπτονται ως ένα βαθμό, δηλαδή, οι ερωτήσεις που συνοδεύουν ένα κείμενο είναι πολύ απλές σε πολλές περιπτώσεις. Έτσι ο μαθητής δεν μπορεί να αναπτύξει το λεξιλόγιο του και ούτε να εκφραστεί σωστά στο προφορικό λόγο.
- **Πώς κρίνετε συνολικά τα σημερινά σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας;**
- Η Γλώσσα πρέπει να προσαρμοστεί σύμφωνα με το Ελληνικό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα, τα δικά μας βιβλία δεν είναι ικανοποιητικά.
- **Χρησιμοποιείτε κάποιο βοήθημα στη διδακτική πράξη;**
- Χρησιμοποιώ το βοήθημα « Η Γλώσσα μου» για όλες τις τάξεις 6^{ης}, 7^{ης}, 8^{ης}, 9^{ης}.
- **Μπορείτε να μας πείτε κάποια στοιχεία για το βοήθημα και πόσο χρήσιμο είναι για εσάς στην εκπαιδευτική πράξη;**
- Ναι φυσικά, είναι από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με επιμέλεια του κ. Γεώργιου Καψάλη για τα σχολεία μας. Είναι πολύ χρήσιμα για το γλωσσικό μέρος με ασκήσεις και θέματα για ανάπτυξη δοκιμίων όπως και για την εμπάθυνση της σκέψης των μαθητών.
- **Είστε ευχαριστημένος από τη δομή και τη μεθοδολογία των Αναλυτικών Προγραμμάτων;**
- Δεν υπάρχει Αναλυτικό Πρόγραμμα στην μητρική γλώσσα (ελληνική), απλώς μεταφράζουμε από τα αλβανικά. Χρειάζεται κατάρτιση Αναλυτικού Προγράμματος για κάθε ύλη που διδάσκεται στην ελληνική γλώσσα.
- **Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας αξιοποιείτε Τεχνολογίες της Πληροφορίας και τις Επικοινωνίας ως διδακτικά εργαλεία;**
- Κάποιες φορές χρησιμοποιώ, αλλά γενικά σπάνια. Το σχολείο μας ναι μεν διαθέτει αίθουσα υπολογιστών αλλά οι περισσότεροι δεν δουλεύουν και το διαδίκτυο στη διάθεση μας υπάρχει μόνο τα τελευταία δύο χρόνια.
- **Θεωρείτε είναι χρήσιμο εργαλείο ο ηλεκτρονικός υπολογιστής και η αξιοποίηση εκπαιδευτικών διαδικτυακών τόπων;**
- Ναι φυσικά, η νέα γενιά είναι πολύ εξοικειωμένοι με την τεχνολογία και σίγουρα με αυτόν τον τρόπο τους τραβάς και την προσοχή. Αλλά δυστυχώς δεν έχουμε τέτοια δυνατότητα πάντα.
- **Ωραία. Σε αυτό το σημείο τελειώσαμε. Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.**
- Τίποτα. Να 'στε καλά.

